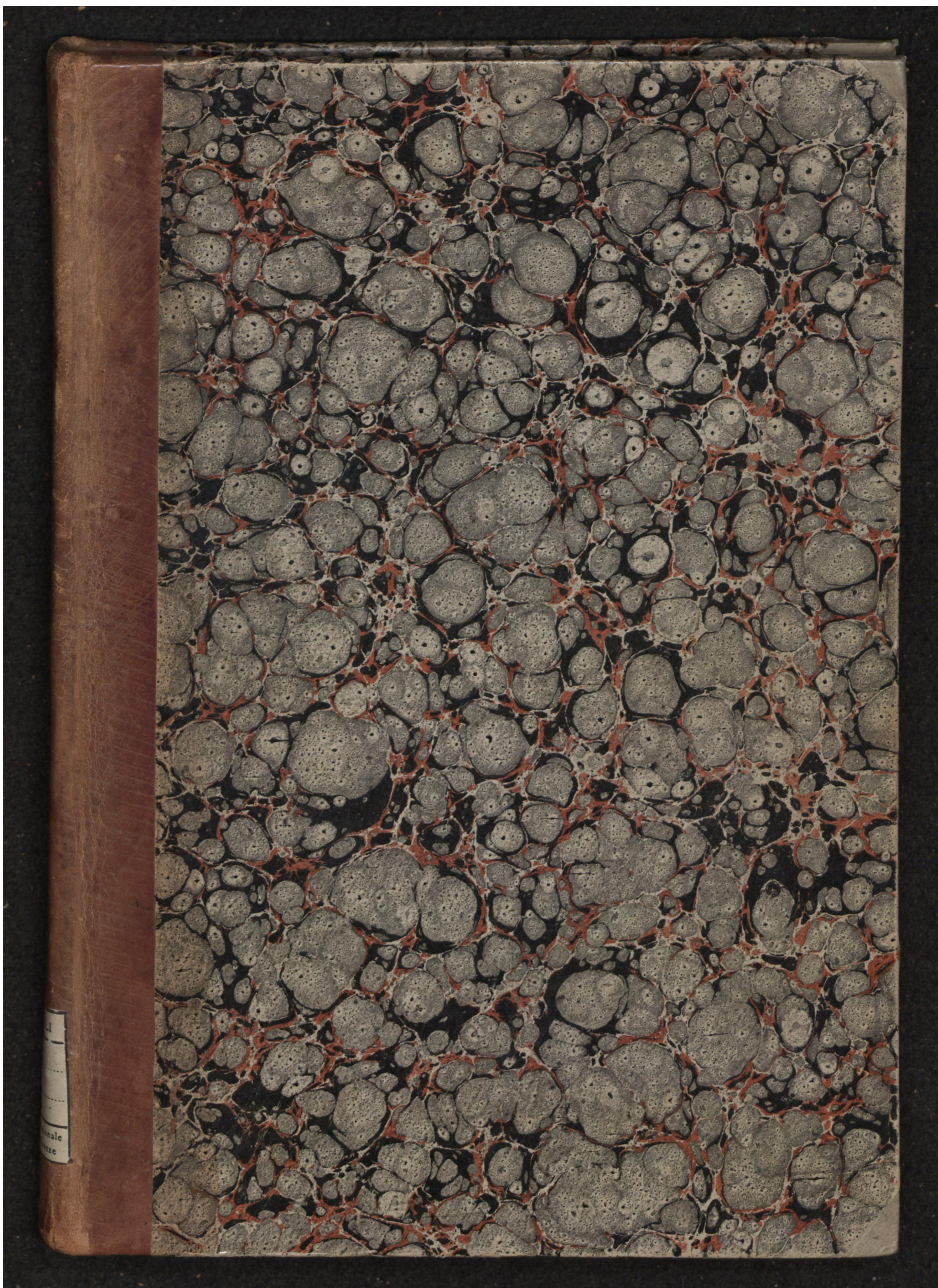
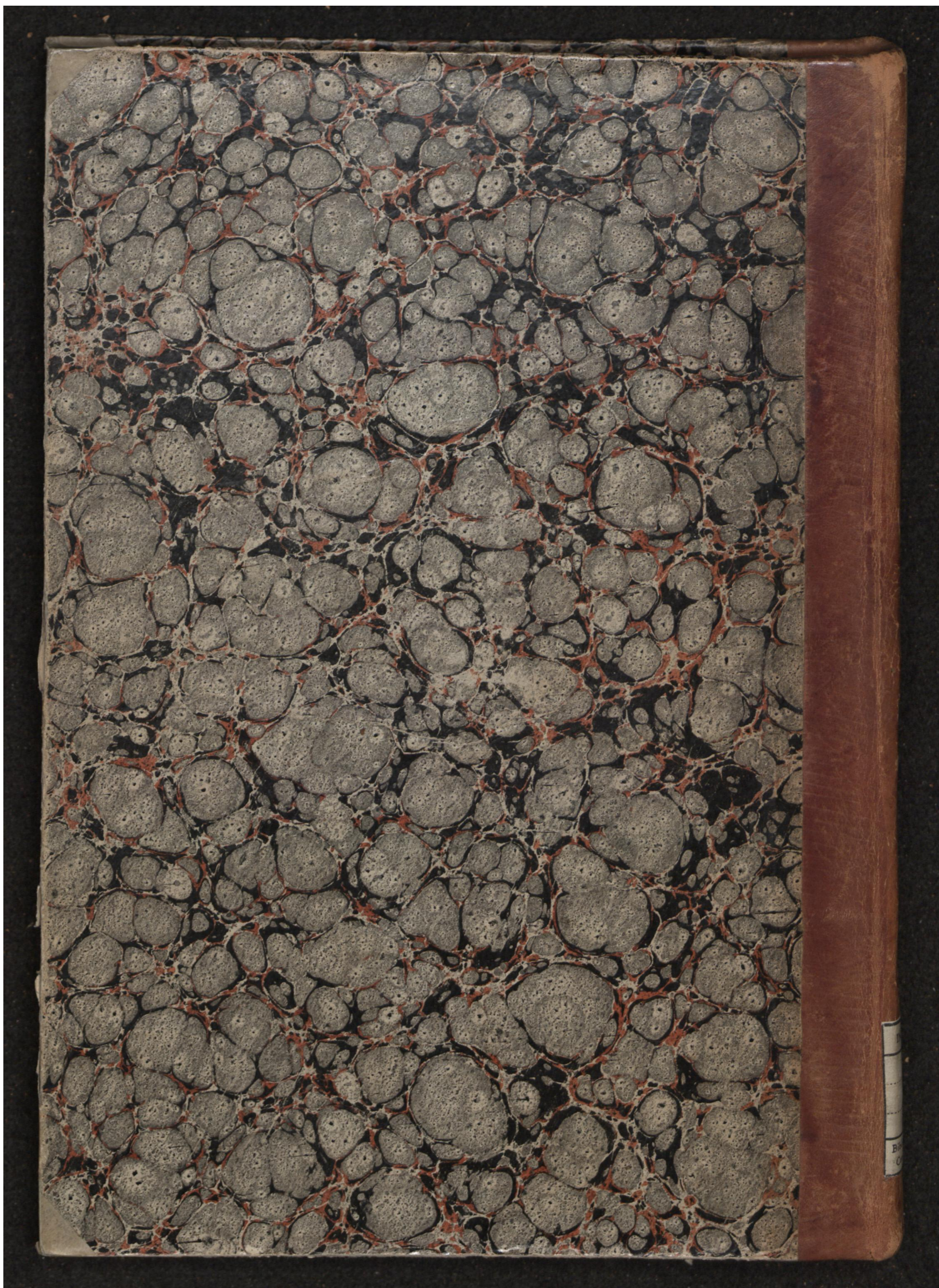
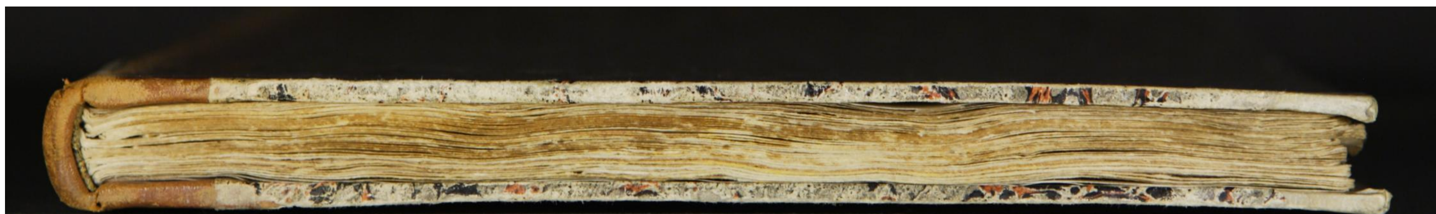

RAMI
MUSICA
1482
INCUNABULI
A.
7.
35
Biblioteca Nazionale
Centrale - Firenze

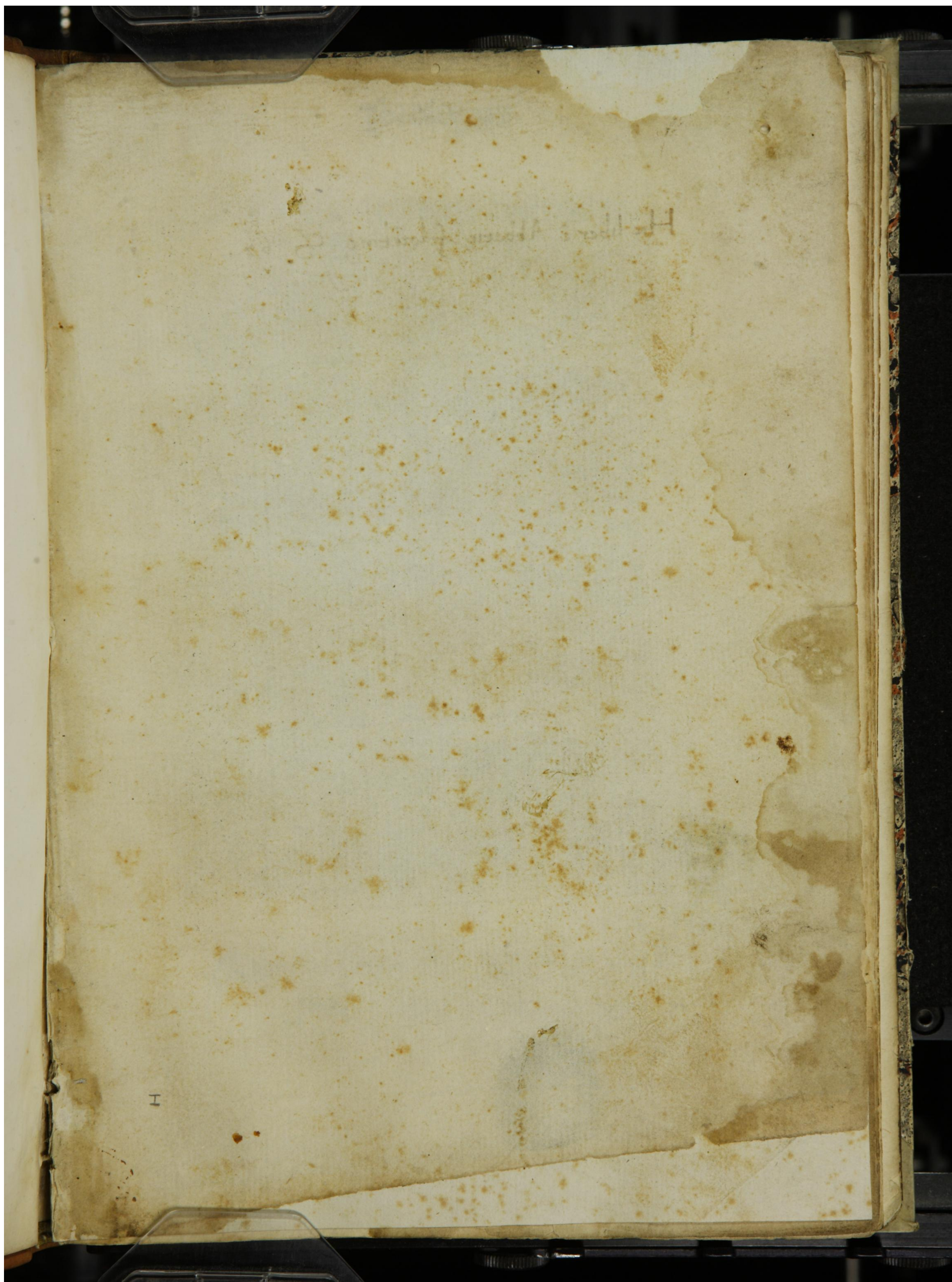

Proctor 1343
Sander 6085
Sorbelli, in "Gutenberg Jahrbuch", 1930, p. 111

Hic liber ē Abbatię florētinę ·S· 67.

Prologus

Oetii musices disciplina.

quinq3 voluminibus comprehensa quoniam profundissi mis arithmethice philosophieq3 fundamētis innititur nec passim ab omnibus intelligi potest. solet a semidoctis nostri temporis cantoribus quo obscurior est eo sterilior doctis vo z al tius intuentibus quo subtilior probabiliorq3 est eo firmior melior q3 uideri quo fit ut sicut ab indoctis neglecta semper fuerit z sit ita apud peritiores in magno pretio semper habita sit z habeatur

Unde nos qui omnibus prodesse et aliquid in comunez utilitatem conferre studemus hoc breui compendio tribus libellis distincto prolixitatem eius in angustum: asperitatem in planum obscuritatem in lucem reducentes. nihilq3 quod ad artem usumq3 faciat pretermittentes. z cantoribus quos practicos z speculātib⁹ quos theoricos grece dicimus opus admoduz utile construximus. ex q° ubi id legerint intellexerintq3 plurimuz z honoris z uoluptatis se consequturos esse perspicient: fatebuntur q3 hac nostra noua speciosissime artis forma mirifice delectati nos ad cōez omniuz eruditionez presenti hoc labore plurimuz adiumenti cōtulisse Hinc quasi ex quodam redundanti publicoq3 fonte quicquid ego longo tempore multis uigilijs z assiduis lucubrationibus ex probatissio℞ auctoruz lectione. z clarissimoruz preceptoruz disciplina colligere potui per quam celerrimo facilimoq3 studio licebit haurire z ad summuz musice culmē placidissimo gressu peruenire. Nemo philosophie maiestatez. nemo arithmetice perplexitatem: nemo proportionuz formidet āfractus. hic. n. quilibet z si usquequaq3 sit rudis modo disciplīne accōmodare uelit auditū: z rōnis omnino nō sit expers in prestantissimū: peritissimūq3 musicū pōt euadere: ut q3adeo nāq3 intelligentie seruire studuimus eā orōnis temperiez stiliq3 moderam̄ seruauim⁹ut in his legendis peritiores habūde recreari semidocti plurimū proficere omnino indocti blādissime queant erudiri. Nō philosophos tm̄ aut mathematicos instituendos hic suscipimus quilz mō prima gramatice rudimenta sit edoctus nostra hec intelliget. hic mus z elephas pariter natare dedalus z icarus pit volare possūt. Preterea prudētis et grati lectoris officiū erit veniā dare si nostro hoc in opere non eū qui apud Ciceronē z salustiū est orōnis fastū: inueniet. si paucioribus phaleris mi

a. .z.

Rami de Pareja Musica practica, et Opuscula Poetica Mss
Inter Codices designatur num: 106.

norisqȝ cultu sermo noster incedit: Licȝ.n.mihi de musica dicere ꝙ marcū manliū de astronomia dixisse legiꝰ. Ornari res ipsa negat contenta doceri. Verū ad hanc egregiā philosophie partē: musicā.s. si quis eius viȝ: naturā: pulcritudinē: generositatēqȝ cōsideret: nō exortatioibus meis attractus: sȝ vltro et sponte ꝯuolabit sequeturqȝ Orphei Thracij Amphionis Thebani Arionis Lesbi Mercurij Lini salomonis Pythagore Aristoxeni Ptholomei Chorebi Lycaōis prophrasti Tiothei ceterorūqȝ adorāda vestigia: q hac disciplina fieri inmortale nomē adepti sūt: Hi ii fuere quos venerabilis āntiqtas adeo mirata est: vt eos dixerit carmis dulcedine mōuisse feras corda hominū possedisse aīas ī corpora reuocasse manes ad mīsicordiā īflexisse et duras traxisse e mōtibus ornos. Que lȝ fabulosa et fidē excedētia videāt: mirabiliū tn̄ opū effectricē esse musicā nō dubiū est. Cōstat saulē solimorū regē cū a malo demoīo vexaret hadibita cythare modulatiōe solitū curari David ad vaticināduȝ psalterij cātu q̄si quodā vehiculo mentē eleuāre vsū fuisse: heliseū magni helie carmelitarū pris discipulū cū ꝓphetare vellet psalten aduocasse. Quis nescit plorētes īfātulos nutricū cātileīs placari: et accensi sāguis ardorē nuēris extingui: equos ad tube clāgorē micare aurībꝰ. tremere artus. hinnitꝰ ederē largiꝰ exultare. stare loco nescire: pugnā martēqȝ sitire: Priscianꝰ auctor est apud siculos fontē ēē q ad lyre sonitū saltare videat. Habet igitur ꝓcul dubio maximā musica energiā et īgētē ī humanos aīos seu mulcere: seu tollere velit auctoritatē: ꝙ si hac nr̄a tēpestate tot miracula p musicā mime fiāt: nō arti q̄ supra natā pfc̄tissiā ē sȝ arte male vtētibꝰ īputāduȝ ē. Si.n. illi quorū supra memīȝꝰ ꝓbatissimi musici ad vitā reuocarēt musicā nr̄i tp̄is a se īuentā negarēt: vsqȝ adeo īepta īcōcina dissipataqȝ quorūdaȝ cātorū deprauatione reddita ē. His igit rationibꝰ moti presens opus edidimꝰ sperātes et si sint fortasse aliqui nunc viuētes qui liuore stimulati detrahere quā ꝓficere malint: futuros ēt apd posteritatē q̄ȝ plures q sepulto inuidie uenēo nostrū laborē laudēt et opi nostro vrtutis amore ꝯpulsi fauorē adhibeāt. Opis igitur sit ista partitio. In primo libro subtilē practicā ponemꝰ. In secūdo theoricā accurate discutiēꝰ. In 3º musicā semimathematicā semiphisicā ꝯgrua rōe ꝓbabimꝰ primū igit qd musica sit qd ve harmonia diseramꝰ.

Finito prologo incipit tractatus ubi primo quid sit musica quid ue harmonia disputat

Armoniã atq₃ musicã idem esse multi credũt uerũ nos lõge aliter sentimus Ex quorũdam .n. musicorũ sententijs longa inuestigatione collegimus harmoniã concordiũ uocũ esse cõmixtione₃: Musica₃ uero ipsius concordie rationem siue perpensam ꝛ subtile₃ cu₃ ratione indagine₃. Musica aũt triplex est nã alia mundana alia humana alia uero dicitur instrumentalis: mundanã atq₃ humanã qm̃ speculatiue theorice q₃ sunt in 2° libro tertioq₃ pertractabimus Tertia aute₃ que tota circa instrumenta uersatur consideratio priore₃ sibi uendicabit locũ: Instrm̃tu₃ duplex est aliud eni₃ natura aliud uero arte constat Naturale instrũmtũ uox hominis est ꝙ naturaliter uocẽ eleuare deprimere q₃ possum⁹: Artis instrũmtũ d̾ ꝙ arte fiat nõ natura ut monochordũ et cythara et cetera que cãtilene famulantur. Circa quoru₃ accuratissiã₃ practice consideratione₃ tria perscrutanda nobis occurrũt. uox sc₃ sonus atq₃ numer⁹ siue m̃sura vox in ꝓposito abusiue pro hominũ₃ et instrumtorũ sono sũmitur ut Aristotelis sententia est in libro de aĩa. uox est sonus animati tantũ s₃ uox etiã inanimatorũ est ut instrumẽtorũ musicorũ solu₃ h₃ similitudiẽ₃ q₃ discrete sonãt son⁹ ṽo nõ simplicit̾ s₃ ꝓ sono duarũ aut plurĩũ chordarũ sil̾ ꝑcussarũ aut hoĩnũ duorũ plurĩũ ue sil̾ canẽtiũ in ꝑsẽtia ru₃ accipitur: Nuẽrus uero similiter non simplex sed cu₃ habitudine ad passiones consideratur. Prima aute₃ consideratio a neothericis cantus firmus. a quibusda₃ uero cantus planus dicitur.

Secunda contrapunctus quam ab antiquis organizationem dicta₃ fuisse constat. At tertia cantus figuratus que a plerisq₃ organi cantus appellatur. Secundu₃ hanc igitur triplice₃ consideratione compendium hoc nostrum diuidemus. In prima consideratione tria precipue procurabim⁹. Primo instrumento per arte₃ composito rectas eius diuisiones erudiendis ad sensu₃ monstrabim⁹ et chordarũ secundũ diuisiones percussaru₃ sonitũ. ut memorie mãdent admonebimus. Secundo orgãu₃ naturale per arsi₃ et thesi₃ idest per eleuatione₃ et depositione₃ siue per intensiõe₃ et remis

2

sionez cũ artis instrumento copulantes psallere concorditer assue
faciemus quousqz sine eo legittime psallere didicerint. Tertio vo
Odas vel notulas per quas omnis cantus dignosci cantari cõpo
ni qz possit in plano designabimus. Veruz quia instrumẽtorũz
arte constantiũ diuersa sunt genera: ne varietate disciplina fiat ob
scurior vnaz chordaz diuidendi modũ et regulam dabimus. Unde
monochordi a grecis nomen assũptuz est: postea uero per alia tran
seuntes ad intentũ finẽ deueniemus.

Monochordi elementaris diuisio seu cõpositio

Egulare monochorduz nuẽris ꝛ mensura
subtiliter a boetio diuiditur. sed
illud sicut theoricis utile iocundũqz est: ita canto
ribus laboriosũ intellectuqz difficile. Verũ quia
utrisqz satisfacerẽ polliciti sumus facillimã regula
ris monochordi diuisionez redẽmus: quã non mo-
dico labore nemo nos arbitretur inuenisse: quippe qui illaz multis
uigilijs antiquoruz precepta lectictantes ꝛ neothericoruz uitantes
errorez cuz sudore repperimus: ꝛ eaz quilibz uir dũ ẽt mediocriter
eruditus facile intelligere poterit. Sũmatur itaqz cuius uis longi
tudinis neruus siue chorda: que super lignũ aliquid habens con
cauitatis extendatur: locus aũt extremus cui neruus alligatẽ pũcto.
a. signetur. Alius locꝰ. e. regiõe procẽ positꝰ qꝰ neruꝰ trabitur ꝛ tor
quetur pũcto. q. signetur: quãtitas aũt. q. a. i. totiꝰ chorde longitudo
in duas partes diuidatur equales ꝛ eque distãtie punctꝰ. b. littera
notetur: Diuidemus iterũ per mediũ quantitatez chorde. b. a. ꝛ in
medio diuisionis: d. constituemus quantitas. b. d. iterato seccabitur
ꝛ in sectionis medio. f. collocabitur. Idez quoqꝫ de alia chorde me
dietate faciendũz intellige scz b: q. quoniaz in prima diuisione lo
co medio p. figurabitur ꝛ in diuisione. b: p. equaliter ab utraqz dis
tans ponatur litera. l. ꝛ inter l. ꝛ. p. seruata eadez interuallorũ re
gula. n. inmitatur. ꝓ si: f. n. per mediũ diuiserimus literã. i. signa
bimus. per hanc autez mediaz diuisionez ulterius ad partes minu
tiores quousqz alias diuisiones fecerimus non deueniemus: sed to
tuz. a. q. per tria diuidemus ꝛ. a. litera. q. mensurantes in fine trien
tis ponetur. m: ꝛ in besse. c. deinde. e. q. per tria iterũ diuidatur ꝛ. a
littera. q. uersus. e. venientes in besse signũ. b. quadruz consigetur

Cap. tertium

⁊ quantitate.b.quadr.⁊.q.duplicata ſignetur.b.ſed iterū.m.b.per medū ſeccabimus ⁊ mediū ſectionis punctuz.k.littera colorabimus ꝙ ſi quantitatez.k.q.duplicemus in fine duplicationis.c.ponemꝰ: ſz iter.c.⁊.b. quadr.equalibus vtriqz ſpatijs.g.ſituetur·Si autez.g q.in duo equalia partiamur.o.littera ſignabitur:ſicqz totuz monochorduz legittia partiōe diuiſuz eſt vt in ſubiecta figura cogōſcis

Datarū diuiſionū recta cognitio

Aliter autez monochordo diuiſo ſupereſt quantitates illas altius limatiuſqz conſiderare:Sciēduz igitur totā illā inter.a.⁊ .b.intercapedinez tonum vocari ⁊ a grecis phtongon qđ apud nos ſonꝰ ītpretat. At hoc tali exēplo facilius intelligetur:percutiatur neruus in tota ſui longitudine extenſus noteturqz ſonus deinde ſupponatur digitus vel quidpiaz aliud ſubtilius ⁊ non magna latitudie ſparſū: iterūqz chorda percutiatur fiet vt aliquāto altiorez ſonū emittat cūqz ſonū acutiorez ſono graui ſiue grauiorez acuto cōparare voluerís toni eſſe diſtantiā deprehendes. Sin vero ſonū.b .ſono.c. cōparabis ſemitonū fiet non ꝙ toni ſit dimidiuz ſed ꝙ ad integritatez toni vox non aſcendit iperfectus tonus appellatur. De hac tñ ſemitoni iperfectione practicus non ſupra moduz ſollicitetur quoniā eſt maxie ſpeculatiua ⁊ a cantoribus practicis aliena.ſed ꝙ non ſit perfectus tonus practicus cognoſcat opportet: ſubtiles.n huiuſmodi diſputationes in ſecunduz librū differemus. Illa autem quantitas ſiue intercapedo que inter.c.⁊.d.extenditur tonus eſt ⁊ inter.d.e.ſimiliter tonus.ſed inter.e.f.ſemitoniū .inter.f.g.tonus inter .g:h.tonus inter h.i.ſemitoniuz inter.i.b.quadr.ſemitonium inter·b·quadr.k.ſemitoniū inter.k.l.tonus iter.l. m.tonus iter.m n.ſemitoniuz fit .n.o.tonꝰ.o.p.tonꝰ :⁊ ita ſoni qui ex percuſſione affiniū vicinarūqz diuiſionuz proueniunt ad ſe inuicez cōparati tonuz aut ſemtoniuz emittunt. Sed diſtantiuz cōparatio tonoruz plures aut ſeitoniorūz ſpecies efficit.Unde inter.c.⁊.e. ſpacium quoniaz ex tonis duobus conſtat ditonus ſiue bitonus dicitur:Sz a. c.diſtantia ſemiditonus eſt appellata quoniaz iperfectus ditonꝰ toni medietate ſublata cōficit Sed.b.e. diateſſaron quia quatuor vocū eſt capax ſiue tetrachorduz dicitur ꝙ quatuor chordaruz diuiſio eſt ⁊ intercapedo. Eſt.n.vna chorda ſiue vox.b.alia.c. tertia

Hic torquetur neruꝰ ſiue corda extenta.
q
p
o
n
m
l
k
b
i
h
g
f
e
d
c
b
a
Ligatura corde

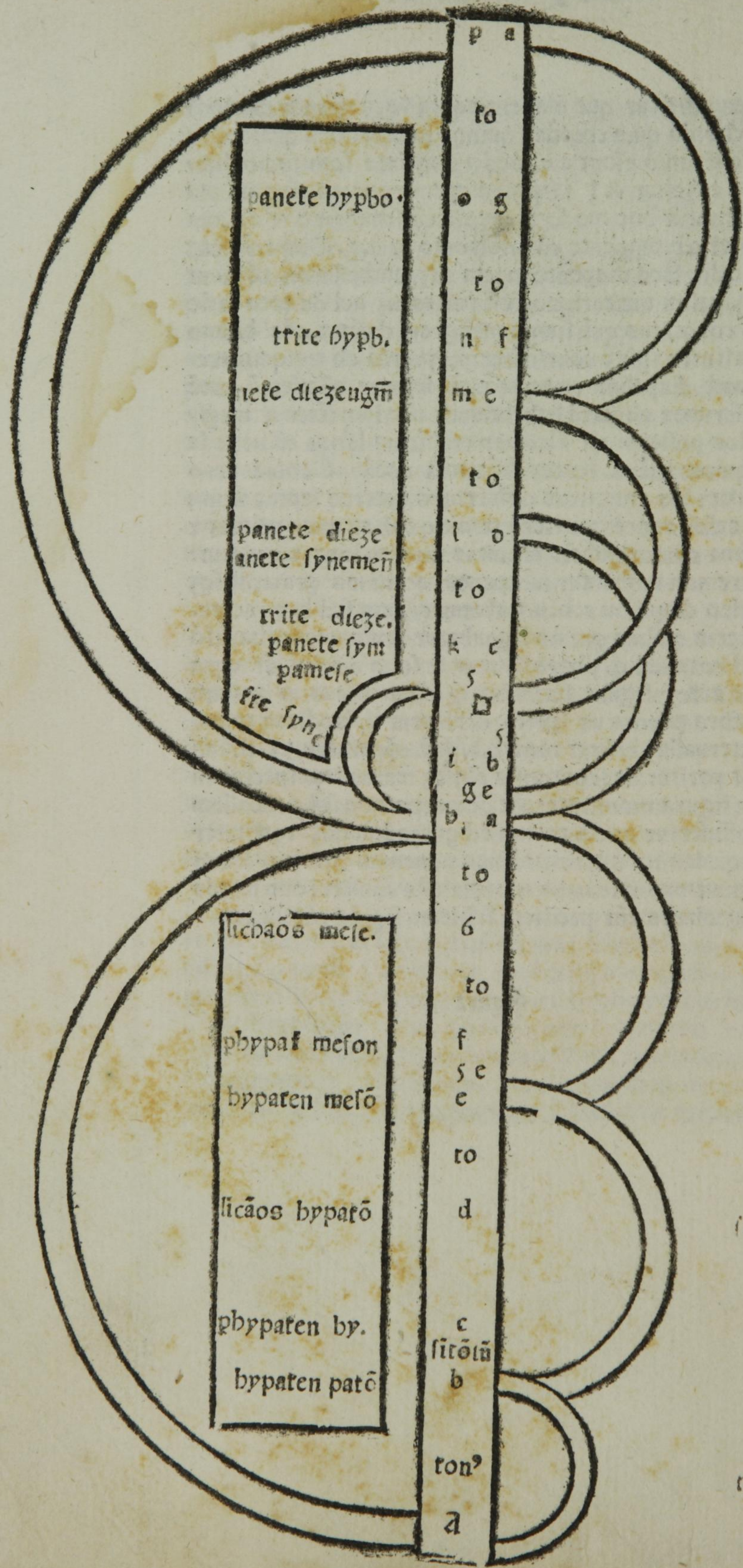
d. quarta e inter qua tria caludūtur interualla duo scʒ toni ⁊ unū semitoniū. Boetius per tetrachorda monochordū diuidit hoc modo b.c. primū tetrachorduʒ: secunduʒ. e. h. Ita ꝙ. e. finis primi ⁊ secūdi principiū est. ⁊ simili modo h. l. Sed quando precedentis finis pro sequentis tetrachordi principio sūmitur tetrachorduʒ cō iunctū dicitur ꝙ greci synemenō appellant quando auteʒ. h. idest primi siue precedentis finis pro secūdi siue sequētis pricipio nō sūmitur. Sed sequēs tetrachorduʒ. a. b. qdr. sūmit initiū ⁊ per. k. l procedēdo ī. m. sistitur disiūctuʒ latine grece vero diazeugmenō nūcupatur ꝙ illa cū termia tetrachorda cōi fine nō copulētur sed pricipiuʒ secūdi a primi fine per toni distātiaʒ dirimitur. Est qʒ quintū tetrachorduʒ. m. p. quod hyperboleon hoc est excellentiuʒ dicitur: oēs. n. illius chorde omēs alioꝝ tetrachordoꝝ chordas acumīe sublimitateqʒ superāt. primū auteʒ tetrachorduʒ grece hypaton quod est principaliuʒ siue inferioꝝ latine. Secunduʒ tetrachorduʒ grece messon. romane mediaꝝ. sic auteʒ diuisa est harmonia. quoniaʒ natura docente sic regitur vt post duos tonos semitonio tēperetur chorde auteʒ quarū noīa sūt diuersa octo numero sunt. hoc est Hypate Parypate Lichanos Messe Paramesse Trite Paranete Nete Hypate principalis dicitur. Unde greci consuleʒ Hypaten vocāt Parypate hoc est iuxta principale Libcanos dicta est quoniaʒ iuxta Boetij sententiaʒ indice qui Lichanos grece dicitur percutiebatur vel tangebatur primo digito Hypaten ferientes. Messe. i. media ꝙ inepta chordo medio loco ponatur. Paramesse idest iuxta mediā: sed trite dicitur ꝙ ante Neten sit tercia. Paranete hoc est prope neten ⁊ nete iferior non quideʒ sono sed locatione. Secūduʒ vero ꝙ hee chorde in diuersis tetrachordis aptantur diuersa cū quoddā addimēto noīa sortiūtur dicitur. n. Hypate Hypaton Paripate Hypaton Lichanos hypaton ⁊ sequitur hypate Messon Parypate Messon Lichanos Messon Messe. Trite Syēmenō Parāete Synemmō nete Siemmō ꝯiūctiʒ. Sʒ a messe disiūgit p tonū Parāesse. ⁊ seqt trite diazeugmnō Parāete Diazeugmnō Nete diazeugmenō Trite hypboleō. Parāete hypboleō Nete hypboleon Sed qm messe non erat medio loco posita cuʒ quatuordeciʒ essent nerui superadditus est neruus: qui a grecis proslābanomenos vel prosodos dicitur a nostris vero acqsitus vel assūptus uel accessus nuncupatur. Cuilibet. n. tetrachordo si ton⁹

addatur species efficitur que diapente: quia vocũ quinq̃ est. uocatur. Aut pentachordũ quia chordaꝝ quinqȝ interuallorũ quatuor tonorũ triũ cũ semitonio est: vt a e. Sed a diapente semitonio subtracto tritonus efficitur vt f ♮. post diapente priores vsqȝ ad diathessaron replicantur hoc modo diapente cũ semitonio vt a.f. diapente cũ tono vt c.h. diapente cũ semitonio vt a.g. Diapente cuȝ ditono vt c.b.q̈dr. Sed diapente iuncta cuȝ diathessaron cõponit specieȝ: que dyapason dicitur: quod est per totuȝ uel de toto latie quoniaȝ omis concentus quã simphoniã greci dicũt ⁊ oẽs harmonie differentiæ intra ipsaȝ contĩnẽtur: propterea ab antiquis recte dictuȝ est post diapason reiteratõneȝ semper esse: septẽ autẽ intermediæ discrimen aliquod habent: unde illud sapiẽter a uirgilio in vi. eneidos positum est Nec non trabicius longa cũ ueste sacerdos. Obloquitur nũeris septeȝ discrimia uocũ. Octaua uero similis est primæ ideo gregorius differentes litteras septeȝ ⁊ non ãpli⁹ posuit sȝ easdẽ repetit: ac iterũ ponit quoniaȝ inter primaȝ ⁊ octauaȝ maxima conformitatis affinitas similitudoqȝ reperitur: adeo ut differre non sentiantur nisi penes acuminis grauitatisqȝ diuersitateȝ: ideo diapason a.b. uocabatur grauis sed b.p. acuta. Sed eisdeȝ literis quibus grauis signabatur acuta quoqȝ diapasõ notabatur. Sed notandũ ꝙ phtongi inter se sono quideȝ sũt equales quantitate auteȝ figure secunduȝ ꝙ plus minus ue grauitatis habent maiora minora ue spatia continent. Quo fit ut tonus a.b. dupluȝ interualluȝ habeat tono b.b.q̈dr. cõparatus: ⁊ c.d. similiter ad k.h. Et pariter de semitonijs alijsqȝ maioribus speciebus dicenduȝ ut in figura monstratur. At deinceps non ita ponendum ne ichoantiũ offuscetur intelligentia: sed queȝadmoduȝ toni inter se sono sunt equales ita intercapedines ponemus equales. Semitoni oꝝ uero minuemus interualla ut manifeste constet tono minus esse semitoniuȝ: omnia aũt predicta subiecta figura patefaciet

Figura

Diapason acuta cū septez intermediis vōcib⁹ vocib⁹ q̄ dr̄ tot⁹ ɔcēt⁹

Diapason grauis que totus dicit ɔcēt⁹ cū septē intmediis vōcib⁹

/tetrachordū quintum hyperboleon scilicet excellentium

/tetrachordū disiuncta rū .s. diezeugmenon

/tetrachordū tertiū . synemenō . i. coniunctar

/tetrachordum secundum meson.s. mediarum

/tetrachordū primum s.hypaton.i. principalium

tonus additus

Cap. tercium

Ioes ne dispositionez figure ubi greca chordarũ nomina ꝛ latinas literas ĩpressimus. Licet igitur tota musice differentia unica diapason continetur duas tñ posuim⁹ quas dicit bisdiapasõ ut Boetij ac grecoꝝ doctriãz imitaremur enchiridion vero disdiapasõ appellat. Ex his manifestat illoruz error qui male ordiũtur inchoant nãqz sic viginti sunt littere. A. B. C. D. E. F. G. a. b. c. d. e. f. g. a. b. c. d. e. Quoniaz non viginti sed septez tm̃ sunt diuerse post quas non alie sed eedez quasi iterũ renascũtur: Sed hi a littera g. incipiunt finiuntqz in tertia e. quoniaz primaz sui nominis litteraz Gregoriũ ponere voluisse fabulantur. eamqz greca appellatione. nominasse. quoniã a grecis musice documẽta tradita sunt. Sed⁊ꝛ si hoc illis sit permissuz ĩ diuisione tñ a veritate maxime aberrãt cũ octo graues septem acutas ꝛ superacutas quinqz dicant naz octauaz litteraz ꝛ primaz in acumine tantuz ꝛ grauitatez differre mõstratuz est. Sed vlterius Boetij auctoritate ut aiunt munire se conantur dicunt nazqz priãz acutaꝝ Messen que est. b. ꝛ littera. a. secũda. Colligitur ergo inter graues ab ipsis. g. collocari: ꝛ si a Boetio dicatur. g. inter graues a gregorio non bene dictuz propter additionez littere. g. qm̃ quẽadmoduz. a. primuz ad. b. a. uel ad. a. se cunduz: ita ad. g: se habet. Sed b. a ab a. primo in acumine tantuz differt: ergo ꝛ. g. a in acumine tantuz differet. Datis ergo uiginti litteris sic diuisio fieri deberet ut septem graues. septẽ acute ꝛ sex fierent supacute. Sed nec gregorio placuit littere additio. quoniã quindecim tantũ usus est. tintoris uero ab hac ratione alienus primũ. s. dicit grauissimũ secumdũ est graue tertiũ acutũ. uerũ unde hic error cãtores inuaserit paulopost ostendemus. Nunc ad aliorum doctrinã declarandam accedamus

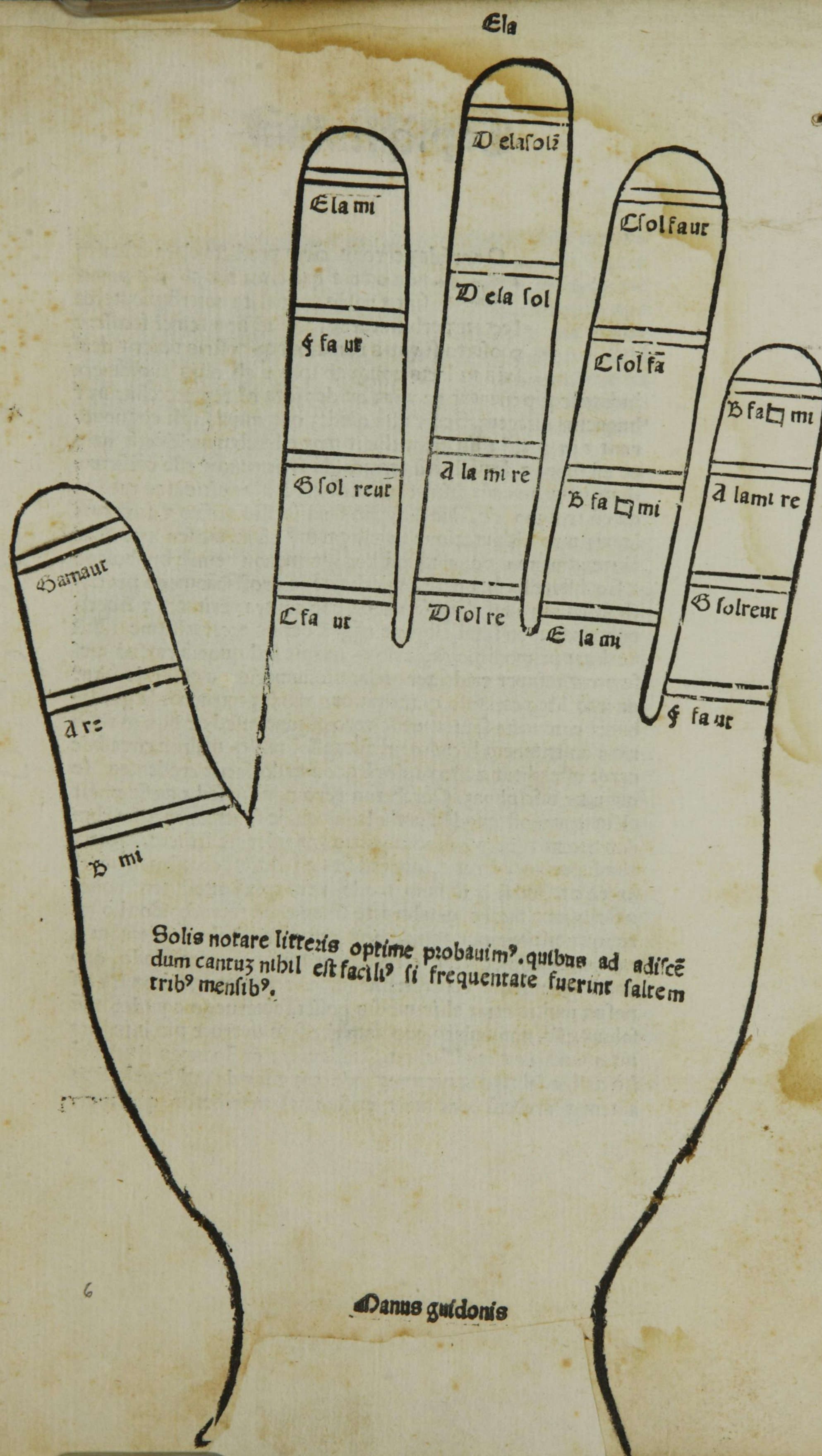
Figure prehibite ad usum cantorũ subtilis applicatio

Omnes quidem has litteras uiginti guido monachus forrasse melior q̃ꝫ musicus tetrachordo utens dum exachordum cõponit amplexus est. Et ad huiusmodi exachordum hac ratione cõpulsus est: quoniã senarius numerus à mathematicis perfectus dicitur. quia partes eius aliquote simul sũpte ipsum senarium simul constituunt. scilicet. 1. 2. 3. que simul sex cõponunt ꝛ quelibet huius exachordi chorda. a sex primis syllabis sex dictionum

5

Cap. quartum

hymni ſancti Joannis Baptiſte nomen accepit ſcilicet . Ut queant
laxis reſonare fibris. Mira geſtoruʒ: famuli tuoruʒ : Solue polluti
labij reatuʒ: Sancte Joannes. Unde ſi recte poſt quēlibet punctū
primaʒ ſyllabaʒ inſpexerimus has voces ſex extrahemus: vt re mi
fa ſol la ⁊ vna queq̄ a ſibi propinqua oībus ſertatiʒ poſitis per to
nuʒ diſtat: preter fa quod a mi per ſemitoni ſpatiū diſcedit: habebit
igitur duos tonos ſub ſe duoſq̄ ſupra ⁊ cū prima littera g. que
dicitur vt ſyllaba poſita fit totū ꝙ Gamaut nuncupatur ⁊ ex a. lit
tera ⁊ re ſyllaba fit ꝙ dicitur are ſimiliter ex b. littera ⁊ mi ſylla
ba bmi. Ex c. littera ⁊ fa ſyllaba C fa. ex d. ⁊ ſol d. ſol. ex e. ⁊ la ela.
Et vt Boeti doctrinaʒ imitaretur que per tetrachorda totaʒ diui
dit harmoniaʒ: cū ad quartuʒ locū peruenit vʒ C fa: iterū exachor
dum quaſi propagine facta aliud emittit: ſi auteʒ cuʒ c fa: vt ſylla
ba ponatur totū cōpoſituʒ cfaut appellatur: ⁊ continuatur cū d ſol
re ⁊ cū ela: mi: vbi primuʒ finitur exachorduʒ. Sed cuʒ ex litteris f
ſequatur: cuʒ fa tetrachordi ſecūdi. ſyllaba vt iterū collocatur . que
ſecundi tetrachordi quarta vox eſt. itaqʒ cuʒ ſit f fa. vt ſibi iuncta
tale nomen accipiet ⁊ ſequitur cuʒ g. ſol re. ⁊ cū a la mi. ⁊ ne ſe ig
noraſſe ſilitudineʒ extremaruʒ diapaſen includentiū videretur rur
ſuʒ exachorduʒ collocare incipit ⁊ cuʒ ex preteritis tetrachordis
duobus ſecūdo vʒ ⁊ tertio duas uoces habeamus ibi locatas. ſcilʒ
cū littera g. ſol re ut ſibi addita tali nomine nuncupatur ſcilicet g
ſol re ut. ⁊ continuatur cuʒ ala mi: re: ubi tertiuʒ conſumatur exa
chorduʒ duoqʒ ſimul coniunctiʒ copulantur ſcilicet fa mi cū prio
ſcilicet b. fa: cū ſecundo b. q̄dr̄ mi. quaꝝ quideʒ uocū ſicut littere mō
ſtrate ſunt inequales eſſe unā altioreʒ alia cognoſcimus ⁊ ſic tonus
ille in duo ſemitonia diuiditur ⁊ ſequitur cū c ſol fa ut. quia ſicut
ſecunduʒ exachorduʒ ad primuʒ in eo loco coniungitur. ⁊ totum cō
poſitum ſic appellatur. ſ. c ſol fa ut. Cōtinuaturqʒ cū dla ſol re ⁊ ſic
deinceps e lami. f faut. g. ſol reut ala mi re b ſa b . q̄dr̄ mi . Sicut
prius . ⁊ poſſent exachorda in infinitū multiplicari. iuxta inſtrumen
ti ſufficientiaʒ. Sed cū in omni ſcientia quādoqʒ ad fineʒ perueniē
duʒ ſit iterari exachorda iam deſinūt ⁊ propterea in c ſol fa nō po
nitur amplius ut . Sed procedimus ad d la ſol ubi ſextū exachor
dū reliqʒ⁹. Septīūʒ v̇o i e ſylla la pficit . Itaqʒ poſuit ſeptē exa
chorda pp 7 uoces dn̄tes ut ſibi uiſū fuit qđ ſbc̄a patefaciet figuᵃ
Uides ne rectā guidois figurā ſipe v̇o nō ſic ſʒ p iūturas poit di
gitoꝝ hᵒ mᵒ

Ela
D elasol
Ela mi
D ela sol
Csolfaut
F fa ut
Csol fa
B fa ♮ mi
G sol reut
A la mi re
B fa ♮ mi
A lami re
Gamaut
C fa ut
D sol re
E la mi
G solreut
F fa ut
A re
B mi
Solis notare litteris optime probauim⁹. quibus ad adiscē dum cantuz nihil est facili⁹ si frequentare fuerint saltem trib⁹ mensib⁹.
Manus guidonis

Cap. quintum

Quorũdaz erroris, circa predictã clara ostensio

Icet non omnia que circa hec ab ipso ponũt sint a nobis propalata non tñ propterea lectorez arbitraturuz reor id nos temerẽ fecisse: ⁊ profecto si votis conatibusq; nostris fauerit deus suis in locis eorũq; ab ipso ⁊ ab alijs inordinata indigesteq; ponuntur ne vnuz quidez iota ad rez neccessariuz r̃linquetur intactuz. Sed ⁊ alia quidez que minus ipsi cognouerunt ⁊ in quib⁹ illis error illusit mox edocebimus. Dictũ quippe est supra ⁊ demõstratũ tetracordũ synemenon esse cõiũctum diazeugmenon aũt disiũctũ: Quidã uero ista nescientes: ut longa cũ tristano de silua hispano familiarissio nostro ⁊ accerrimi igenij uiro disputatione inuestigauim⁹ cũ ad messen perueniunt diazeugmenon ponunt Post hoc synemenon deinde hypboleon ⁊ sic distare faciunt nete hyperboleõ a proslãbãomeno per tres chordas ultra bis diapason: quod esse contra veritatez ⁊ Boetij doctrinaz manifestũ est: Ipse nãq; Boetius accuratissime istud declarat primo libro capitulo ꝙ incipit sed quoniã rursus messe ponit insuper euidenter declaratũ numeris ⁊ mensurata figurã quarto libro: capitulo ꝙ incipit duo quidez tetrachorda que sibimet coniuncta sunt: a messe vero disiuncta: sed de hijs in theoricis nostris: neq; hic: aliquid allegassez nisi ꝙ multorũ circa hoc error ostenditur ⁊ istorũ ipsorũ quorũ multi facile credentes sequuntur disciplinaz. Marchetus uero non sic sed a messe ponit disiunctuz: post quod hyperboleon deinde synemenon: ⁊ sic chordas decem ⁊ octo collocat: quibus vna inferius scilicet gama: ⁊ alia superius scilicet e. superaddita ad viginti chordas numer⁹ excrescit. Sed si quis sano modo velit ipsuz intelligere posset iuditio meo dicere ꝙ subtracto sinemenon tetrachordo illo m° reliqua disponuntur deinde post nete hyperboleon quoniam similis est messe ponitur tetrachorduz synemenon: eo modo quo post messen sequi deberet: ⁊ ne impediret diazeugmenon ita disposuit multis etiaz alijs modis posset saluari: ego equidez illũ saluuz esse non dubito: quoniam christus in cruce pro hijs orauit qui nesciunt quid faciunt. Quidam frater Joannes chartusiẽsis gallus saluat euz dicens: ⁊ indoctuz ⁊ ferula indigentẽ. Ego autem Marchetũ hunc tanti existimo: vt marchetos quattuor.

Cap. sextum

Rogerio caperon gallo simul vno potu deglutiri posse non du bitem. Iste enim Rogerius caperon sic ait. Quattuor sūt sigure que addite sunt in cantu. scilicet Coruph synemenon apotome et crisis. Coruph appellat Gama. quia addita synemenon. b. apo tome uero ♮. Sed crisim appellat. e. superacutam in qua sequa ces Guidonis ponunt la. Synemenon bene. dicit esse. b. si intel ligat distantiā semitonij ab a i. b. qm̄ ipse non declarat: bene eti am dicit apotomen si intelligat distantiam b . et. ♮: quoniam sic a Boetio et aphilolao appellatur qd maius semitoniū dicimus et sic uiginti chordas ponit i errorem decidens aliorum.

Diuersorum instrumentorū breuis notitia.

Stensa mediocriter regularis monochordi diuisione reliquū est. ut ad huius regulam uocem humanam redi gentes alternatim elleuare: deprimereque doceamus: hoc aūt melius assequemur si prius nobis diuersorum instrumē torum dū sūma seqmur uestigia rerum noticia declaretur. vt cū alijs ēt istrumentis organū naturale cōtēperare sciamus. Horum aūt alie sunt que extensione nimia uoces extenuāt aut laxatione easdē obtundāt et ad grauitatem remittūt. Sūt etiā chorde di uerse et i longitudine et in grosicie ut in cythara et lyra. polli cordo clauicordo clauicībalo psalterio et in alijs pluribus īstru mentis. quibus a posteritate noua sunt īposita uocabula et quo rū in secūdo libro planam faciemus mentionem. Omnia tamen hec nostram diuisionem fugere nō possunt etenim chorde mono chordi . que eiusdem sunt grosiciei longitudinis et extensionis si in eadem distantia fuerint percusse. eūdem neccessario sonum emittent. quē admodum monochorda repperimus antiqua. Sed secundum quod propinquius vel distantius a loco vbi torquentur una queque percutitur. grauiorem acutiorem ue secūdum propor tionem diuisionis superius datam sonū emittit. Nunc autem non omnes chorde eiusdem grossitiei nec eadem extensione sūt temperate. Ideo si a memoria caderet creberrimus musice usus consonantiarum ueritatem per ista monochorda minime inuenire possemus. Sed ad priorem diuisionē recurrentes sonos con notaremus. Si quis enim istud concorditer aptare uoluerit ad nostri instrumenti sonū conuertatur. et illo perpenso. istud co gnoscet: Sunt tamen aliqua ex nouis monochorda unā habētia

Cap. sextum

diapason ad partez acutiorez isto modo diuisaz: quoniã sex saltē
chorde illo modo sũt tēperate: ⁊ eiusdez sũt grossitiei: ⁊ tũc acu
men aut grauitatez parua vel magna chordaꝝ intercapedo: tono
ruz aut aliaꝝ specieꝝ secũduz commensurationē proportionis
efficit. Sed que ita sunt facta facillime tēperantur: quoniã vnicu
iqꝫ sono eiusdez diapason sua octaua facillime concordatur. Sũt
⁊ alia quoꝝ chorde sunt contrario modo disposite: quoniã quan
to digitus superpositus ad locũ in quo torquetur appropinquat
tanto sonos reddunt grauiores ⁊ e contra vt lyra. Sed hoc no
stre diuisioni nõ obstat: quoniã chordaꝝ ipulsio nõ fit ex pte me
die chorde a loco scilicet a quo torquetur ad b. sed a loco liga/
ture ad b. sic ergo quanto digitus superpositus magis appropin
quat ligature chorde: tanto sonus acutior erit: quoniã chorda
breuior ⁊ quanto magis ad locũ in quo torquetur appropiat: tã
to grauius sonat: quia longior chorda est. Si hoc igitur instrumẽ
tuz diuidere voluerimus permutatis litteris transpositisqꝫ idē
eueniet: hoc est b. littera: vt prius erat: media remanente trans
ponatur. q. ad locũ. a. ⁊ . a. ad locũ q. ⁊ relique littere vna queqꝫ
in alterius locũ transferantur. Est autez tonus in duo semitonia
diuisus in quolibet nouoruz instrumentoꝝ perfecto sicuti no/
stro messes ⁊ paramesses per trite synemenõ de qua diuisione
paulo post dicemus. quando uero tonũ in talibus facere uolueri
mus duas chordaꝝ diuisiones transire nos decebit. In hoc igitur
instrumento vsqꝫ ad semitonia sic diuiso plures chorde ponunt
alie scilicet grossiores alie vero subtiliores. Utuntur autez nunc
quinqꝫ sic dispositis vt grossior in tota sua extensione sonet to/
no sub proslambanomeno: quod dicimus gamaut: secunda parp/
pate hypaton diathessaron distans ab ea tertia lichanos messõ
ditono altior ista: sed quarta messen pronuntiet: quinta paranе:
ten diazeugmenon siue netes synemenon sonum emittat: diapa/
son ⁊ diapente sonans cũ prima. Nec tamen hoc de neccessitate
fit aliis. n. modis diuersis concorditer disponi possũt. vt prima
sit proslambanomenos. secunda lichanos. tertia messe ⁊ alie ali
bi ⁊ iste similiter alibi locari possunt ad arbitriuz pulsantis.
Sed quia hoc nunc magis in usu est sic potius posuimus. In
alijs uero instrumentis que spiritu sonant calamorum ampli/
tudo secundum superius datam proportionem acumen faciet ⁊

grauitatem: ita quod calami: qui in duplo fuerint ampliores diapason grauius sonent et alij intermedii secundum maiorem minorem ue grossiciem grauiores accutiores ue sonos efficient. dum tamen apertura ubi causatur sonus et longitudini et grossiciei corespondeat Sunt et fistule et sambuce in quibus longitudo facit differentiam: nam ista saltem octo foraminibus aperiuntur ut digitis omnia possint obturari. nam si plura essent aut frustra essent quia claudi non possent inferiora aut superiora discoperta manerent et sonum quem non uellemus emitterent: Quanto igitur foramina magis ad orificium accedunt. tanto sonos reddunt grauiores et quanto ad os pulsantis magis appropinquant tanto acutius clamant. Sed si unius cuiusque foraminis medietas digito claudetur semitonium facit ad totam aperturam. Sunt et alia huiuscemodi diuersa tamen quoniam quatuor tantum foramina cum orificio tenent foramina cum orificio tenent et illis quatuor quemcumque cantum in acumine et grauitate comprehendum quod maxime mirandum est Sed hoc fit quod foramen idem sonum diapente et sonum diapason et utriusque et bis/diapason sub aut supra potest facere et hoc si spiritus emittitur in duplo vel triplo aut in quadruplo vel in trienti. Sed de his quidem instrumentis plenam notitiam desiderantes et de eorum inuentoribus qualiterque ad perfectionem paulatim deuenerit speculationem seu theoricam nostram inquirant in qua mira et cognitu suauissima reperient que si paruo huius primi libri uolumine conclusissem doctrinam fecissent impeditiorem: his igitur dimissis ad reliquum ut polliciti sumus naturale instrumentum deueniemus:

Copulandi uocem cum instrumento modus subtilis:

Ulti uolentes nos hac imbuere doctrina ea que sunt preponenda post ponunt et e contra. ita quod cuando aliquid futurum ex dictis probare uoluerint et se de illo locis debitis mentionem nullam fecisse perpendunt alibi ubi minus quadrat illud interserunt. Inde ergo illa doctrina ile siue materia informis uel chaos dicitur confusio. nos autem non sic procedendum putamus sed quemadmodum ex uno in aliud facilius quis duci potest nos intelligentie seruientes ordine discipline conuenientissimo ista digessimus. unde uiso sub mediocri cognitione quod arte factum est instrumento uolumus naturale per istud ellocutione ordinata et depositione limatius erudire. Idcirco monemus ut teneat dis/

cens a nobis factuz ante se monochordũ percutiẽsqz chordaz vo
cez emittat illi vnisonaz deinde digito superposito. in secunda
littera scilicet .b. comprimens chordaz cũ ligno percuciensqz ꝯ
super chordaz soni qualitatez notet deinde ipse uocem emittat
chorde sono vnisonaz et equalez. ꝛ sic seriatiz per alias litteras
ascendens usqz ad messez vocez emittat ac eodez modo remit
tat. sic eniz ab unaquaqz littera ad eius octauaz facere poterit. sz
quoniam oportet adiscentẽ credere uolumus erudiendos quibus
dam legibus coarctare ita ꝙ non a quauis littera set a littera c.
usque ad aliud c inchoare precipimus nec tangent primuz b. sz
secunduz ♮ quod tono distat ab a taz in ascensu quaz in descẽ
su: Sed diceret quis quid proferaz ore. uerbũ an. sonũ tãtuz. dicimꝰ
ꝙ non refert prima nec secunda uice utrũ duorũ feceris sed solũ
sonos conotare ac sonorũ distãtias oportet. que in octo uocibus
diapason cõtinentibus includuntur. sed postea ut memoria sonoꝝ
recordetur unus quisqz nomine proferatur diuerso quod fuit an
tiquis in morez ut odo. euchariadis dicebat noe noã anne cane a
gis que nihil sunt significantia: Alii uero tri pro de nos trite: ad
que significabãt modorũ sedes de quibus in suo loco dicemus
Alii autez soluz litteras alphabeti ponebant scz a. b. c. d. e. f. g.
ut gregorius augustinus ambrosius et bernardus guido uero ut re
mi fa sol la sicut ante diximus quãquaz illud ex accidenti fecerit
quoniaz etiaz litteris omnia exempla sua demonstrat sequaces
uero post ita his uocibus adherent. ut omnino illas putent esse
musice necessarias. quod deridenduz est. nos igitur qui circa huiꝰ
artis ueritatez inquirendã lucubrando atqz uigilando diu labora
uimus dictiones singulis chordis imponimus nouas et effectus
totius denorantes concentus ita ut in grauiori dicatur psal in se
quenti li. in tertia tur in quarta per in quinta uo in sexta ces. in
septima is: in octaua tas. et sic erit conclusio syllabarũ: psalitur ꝑ
uoces istas. quoniam octo uocibus fit totus concentus. locamꝰ
autem eas a littera c graui in litteram c acutam quoniaz perfec
te canere docent. ideo a littera c sunt incipiende. quia cantus ab
eadez littera ichoat ꝛ semitoniũ primũ duorũ r r clauditur: inter
capedine ꝛ secũduz inter duas ff sonat. primũ igitur est e f. i. tur
per sz qz ꝑz semitoniũ quandoqz fit a lr̃a a in b quandoqz a lr̃a
♮ in c acutã propter tetracordũ synemenon et diazeugmenon

Cap. ſeptimum

qꝛ ſt̃ ibi tria ſẽitonia diuiſiꝫ locata tria illa loca lỹa ſ. ſũt denot.ͣ
hoc eſt ceſ is tas. bis et eniꝫ uocibus cũ choꝛdis inſtrumẽti equi
ſonantes facile poterimus naturale Inſtrumentũ cũ eo quod arte
factũ eſt concoꝛdare quod ſi ſupra diapaſon ſcandere uolumus ĩ
eodeꝫ ſono pſal ut pꝛius locabimus : ¶ Cãebit ãt biſſillabũ c ſ.
tas pſal et ſequet̃ cũ d li et cũ e tur ⁊ reliqua ſicut pꝛius ſic ⁊ ĩ
graui faciendũ eſt quoniã ut ſepe diximus poſt diapaſon reãſcit̃
dox: ⁊ quotiens ultra diapaſon tranſcẽdimus uel deſcendimus to
tiens uoceꝫ renouamus : De hiis igitur octo tantuꝫ doctrina eſt
recta: Cũ ergo ad octauaꝫ ſic graduatiꝫ cantus peruenerit choꝛ/
daꝫ eiſdeꝫ gradibus ſillabiſqꝫ cõuerſis pcdetẽriꝫ uoceꝫ remit
tat ⁊ tã diu hoc faciat donec abſqꝫ monochoꝛdi percuſſione idẽ
facere perdidicerit. quo peracto iterũ a pꝛima ad ſecundã aſcen
dat ⁊ iterũ a pꝛima ad tertiã mediate ac poſtea inmediate pſal
lat ⁊ a tertia ad pꝛimã mediate ⁊ poſtea inmediate deſcendat ſic
⁊ a priã ad quartaꝫ mediate ⁊ poſtea inmediate tã intendẽdo qꝫ
remittendo ac eodeꝫ mõ a pꝛima ad quintã mediate deinde in
mediate in elleuatione ⁊ depoſitione ſe habeat ſꝫ quẽadmoduꝫ
ſe habuit a pꝛia uſqꝫ ad quintã in elleuatione ⁊ depoſitione ſic
a ſecũda ad ſextã a tertia ad ſeptimaꝫ ⁊ a quarta ad octauã iubila
re procuret . in hoc aũt exercicio ſemper in quinta uoce precipi
mus pedeꝫ eſſe figendũ ⁊ hoc multis de cauſis que dicentur in
tropis . ſimiliter et quando in principio uſqꝫ ad octauaꝫ cõſcen
dit quieſcat in quinta uoce ⁊ iterũ in eodeꝫ ſono incipiens ad oc
tauaꝫ pertingat ita ut dicat pſallitur per uo ⁊ poſt interuallo qui
etis facto dicat uo ces iſ tas ſed in remittendo tas is ces uo
poſtmoduꝫ uoce dimiſſa cũ interuallo dicat uo per tur li pſal deĩ
de a prima ad eius octauã uoceꝫ intendat ſcilicet pſal tas ⁊ ecõ
tra remittat tas pſal . In his et in aliis tantũ exerciciũ ſibi quiſ
qꝫ aſſumat quantuꝫ ad pꝛompte expediteqꝫ cantandũ uiderit eſſe
neceſſariuꝫ ſed ne impediatur ſoni pronũtiatio multitudine litte
rarũ in una ſillaba uolumus ut cantantes remoueant litteras que
ſequũtur poſt uocaleꝫ ſi nocumentũ fecerint aut ĩ p. que precedit
ſ ſemper remoueatur quoniaꝫ hic non oꝛtographiaꝫ ſed muſicaꝫ
docemus Dubitare tamen aliquis poſſet nec in merito qua d cã
8 diuſas põiꝫ9 cũ tm̃ 7 ſit dñtes ⁊ a nobis ſic traditũ ⁊ xceſſũ fu
iſſe meierit dicẽ ꝙ lꝫ maximaꝫ foꝛe cõfoꝛitatẽ ⁊ ſiĩitudinẽ iter
pꝛimaꝫ et octauaꝫ

Cap. septimum

afferuerimus in acumine tamen et grauitate eas differre nūq̄ ne
gauimus. Igitur et differentiam inter eas et similitudinem de-
monstrauimus cuz eamdez litteraz uocalez scilicet a. posuimus
similitudinez et conformitatez ostendimus. Sed litteris alijs h°
est s. in principio aut c differentiam acuminis et grauitatis
patefecimus Cognita eoruz differentia quoniaz graue est cuz ex
profundo pectoris attrahitur spiritus acutuz uero cuz ex oris su
perficie sonus emittitur. quanto magis circa pulmonez profundi
or fit pronuntiatio. tanto sonat grauius et quanto. a propinquio
ri dentibus loco uenit tanto sonat acutius. Sic ergo t littera iū-
cta cuz a. ex contactu lingue et clausura dentiuz fieri cognoscitz
Sed s. iuncta cum a ex applicatione lingue ad palatuz pro
ferri n̄ dubitamus. Manifestuz ē igitur ex dictis magis graue sal
esse quaz tas. q si grauitatis et acuminis differentiaz in prolati
one l et s in fine syllabe positaruz perpendamus. Conuenientis
sime a nobis talez locationez factam constabit. liquida eniz litte
ra l naturaliter grauez sonum emittit spissitudo autem littere s.
quasi sibillans in acumen ascendit. Sibillo eniz nulla uox est a-
cutior Si autez de numero arguatur quia non tanti ualoris
octonarius noster uidetur quanti septenarius est quo uoluitur mū
dus et orbis. qua de causa gregorius tantum septez litteras po
suit et cuz non sit tante perfectionis quante senarius cuius gr̄a
guido ad sex uoces reduxit cum ergo senarius et septenarius per
fectiores sint octonario et cū per illos fieri possit idem qd per
octonarium nos facimus rectius sensisse uidebuntur illi quorū
quidam septenariuz quidam senarium secuti sunt quaz nos qui
sequimur octonarium dicendum numeruz octonarium magnaz i
musica perfectionez et dignitatez obtinere et non frustra esse.
sed necessario positū primo probatur eius perfectio per compara
tionez sicut eniz quidaz septenarij perfectionez propterea q se
ptem sunt planete nos eadez ratione octonarij probamus perfec
tionez. q septem planetis addito firmamento octonarius nume
rus resultat et in illoruz comparatione grauius peccatur qr q ex
cellentius est scilicet octaua spera dimittitur nam dato silētio
sicut terra cum elementis prima et grauior est spera lune secun-
da mercurij tertia ueneris quarta solis quinta Martis sexta io-
uis septima saturni octaua celum stellatuz quaz cōparationez

neꝫ etiã marchus tulius facit in sexto libro queꝫ de re publica cõposuit . Alijs quideꝫ uerbis sed in hanc tamen sententiã. Et hoc quantũ ad septenariũ: quantũ uero ad senariũ quia mathematice sunt rationes dicemus mathematica corpora subicijẽda esse cogitationi ⁊ non sensui in quibus principiũ est punctus ꝗ longitudineꝫ nec latitudinem hẽt nec profunditateꝫ aut altitudineꝫ hic protractus efficit lineã que vnius dimensionis est : scilicet longitudinis sine latitudine ⁊ profunditate ⁊ duobus punctis ex vtraqꝫ parte longitudineꝫ terminantibus continetur. hanc lineã si geminaueris alteꝝ corpus mathematicũ fiet quod duabus dimensionibus extenditur in longũ scilꝫ ⁊ latũ carens altitudine quod superficies dicitur. ⁊ hoc punctis quattuor continetur datis scꝫ cuilibet duaꝝ lineaꝝ duobus punctis. si vero he due linee fuerint duplicate ut si subiectis duabus due alie supponãtur adijcietur profunditas ⁊ sic solidũ corpus efficitur. quod sine dubio : octo angulis continetur. ⁊ hoc uidere possumꝰ in taxillo seu tessara que cicubus greco noie vocatur . His rationibus geometricis adiungantur nature nũeroꝝ naꝫ monas punctus putatur quia sicut punctus corpus non est sed ex se facit corpus : ita monas nũerus esse non dicitur sed nũeroꝝ origo. Primus ergo numerꝰ binarius est qui similis est linee de puncto sub gemina punctoꝝ terminatione protracte . hic nũerꝰ i. binarius duplicatus de se quattuor facit. quaternarius quoqꝫ geminatus octonariũ reddit. qui numerus solidũ corpus imitatur. diximꝰ. n duas lieas duabꝰ lineis suppositas octo anguloꝝ dimẽsione integrã corporis soliditatẽ creare ⁊ hꝰ est qđ apđ geometros dr̃ bis bina bis corpꝰ solidũ esse qđ macrobiꝰ ꝯmeõrat i libꝝ de sõnio scipionis alijs quideꝫ uerbis eãdeꝫ tamen sentẽtiaꝫ continentibꝰ. ⁊ concludit a pari ergo nũero accessio usqꝫ ad octo soliditas est corporis ⁊ prosequitur ideo inter principia huic numero plenitudineꝫ deputant . Concludimus ergo nos ꝙ qui octo uoces truncat aut minuit a musica nostra perfectioneꝫ atqꝫ plenitudineꝫ aufert ab ea. non ergo nũerus octauus impfectus est. Sed in musica plenus atqꝫ perfectus quoniã totũ continens est ⁊ totus concentus vt sepe dictuꝫ est octo uocibꝰ includit. nõ ergo frustrꝰ imo neccessario vtimur octõario ⁊ de hijs hactenꝰ nũc ad uoceꝫ figuris in plaõ ꝫpñtadã festinaꝫꝰ

Tractat⁹ scd' s

Tractatus secundus in quo ostenditur qualiter ⁊ quomodo uox in plano debeat figurari

Iā nunc uoces musicas distinguamus uox est aeris repercussio indissoluta usq; ad auditū̃ pueniens humana uox duplex est. quedam continua quedam uero discreta continue uoces sunt quando comuni fine iunguntur ut si quis neruū̃ percutiat ⁊ percutiendo torqueat eueniet ut in principio grauius sonet .⁊ continuo magis acuatur ⁊ ita con tinui fient uocis grauis ⁊ acute sonitus sicut etiam in gemitu accidit infirmoꝝ idē̃ etiā̃ quibusdā̃ legentibus contingit qui uocē̃ legendo continuantes sensim ascendunt desendunt ue. de talibus autē̃ ut uerbis Boetij loquar nolumus nos tracta re quoniā̃ ab harmonie scientia separantur. Discrete uero uo ces proprios habent locos. igitur ⁊ soni instrumentoꝝ discreti ⁊ uoces harmonice subiciuntur arti. Alio etiā̃ modo distiguit Boetius in libro primo uocē̃ humanā incontinuā ⁊ discretā dicit enī̃ continuā̃ esse qua loquentes uel prosa orationē̃ le gentes uerba percutimus festinat enī̃ tunc uox nō inherere in acutis aut in grauibus sonis. Sed quā̃ uelocissime uerba ꝑ currere expediendisq; sensibus exprimendisq; sermonibus conti nuo uocis impetus operatur discretā̃ uero illā̃ dicit quā̃ ca nēdo suspendimus in qua non sermonibus sed modulis potius inseruimus .estq; uox ipsa tardior ⁊ per modulandas uarietates quoddā̃ faciens interuallū̃ non taciturnitatis aut silentij. s; tarde potius ac suspense cantilene. his ut albinus autumat ad dit tertia differentia que medias uoces possit includere cū̃ scilicet heroū̃ poemata legimus que neq; continuo cursu ut prosā̃ neq; suspenso segniorīq; tractu uocis ut canticū̃ ꝓnū̃ tiamus: Similiter cū̃ in ecclesia orationes capitula lectioēs ⁊ his similia legimus de quibus in tractatu de tropis manife stius apparebit Uox igitur cū̃ sit de genere successiuoꝝ dū̃ fit est s; cū̃ facta est non est idō oꝫ eā̃ regul' ac figuris imagiarōi represētare figura eī̃ uocis sil'is fieri non pōt prebrī in plano depicta qm̄ cū̃ ꝓfert nō causat ad modū̃ pūcti fluētis lineā̃ ꝯstituētis ī lōgū̃ tm̄ aut in lōgū̃ ⁊ latū̃ ut liēa ⁊ supficies s; ī orbem ⁊ in spā diffundit sic ut per sex positionis differentias ab auribus audiatur hoc est sursum deorsum ante retro

Tractat⁹ scd's

dextrorsuz ⁊ sinistrorsuz. Boetius enim vocez per lapidez instā
tem aquam proiectuz representare conatur vndis iactu lapidis
excitatis in orbez profugientibus vt intelligatur sic aerez a uo/
ce sicut aquas a lapide propelli. Uox igitur in plano non figura
tur sed uocis elleuatō siue intensio ⁊ depressio siue remissio q°
dam modo representatur: sicut enim in geometrica demonstrati
one linea picta que loco linee geometrice ponitur: non caret
latitudine qua geometrica linea carere intelligitur: sic in musi/
ca nostra elleuationez ipsaz siue depressionez que in puncto con
sistunt indiuisibili interuallis quibusdam notularuz sensibilibus
ostendimus. Cum igitur notulaz sequentez super primā inspe/
xerimus a grauitate inchoantes in acumen vocem elleuare do
cemur. At si secūda inferior fuerit ab acuto in grauez deuenie/
mus. ⁊ iste modus in omnibus notulis totius cantus subsequē
tibus est obseruandus. sed quoniaz elleuatio notule siue depres
sio quanta in voce tenenda sit non est facile cognitu contempo
ranei nostri optimū in hoc moduz excogitauerunt. decreuerunt
eniz vt linee quatuor extendantur. aut quinqꝫ. ⁊ a linea in spatio
⁊ a spatio in linea talis sit processus. qualis in arte facto instru
mento voces continuo se inuicez subsequūtur ⁊ sibi inuicez suc/
cedūt ⁊ vt cognoscantur loca illius distincta propter interuallo
ruz differentiā. ⁊ intercapedinū inequalitatez. signatur vna illa/
rū linearū h° sig° vel isto quorū primū f. graue secundū ve
ro c. acutū demonstrat. ⁊ hec signa neotherici claues appellare
solent: quoniaz loca manifeste demonstrant. Disponemus igitur
lineas qnqꝫ cū primo signo media illarū signata ꝙ est f. cadet c
ꝙ sal diximus in spatio a linea inferiori ⁊ sequenti cōtento ⁊ i
linea prima secūda. d. ꝙ li appellauimus ⁊ in spatio sub linea si/
gnata contēto e. ꝙ tur nuncupauimus. In hac igitur linea poīt
p ⁊ i spatio sup ipa ꝯtēto ꝙ est g. uo. ⁊ seq̄tur eodē mō de re
liqs scz ces. is. tas. ita ꝙ tas in linea cadet altiori: qđ est aliud. c
vbi est alia clauis collocata. At si uolum⁹ cū hac idez facere ī al
tiori posita idē eueniet. sed si clauis ista non in altiori: sed in
subsequēti ponatur sub linea prima sal ponemus. ⁊ sic tas in
linea cadet signata qđ etiaz cū prima fiet: si in linea quarta a
superiori ponatur. ita ꝙ nec linee nec spatia inter lineas cō
tenta semp eādez tenebūt uocez. sz ƀm ꝙ clauis magis ł minus

11

elleuabitur grauiora seu acutiora loca tenebũt. Signabimus igitur nunc duplicez diapason vnaz a littera c. in c. acutã ⁊ aliaz ab eadez in c. supacutaz vt incboãtes ꝑ diuersa loca ꝯnotẽt uoces

Sallitur per uo uoces istas: tas is ces uo uo per tur li sal
Sallitur per uo uoces istas tas is ces uo per tur li sal
C. D. E. F. G. G. A. ♭. C. C. ♮. A. G. g. F E D. C. c. d. e. f. g. g. a. ♮ c. c. ♮. a. g. g. f. e. d. c. Si autez lector non ita facile per notulas potest discurrere cũ uocis elleuatione seu depressione ad monochordũ recurrat ⁊ a tertia uoce incipiens usq̃ ad eius octauaz conscendat ⁊ ad tertiaz uocez scandat, vt dictũ fuit capitulo Multi uolentes. totũ igitur ꝙ dictuz fuit debere fieri cuz istrumẽto: in h⁹ sine eo facere sciet notulis inspectis.

Ficte musice declaratio Cap. 8m

t autem de hijs signis atq̃ notulis pleior habeatur cognitio: aliqua circa h⁹ subtilius inuestigabimus. Solent. n. alia signa in cantibus poni per que distãtia intercapedinũ cognoscitur iequalis: quoꝝ alteꝝ sic. b rotũdo scribitur: alterũ. uero sic ♮ quadrũ figuratur. Primũ signũ b molle dicitur siue: b rotunduz secunduz uero ♮ quadratũ siue ♮ duꝝ ♮ q̃dratũ ⁊ b rotundũ appellantur a figure qualitate sed b molle aut ♮ duꝝ dicitur ex eo ꝙ canentes per litteras gregorij quãdo ab a in b faciunt semitoniũ illud b dicũt molle q꞉ cũ in arsyz ⁊ thesiz saltus fit per semitoniũ magis mollescit uox illa quã quãdo ꝑ tonũ sicut a b molle a b quadrĩ dure sic etiã quãdo per semiditonũ magis molle quã per ditonũ. sicut g. b. molle. g. b quadre dure Similiter diathessaron magis molle q̃ꝫ tritonus. sicut f. b. molle. f. b. quadre durissime. Ex his patet error quorũdã cantoruz qui dicunt b molle aut b quadratum. duobus eniz modis errant primo quia ipsi cantant per syllabã guidonis ⁊ non per litteras gregorii. neqz igitur b molle neqz b quadre dure pronuntiant. sed fa aut mi secũdo non faciunt rectaz relationez naz quando dicunt b quadratũ debent correspondenter dicere b ꝛotundũ

et quando dicunt b molle. debent dicere ♮ durū et sic relatio rec
ta fiet. et hoc fuit antiquis in morem per gregorii litteras can
tantibus. quibus propria sunt uocabula. sicut grecis propria syne
menon aut diazeugmenon: per nostras aūt dictiones canentibus
propria erunt nomina b. is in cōiuncto. et is ♮ in disiuncto. oib⁹
uero comunia tonuz aut semitoniū facere sunt uocabula. Sed ali
bi non soluz in paramese signant istis signis tonos aut semitoīa
cantores. dicunt namqz ubicunqz fa sine mi reperitur. ibi mi fa
ciendum est. sicut in b fa ♮ mi. idez quoqz ubi mi sine fa. quod
appellant multi fictaz musicaz. quorū philipetus temerarie lo
quens sic ait: vna est ficta musica philipetus dicit: Uerū tamen
ignorauit ꝙ saltē modis deberēt fieri duobus. facere eniz ex mi
fa diuersus est modus ab illo. qui facit ex fa mi. ut paulo post di
cetur. ex eo ꝙ ñ uoces correspōdent eo modo. quo naturaliter sūt
collocate. quando igitur ex mi. fa est faciendū: tali signo perscri
bunt scilicet b rotundo: sed quando ex fa. mi hoc signo notant
scz ♮. quadro uel hoc . locabitur igitur istud b molle in quinqz
locis secunduz eos. scilicet in b mi. et in elami. in alamire priō
in Elami acuto. et in alamire secundo: In his quidez locis dice
mus fa per semitoniuz a loco proprio depressuz. Sz istō ♮ ł istō
i c fa ut. i f fa ut i c sol fa ut in f fa ut. acuto ⁊ in c sol fa. in q
bus quidez locis dicemus mi per semitoniū a loco proprio ele
uatum quod etiaz appellant coniunctas propter hoc quia sicut
quando post mesen ponitur trite synemenon. qua de causa to
nus meses et parameses in duo semitonia diuidendus est: ita et
quilibet alius tonus alibi locatus diuidi debet: Adduntqz ul
terius quelibet istarū cōiunctaꝝ exachorduz est. sicut alia que pri
us posita sunt. et ideo sicut post f fa ut in quo ut dictuz est seq
tur g sol re ut. ubi iterū ut collocatur propter iaz dicta: sic et in
uno quoqz locorū. diffiniunt qz hoc modo. Coniuncta est facere
de semitonio tonuz et de tono semitoniū. sic et de semiditono
ditonuz. ⁊ de ditono semiditonū ⁊ de aliis speciebus similiter.
⁊ sic bene dicunt quia ad moduz diazeugmenon ⁊ synemenon
tetrachordorū se habent ista exachorda coniuncta: Semotus a
urea cognitione Joānes tinctoris sic ait. Coniuncta est positio.
b. aut ♮ in loco irregulari. naz si signū b mollis poneretur in c
sol fa ut. uel in alio loco ubi fa esset irregulariter esset positum

12

et tamen coniuncta non esset. ita si ♮ quadrũ. ubi mi: quod si b po
natur in b mi: cõiuncta fit. et tamdẽ locus est irregularis ipsius.
b. quia octaua est ad. b rotundũ: Cum igitur in. b. mi fa ponã
tur. octauo loco a fa quod ponitur in trite synemenon diapason
resonans consonantiaz. ut habebit & reliquas uoces singulas sin
gulis referendo in diapason consonantia cuz alijs resonantes:
sicut igitur: ut synemenon ab ut diazeugmenon tono superatur.
ita ut istius a gamaut tono suberit quod appellatur ab ipsis re/
tropolis. quia cũ gamaut in capite policis superpositũ sit: retro
ipsuz in prima scilicz exteriori iunctura digiti ponitur et sequitur
in gamaut re. In are mi in b mi. fa. sed in c faut sol. at in d solre
la: sic et ad mi quod ponitur in c fa ut eleuandũ ut ponitur in are
et completur istud exachordũ in f faut. Coniuncte autez que
per semitoniũ uocez a loco proprio deprimunt appellantur ab
ipsis cõiuncte b mollis: Sed que eodez eleuantur semitonio ♮.
quadrati. Ad breuez autez uniuscuiuscũqz coniuncte cognitionem
ut. hoc interest: ut cognito loco cõiuncte ab eodez per iuncturas
retrocedamus dicentes fa mi re ut si b mollis. aut mi re ut si ♮
quadrati. vnde qui bene omnia que dicta sunt inspexerit taliter
manuz compositã recte conspiciet. In retropolis scilicet ut. in
gamaut ut re in are ut re mi. i b mi ut re mi fa ĩ c fa ut uero ut
re mi fa sol in d sol re ut re mi fa sol la a quo usqz alamire secũ
dũ in omnibus signis uel locis sex istas uoces reperiemus. post
alamire resoluitur. nã id qd prius icepit prius desinit et ita in se
cũdo b fa ♮ mi. erunt re mi fa sol la in c sol fa mi fa sol la in d
la sol. fa sol la. et in ela. sol la. postquã ponunt aliaz uocez scili
cet la. que distat per tonũ ab ista quoniaz dependet ab ultima co
iunctarũ: et sic erant loci uiginti duo. ideoqz post coniunctarum
additionez manus perfecta dicitur: qm̄ tota per semitonia recte
diuisa est: ipsi autez dicunt perfectã. quoniaz triuz diapason
est continentia: in ternario eniz maxiã pfectio denotatur. quoniaz
totũ equale est suis partibus quotis et aliquotis simul sumptis
nec aliquis alius numerus hanc sibi dignitatez uendicat. sed ex
parte bene dicunt. in hoc scilicet ꝙ ternarius numerus perfectus
est uerũ in hoc errant. quia manus triũ diapason nõ ẽ ut paulo
post ostendemus: Ex his autez que dicta sunt lectores excogita
re poterunt quomodo ex guidonis doctrina confusio suborta ẽ

est. ipse eni3 consideravit q semper ubicumq3 semitonium esset pronuntiandū.mi z fa cantores proferre deberet. pp hoc aute3 crebrius exachorda. in tetrachordis tam coniunctis. quam disiunctis locavit:propter quod binas voces et ternas in uno e odemq3 loco ut supra monstratū est de necessitate collocavit: nos āt de necessitate easde3 sex in locis predictis cōponi ipsi⁹ habito fundamento mathematice demonstravimus.sed de vocū in uno loco confusione de guidonis arte provenient satis hac tenus deinceps aute3 que ipsaru3 proferende sint:que vero reti tende.quod eius sequaces mutationes appellant subtili⁹ discu tiamus

Capitulū quartū de vocū permutacione

Uperest nobis tanta vocū cognita variatione ad quid in uno loco sint collocate subtiliter disserere. utrū.s. omnes simul pronūtiare aut unā alia in codē loco di missa debeamus accipere. Circa quod advertendū est tres illarū ascendentes dici.s.ut re mi:Tres vero descendentes sc3 fa sol la.unde guidonis sequaces dicunt:ut re mi scandunt. fa sol laq3 descendunt.et cū cantus in altū ascendit pro descē dente voce ascendente3 accipere nos percipiūt. ut si sumus in mese cū la.et cantus petit loca altiora iusta istoꝝ doctrina3 la dimittere z re aut mi debemus assumere.et tūc cu3 re aut cum mi.ad altiora loca facilius poterimus pervenire:sic et cū in par anete synemenon uel trite diazeugmenon fuerimus cū ut:et can tus ad ima perlabitur ut dimittere:et sol uel fa iubent accipere z sic cū fa uel sol cantando descendere poterimus:z hoc est qd ipsi mutatione3 appellant dicentes:Mutatio est unius vocis in alia variatio:Alij aute3 sic diffiniunt:mutatio est duarū vocum equaliu3 interse per diversas proprietates in uno signo z una voce variatio. permutatio aute3 dupliciter fit aut a causa neces sitat scansionis aut remissionis.aut cā preponendi postponendi ue semitoniū:hec aute3 semper in vocibus:que eisde3 sunt qua litatis fieri cognoscimus.hoc est ambe ascendentes aut ābe de scendentes:Illa aute3 non sic sed ex una ascendente z alia desce dente componitur: Erit igitur triplex mutatio:una totide3 in ascendendo alia totide3 in descendendo.tertia vero capit utrūq3 .s3 que totide3 in ascendendo fit ea est. que de vocibus ascen dentibus composita est:uti in g sol re ut .re ut ut re. in alamire

13

mi re re mi et in ſuis octauis. que uero totidez in deſcendēdo fit: ea ni mirū eſt. que ex uocibus deſcendentibus conſtat: ſicut i c ſol fa ut: ſol fa fa ſol. in d la ſol re. la ſol ſol la: et in ſuis octa itaqʒ ſemper fit inter uoces per tonū ſecundū ordinez diſtātes ſecūduz ordinez dico: qr ut ſupra dictuz fuit ſicut. ut a re diſtat p tonū ſic a re: mi: ita etiaz fa: a ſol. et ſol. a la: Sʒ qn̄ mutatio fit: in loco equali ſunt collocate. Tertia uero mutatio dupliciter fit: qr aut in uocibus que in ordine poſitis per diatheſſaron aut per diapente diſtant. per diatheſſaron tribus modis: ſ. fa ut. ut fa: ſol re re ſol. la mi mi la. per diapent autez duob⁹ ſcʒ la re re la: ſol ut. ut ſol. Quādo igitur manus ē inperfecta in gamaut in are i b mi in ela permutatio fieri non poſſit: qm̄ unius uocis non eſt ſʒ duarū equaliuz. propter quod etiaz in utroqʒ b fa ♮ mi non fit.

In arte prima inpeefecta ubi igitur tantuz due uoces erant e quales. due fient mutationes. una a prima uoce in ſecundaʒ. et alia e conuerſo. Sʒ cū tres fuerit hunc moduz tenebunt a prima in ſecundam et e conuerſo fiunt due: ⁊ a prima in tertiaʒ ⁊ ecō uerſo alie due ⁊ a ſecunda ad tertiaʒ et e ꝯuerſo alie itez due ⁊ ſic ſex habebūtur. ſed cū ſecūdo uocez aſcendentez nominamus: mutationez in aſcendēdo cauſari dicunt: Sʒ ulterius addunt illi uocis proprietatez. ſcʒ. ♮ quadrati. aut b mollis ſiue nature. nature autez appellant exachorda: que in utroqʒ c. ſunt incboata ♮ quadrati. que a g. b mollis uero: que ab f. ut ergo uno cōclu damus exemplo per qd in aliorū cognitionez facile ueniatur. di/ cim⁹ ī g ſol re ut. ſol re re ſol ſol ut ut ſol. re ut ut re. ſol re in aſcendendo de natura in b molle. re ſol in deſcendendo de b mo li in naturā. ſol ut in aſcendendo de natura in ♮ quadruʒ. ut ſol p contrariū: re ut in aſcēdendo de b molli i ♮ durū ut re in aſcē dendo de ♮ quadro in b. rotūdū. hoc. n: modo ſeruato in aliis lo cis quiſqʒ per ſe poterit p ea que dicta ſunt has pmutationes ī ueſtigare: ſʒ ⁊ hoc habito fūdamēto ī manu pfecta facile de oib⁹ ſex uocibus in eodē loco poſitis mutationes omnes facere pote rit: vn̄ exēpli gratia capiamus d ſol re: ubi ſex ꝫuoces fuerūt locate. iūgemusqʒ la mō predicto ſcʒ cū uocib⁹ que in ordine p tonū aut diatheſſaron aut p diapent diſtauerit. dicemusqʒ la ſol ſol la habebimus qʒ duas. deinde cū mi. ſcʒ la mi mi la: ⁊ erunt quatuor. at cū re qr p diapent cōiungendo iterū binas facimus p

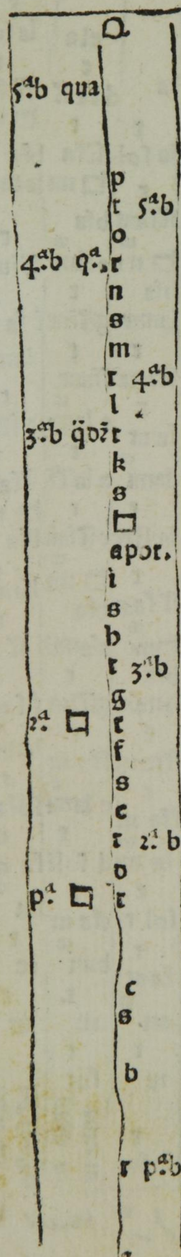
mutationes s. la re re la: ex la igitur sex prouenire nō dubitam⁹ qua dimissa sol capiatur. et fient eodē mō sex scʒ sol fa fa sol. sol re re sol: sol ut ut sol: la solqꝫ dimissis fa capiatur. que soluʒ cum uoce ut iungi poterit eruntqʒ quatuordeciʒ sʒ mi cū re et re cū ut cūbinatis quatuor efficiunt. vbicūqʒ ergo sex uoces rep iūtur deceʒ octo fieri mutationes uidentur. in c fa ut igitur. qm̄ deficit la duodeciʒ erunt: in b mi sex tantuʒ. sʒ quatuor in are: in gamaut duas tantū habebis: eodēqʒ mō b fa ♮ mi secūdo sicut c fa ut ⁊ ela sicut gamaut: sic ⁊ ceta signa uel loca int̄ ista ɔtēta

Capitulū quītū reprobās aliqua precedentis: ⁊ rectū modum cōiunctaꝝ demōstrans.

Iisposita iā manu perfecta. et coꝝ que ad eius perfectionē requiruntur forma prescripta sup̄sunt nobis aliqua subtilius iuestiganda: quoniā ⁊ si dictū sit a d sol re usqʒ alamire secūdo sex uoces eē in quolibʒ loco reptas: ⁊ ex illis quoqʒ sex uocib⁹ decē ⁊ octo mutationes causari de uocibus quidē uerū est. sʒ d mutatioib⁹ minime. Ad cuius euidentiā disponatur figura cū uocibus guidonis a gamaut usqʒ ela: que diceretur ordo naturalis. ex eo ꝙ uoces naturalit̄ sunt disposite: sicut ex monochordi regularis prouēit diuisione. sʒ hec eadeʒ figura ad latus eius sinistrū tono itensa disponatur. sic et ad dextrū p eūdeʒ tonū remissa. ex hac figure dispositiōe reperimus quēlibʒ tonū ordinis naturalis ab altera accidentaliū eē diuisuʒ. qua diuisiōe om̄e instrumentū pfectū diuisū eē debet. nāqʒ ab are in b mi tonus naturaliter est. qr re mi: sʒ cū ex ordine accidentali tono remissa sit mi equalis uox ipsi re naturalis: relinquitur ꝙ fa uox. que ab ista uoce mi sequitur nō attinget mi naturalis ordinis. cū illa semitoniū faciat. ⁊ ista tonū intēdat. preterea cū a b mi ad c fa ut ordinis naturalis semitoniū sit qr mi fa: ⁊ a re accidentalis sinistri que illi mi ē equalis. sequetur mi tono eleuatuʒ. relinquitur qd altior erit p semitoniū uoce fa naturalis. ⁊ sic tonus naturalis qui a c fa ut ad d sol re cātur in duo semitonia manʒ diuisus rursus cū a d sol re ad elami tonus naturaliter sit. qr re mi. aut sol la. ⁊ illi re aut sol naturalis mi accntal' dextri sit coequalis. seqtur uox fa. que sēitoniū faciet tonū illū q it d sol re ⁊ elami ē didendo ad uoceʒ mi naturalis ordinis nō atiget quemadmōuʒ igit i hoc fecim⁹ tetrachordo lector subtil' i ǡliquis faciet ispecta figura p̄cedenti margie poita.

		la
		t
	e la	la sol
	t	t
la	d la sol	sol fa
t	t	♮ mi
la sol	c sol fa	b fa
t	♮ mi	la mi re
sol fa ut	b fa	t
s	s	sol re ut
♮ mi	a la mi re	t
b fa	t	f fa ut
la mi re	g sol re ut	la mi
t	t	t
sol re ut	f fa ut	a la mi re
t	s	t
fa ut	e la mi	sol fa ut
s	t	♮ mi
la mi	d la sol re	b fa
t	t	s
la sol re	c sol fa ut	la mi re
t	s	t
sol fa ut	♮ mi	sol re ut
s	b fa	t
♮ mi	a la mi re	f fa ut
b fa	t	s
la mi re	g sol re ut	la mi
t	t	t
sol re ut	f fa ut	sol re
t	s	t
f fa ut	e la mi	fa ut
s	t	s
la mi	d sol re	mi
t	t	t
sol re	c fa ut	re
t	s	t
fa ut	b mi	ut
s	t	
mi	re	
t	t	
re	ut	
t	ordo naturalis	ordo accidentalis sinister
fvr		

14

Diceret tamē aliquis q licet possint fieri ad libitū iste coniū ete. mensura tamen nō ad quod breuiter dicimus: ita euidenter fient atq3 sine labore sicut ipse met ordo naturalis factus fuit i prima figura. ad quod examinādū disponat prima mensurata fi gura deinde faciemus coniunctas b mollis hoc mō. duplicata quā titate q:r. signabimus primā b mollis ɔiunctā sic pria b. eritq3 iē a et b deinde quātitas chorde. i. ꝛ pria b medio diuidatur. signeē q secūda b. que erit inter d. e. q si secūda b. q mediā diuiseriꝫ quātitatē signabimus quarta b iter l m s3 quarta b scda b quanti tate per mediuz diuisa signabimus tertia b: s3 tertia b: q: quātitas si diuidatur quita b signabitur. hēbimus igitur ex hac diuisione quinq3 b mollis cōiunctas ex recta diuisione perpensas: S3 si b quadrati hēre procuramus coniunctas p tria b. q. diuidemus. et a līa q. uersus b uenientes in fine tractis ponemꝰ quarta ▭ sic3 in ter n o. ꝛ in bes: scda ▭ quadrata que cadet inter f: g. S3 si scde b quadrate • q. quātitas per tria diuidatur a līa. q: uersus secūdā ▭ quadrataz uenientes: in bese ponemus tertiā ▭ eritq3 inter k. l. cuius ꝛ q. quātitas si duplicetur prouēiet sic pa ▭ int c d si gnata. habebimus igitur ex hac diuisione quatuor ▭ quadrati ɔ iūctas ex recta diuisiōe prouēientes ut p3 i figura: si ei3 quitam hēre uoluerimus tertia ▭ q. quātitatē medio diuidamꝰ et erit su pra p. per duos tonos. ueꝛū quia nihil sub proslābanomenō nec supra neten hypboleon inmensurata figura addere uolumus nō eā ponimus. nō ex eo q fieri nō posset. s3 q2 ista tenuerunt antiqui ꝛ a boetio sic traditaz reperimus doctrinaz. qn̄ ergo addē re aliquid sub aut supra uoluerimus nō in eadē chorda s3 in di uersis facere poterimus: Cōcordātes illas chordas cū his diuisi onibus in una recte factis in diapason correspōdētes ut puta si unā chordā addere sub proslābāomenō uoluerimus taliter dispōe mus quod in sono diapason equisonet lichanos meson. ꝛ erit gamaut ꝛ si aliā sub ista cū parhypate meson equisonabit i dia pason: diapēte cū phypate hypaton diatessaron cū prima cōiun cta: hec chorda erit quā dicūt moderni retropolis ut supra iā dixi mus in qua pene oīa modernoꝝ istrumēta que pollichorda i ita lia reprimus incepta etiā organa ꝛ alia instrā cōp eta que p sēito nia sūt diuisa. in hyspania uero nrā ātiqua monochorda et etiā or gana in c graui reprimus incepisse: s3 modernoꝝ pollichorda et ēe organa octo uoces sub c graui in ordine ponunt naturali non tm̄

bñt uoces cõiũctas ♮ quadrati siue b mollis sub proslãbanomẽ
non:sꝫ tm̃ ẽ diapent recta sub gamaut:ita ut gamaut sit octaua g
solreut:retropolis octaua siue diapasõ ffa ut ⁊ alia diapason ela
mi aliaqꝫ d sol re ⁊ alia c faut:octauã sub d sol re id est diapasõ
iã hic bononie reppimus pollichordũ sꝫ sub c faut nõ nisi in hys/
pania.verꝫ ñ refert ubi quis incipiat mõ chordarꝫ mõi ⁊ diuisiões
sẽitoniorꝫ ⁊ tonorũ obseruentur habẽt se igit̃ ista tetrachorda
sicut synemenõ ⁊ diazeugmenon:iñ ẽ ergo ꝙ isti cõtẽporanei no
stri cõiũctas appellãt. sꝫ ẽt disiũctas iproprie uocãt:qñ sine mu/
tatiõe ab una proprietate i aliã se trãsferũt ut puta si repiãtur in
c sol fa ut dicẽres fa. ⁊ ad f fa ut descẽdere imediate cogatur. et
deide ad grauiores. tũc ille descẽsus dĩ disiũcta qr fa i altiori uo
ce ⁊ fa in iferiori pronũtiãt. sic ⁊ qñ p diapason saltus fit, ubicñ
qꝫ fit sẽper disiũcta fiet neccessario:dixi i diapason neccessario
qm̃ i diapẽt nõ sp' fit de necitate. sꝫ solũ qñ diapẽt ẽ mi mi:ut e:
♮ aut fa fa ut c k. sꝫ si fiat ab alamire existentes cũ re ⁊ descen
dãt p saltũ diapent. imediate illõ re mutatur i la:⁊ dĩ re la re qm̃
tũc bñ sequtur illud re ab illo la:sic ⁊ in g existẽs cũ ut saltu fac
to p diapẽte imediata nõ fit disiũcta sꝫ mutatur in sol. ⁊ dicitur
ut sol ut. qr bñ sequitur li ut ab illo sol. tritonus imediat⁹ sp ca
usat disiũctas ut si ab f fiat saltus usqꝫ c sol fa ut transiens ♮ ui
ca notula tũc dĩ i f fa. ⁊ i b fa ♮ mi. mi:⁊ sequitur c. fa ⁊ tũc dis
iuncta dicitur. qm̃ illud mi nõ sequitur nec depẽdet ab illo fa gra
uiori. Alij saltus qui maiores sũt diapẽte sp faciũt disiũctas tã
in itẽdẽdo:q̃ꝫ remittedo. preter quã ubi la possit accipi i exachor
do ut si i alamire re aut mi tẽ mus:cãtus per saltũ ad c fa ut rẽl
tatur. tũc la ẽ accipiẽdũ ⁊ dĩ mi la uł:aut re la. ut aliter ãt supra
diapeute sp disiũta fiet Sꝫ uidẽdũ nobis ẽ qd erat probãdũ urꝫ
s. decẽ ⁊ octo mutatiões i unoquoqꝫ locorũ p uoces ꝯiũctas fie
ri possit:qd si bñ ispiciatur fig.ª facillie digõscetur. ꝙ solũ i d sol
re g sol re ut ⁊ eorũ octauis. decẽ ⁊ octo fient mutatiões:, quõiã
i his tãtũmõ locis. sex ille uoces equaliter sũt collocate:ut pꝫ i
fig.ª i alijs uero quouiã ñ oẽs uoces i eadẽ linea cõueniũt sꝫ aliq̃
altiores. alique uero ponũtur iferiores. ñ oẽs fiẽt decẽ et octo. i
elami ergo ubi fa et ut sũt iferiora nõ decẽ et octo. sꝫ tãtũ erunt
i 2. hoc mõ:ex la sex. sꝫ ex sol tãtũ due. s. sol re re sol:quoniã ne
qꝫ cũ fa cũbiãri pt neqꝫ cũ ut:ex mi cũ re ꝯbiata alie due:et sic sẽ
o. sꝫ fa cũ ũ. qr iter eq̃les sꝫ ꝯ alijs sit iequales alias hẽbimus

duas.⁊ ſic erūt 12.ſic ⁊ in ſſa ut ubi la ⁊ mi ſūt iequales tm̄ 12.
hēbimus h⁹ mō la mi mi la tm̄ due ſūt.ſ3 ex ſol 6 prouenire n̄
dubitamus.⁊ ex cūbinatiōe fa cū ut ⁊ re cū ut quatuor euēire cer
tu3 eſt. Igr̄ duodeci3 ſic in elami:ſ3 i alāire ubi ſolū fa ē inequa
le quatuordeci3 erūt:hoc ideo q: quatuor cū eo erāt fiēde ſ. ſolfa
fa ſol.et fa ut ut fa.⁊ in c ſol fa ut ſiľiter.at in bfa□ mi duode
ci3.⁊ ita in eorū octauis ut quiſq3 p ſe recte poterit uidere. Ap
par3 igr̄ ex his:quoniā n̄ oībus in locis 18:mutatiōes fiant:ſic et
appet falſitas manus perfecte.q² n̄ ē pfecta trib⁹ diapaſō. quoni
a3 excedit p ſēitoniū.eēt n:perfecta ſi illa uox ultia ordis accūta
lis ſiniſtri tātū diſtar3 per ſēitoniū a ſua propinqua.⁊ tūc faceret
cōtra ipſū guidonē ſuoſq3 ſequaces.q: ſ.inter ſol ⁊ la n̄ toni. ſed
ſēitonij tātū eēt diſtātia:notādū igr̄ ex hoc ꝙ cātare per ordine3
accn̄tale3 aliqn̄ ide3 eſt ꝙ per naturale3.ſola eſt ſigōꝝ et hēarū
dr̄a : qð ſēitoniū nō eode3 loco reſpōdeat. ut in naturali:nā ſi in
naturali ordine ſeitoniū erat ab e in f per ſignū b in eade3 e poſi
tū deprimiť.et fit a litera d in e ſic et ſi in f pōatur □ľ eleua
tur et fit ab f in g.veꝝ cū per alique3 accn̄taliū ordine3 cātare uo
lum⁹:ſemitoniū ſequiť poſt duos tonos.ſic et ꝯiūctū : ſic ēt et
diſiūctū tetrachordū.quod dictū fuit ficta muſica.et tūc cauēdū ē
a naturali ſicut ab accn̄tali qn̄ per naturalē veꝝ ſectatores gui-
dōis cōtēporanei nr̄i n̄ ita faciūt ſed ab accn̄tali ad naturalē ⁊ e
cōtra frequēter ſe transferūt:quidā forte et cāu ꝙ n̄ intľligāt cā-
t⁹ ꝯpōitione3:quidā vo ex induſtrˀa aſtuteq3:S3 qui ex iduſtria hoc
faciūt ſignāt lieā ľ ſpatiū hoc ſigō b.ľ hoc □ ſiue iſto .et tūc ſꝫ
illð ſignū cātādo proſequūtur:dicūt tn̄ ꝙ ſi i pricipio ſig⁹ pōitu3
ſit p totū cātū ordo talľ obſeruādus ē:At ſi n̄ i principio.ſ3 i pro
ceſſu pōatur dicūt qꝯ tātū illa nota cui appōitur illˀus ſigni ſubia
c3 ľgi.vn̄ et uarias faciūt ꝯſiderat iōes i notulľ eleuādo ſ. a loco
proprio deprimēdoq3:nā ſi i b mi notulˀa ſit hoc ſigō b ſigāta:⁊ pꝯ
illā ſequatur aˀ in c faut iſto quāq3 ſēitoij i ordie naturali ſit in
tercapedo pp depreſſiōe3 prie. et ſublimatiōe3 ſecūde i ſēitōij trā
ſit interuaľlū ſic ⁊ in oibus locis ſēitōij diſtantia3 icľdētibus: qꝯ
ſi ūa oda in elami pſcribatur hoc ſigō b:⁊ aˀ in c faut iſto ſ3 di-
tōi ſit iteruaľlū ꝯuertitur in tōi diſtantia3:ſic in qbuſcūq3 locis p̄
dicta3 diſtantia3 icľdētibus:eoð mō de alijs maioribus ſpēbus ſi
ēdu3 dogmatizant et talľ dicūt ordo ſeruet qꝯ ſp ſignū in loco ꝯ
iūctarū □ quadrati pōatur:et hoc b i illľ in quibus ꝯiūcte b rotū

Tra• scās

di locātur: Joāes vero de lōdois ꝛ alij miūs piti dicūt: queādmōꝫ i b fa ♮ mi ābo sig.ª possūt locari: ita ꝛ i alūs locis. vbi nec fa ñc mi ꝙ ita fieri possit: mime neg.ᵉ est: ar qꝛ debeat ꝯcedēdū ñ arbitror. propterea igr̄ si p iaꝫ dicta tonus i duo se.ᵗ manꝫ diuisus frustra fiūt reliq.ª siue canea. qm̄ ad hoc istō permittit sicut iā dictū est: ut tonū et se.ᵗᵃ qualibꝫ uoce possimus hēre sicut a bfa♮ mi dicūt nāqꝫ si in ꝯsolreut sit notula sig.ª b: p̄cedēte. ꝛ in eodeꝫ sit a.ᵗisto ♮ p̄cedēte lꝫ uisonus uideāt: t̄ñ pp p̄ie depressionē: ꝛ seꝯ de eleuationē seitōij sicut mi fa. duplici de cā mal dicūt. p̄iō qm̄ ēt si p.ᵃsig.ᵘ nō h̄ret. secūda tñ eēt altior ea propter sig.ᵗ saltez p se.ᵘ secundo errāt qꝛ si p̄ia iaꝫ per aliud sēitōiuꝫ dep̄ssa ē ab illo loco ꝛ ꝯ.ᵃalio seitōio ab illo loco eleuata di o se.ᵗiunt. ergo toni dīne ꝛ ñ seitonij ē tanquāꝫ ut ī eodeꝫ mō dicūt in dsolre ꝛ isto ruꝫ octauis: hoꝝqꝫ dicta sunt ex.ª subtili fctori ꝯlingnius inuenien danta ut q̄tuor aut quinqꝫ extendat lineas ꝛ aliquaꝫ signet illaꝝ lia siue cui alt.ᵃ duaꝝ supradictaꝝ. ꝛ notulas dispōat ꝯ sigis sic di xiꝫ⁹ Incipit ex hoc dn̄rari ex guidōis doct.ᵃ p̄ro lapsa ꝯfu.ᵉe ⁹ n. sec tatōis pertiacitez c̄dūt. ꝛ pro idubitato h̄nt ꝙ nisi int fa ꝛ mi ñ possit fieri se.ᵘ dicūt propterea. qꝛ mi claudens os auisfirrez deno tat. fa vo laxans os m.ᶠliciez signat h.ᵒ aᵗ nihl̄ esse rōnib⁹ friuolissimis ꝛ mathe. cogn.ᵗ mu.ᶜ dīa curabiꝫ⁹ ōndere C.ᵃri.ᵘ ꝙ n u.ᶜdīa ñ e iqua.ᶜ

st n. dīa mu.ᶜi quant.ᶜ ar.ᵇ uel the.ᵇ ꝯsti.ᵘ ñ aūt sꝫ i quant.ᵃ i magnit.ᶜ siue fortitu.ᶜ aut uocis ōbli.ᵗa.ᶜ collata ꝯ. n. in ar te guidōis ꝫ. uocū proprietates int se differ.ᵗ pōant. nec

cesse est int voces equales dīaꝫ pōat. naꝫ in ꝯsolfut. sol nat.ᵃ a re b mollis uel ab ut ♮ duri dīaꝫ faciat necesse erit. sic ꝛ ī ab ut ꝯ.ᵒ equales ñ s.ᶠct p ꝯseqns mut.ᵒ in eis fieri ñ possꝫ. et tñ ipsi faciūt p suaꝫ doctrinaꝫ iaꝫ sup.⁹ p̄ro palataꝫ. ꝙ ipsi sibi ꝯtradicant ne cesse est. Quidaꝫ vo ut m.ᵍ osmen.ᵇ hyspan.⁹ qui tract.⁹ quendaꝫ in hac edidit facult.ᶜ putāt se ad inuētiens duce h.ᵒ.ᵒ dn̄s si ñ dn̄t fa et sol incolfaut. ñ pōerent. qꝛ frust.ᵃ fit p plura. sic g.ᵒ ponūt qꝛ dif ferūt. ita et reliquę uoces alibi locare: sꝫ istō inueniens nul.⁹ est qm̄ ponūt ibi ad faciendō se.ᵗ lōgi⁹ aut propinqui⁹ ex q.ᵒ prouenit dīa mu.ᶜ naꝫ si oīs ī capedies essent equales. tōrū aut semit.⁹ nul.ᵃ essꝫ mu.ᶜ dīa ꝙ si p iuentiens soluere uoluꝫ⁹ mul.ᵗ dn̄ rationib⁹ h.ᵒ iō facere poterīꝫ⁹ ꝯ n. dicant voces ♮ duri a uocib⁹ b mollis diff.ᶜ iō a se ipo diff.ᶜ nescientes ꝯsentiūt qō aliquib⁹ exempl ꝯprobaui mus. est n. i c faut fa ♮ maifeste ponūt ibiō mi p ♮ ꝯiūctā: pp h.ᵒ

16

n. ponũr. q̄ differẽtiā inter fa et mi magnā cogóſcũt. et tñ utraq̄ʒ
uox ē ♮ quadrati: ergo idē differt a ſe ipō. q̄ꝺ erat probãdū. ſic et
in alãire ubi ē mi b mollis ponitur fa cõiũcte b mollis ergo b m̄l
le differt a b m̄lli. Abſurdū certe ē i muſica differẽtiã inter uo/
ces ♮ duri ꝛ b m̄llis aut nature põere. q̄ꝺ fr̄ iohẽs de ſacto dñi/
nico m̄r in theologia cõatus ē affirmare: uerū q̄ librū nllū cõpo
ſuit nihil de eo dicẽduʒ. ſʒ fr̄ ioães orbi ãglicus carmelita q̄ ſẽito
niū durū põit. et m̄lle atq̄ʒ naturale. lõge peius cogõuit. bñ qui/
deʒ in ſuo mõchordo nũeros aſſũpſit: q̄ eoſdẽ quos in ſuo boe
tius põit: dñtiã tñ illaʒ ſẽitonij nõ ab illo: ſʒ ab aliquo idocto ē
or accepiſſe. ſʒ mihi de eo dicer̄ q̄ꝫ fr̄ iohães cartuſienſis de mar
cheto dicere ſolitus eſt: a ſeculo ñ eſt auditū triplex põre ſẽitõiū
Chromaticū ſ. enbarmoniū atq̄ʒ diatonicū. q̄ ut ait quis ũquã au/
diuit ab aliquo vero doctore triplx eſſe ſẽitoniū niſi ab iſto mar
chetiſta: fr̄ iohães otbi credo ab ipõ aliq̄ꝺ fũdamentū aſſũpſerit.
ſʒ ñ miror q̄ ſequax guidõis eſt. Ego. n: caput cõterer̄ uolo. ut
corpus iſtud in erroribꝰ cõſtitutū: Cadauer iã fiat. nec ãplius ui/
uere poſſit: preterea iſte m̄r oſmenſ iaʒ allgatus dicit iſte tres
proprietates ſ. ♮ duꝝ b m̄lle et natura ſic ſe hñt ſicut illa tria
gñra meloꝝ que ponũtur a boetio ſ. diatõicū chromaticū et enbar
mõicū: quoniaʒ diatonicū q̄ꝺ aliquantulū duriꝰ eſt dicit ♮ quadrati
ſilitudineʒ tener̄: enbarmoniū uero q̄ꝺ magis ad m̄lle coaptatum
eſt b m̄lli ɔpat. chromaticū uero q̄ꝺ iter utrumq̄ʒ mediuʒ tenet
nature imagineʒ ſeruat. hoc ãt iaʒ cuʒ in ſtudio legeremꝰ ſalmanti
no pñte et coraʒ eo ĩdarguimus. et in tractatu queʒ ibi in hac
facltate lingꝰ materna cõpoſuimus ipſi in omnibus contradixi/
mus. adeo ut ipſe uiſo et examinato tractatu meo hoc dixerit: ñ
ſuʒ ego adeo boetio familiaris ſicut iſte. naʒ ego quideʒ probaui
in duobus alijs generibus eſſe ♮ duruʒ et b m̄lle ſicut in iſto: ibi
deʒ n. tetrachorduʒ ſynemenon repiri nõ dubito. et aꝰ ptitio illo
ruʒ eſt: alia vo iſtius: partiamur n: tetrachorda chromatici per ſe/
mitoniuʒ. ſemitoniuʒ et triemitoniuʒ: hoc eſt primuʒ interullum
eſt ſemitonij et ſcd̄ʒ ſemitonij. ſʒ 3ꝰ eſt triemitonij ſiue ſemidito
ni. Enbarmoniaʒ vero genus ſemitoniuʒ diuidit in duas partes.
que dieſes apptantur. et ſic duo ſpatia pꝰ ſinglas dieſes tenent.
at vero 3ꝰ interuallũ diatonuʒ amplectitur. de his tamen generi/
bus nihil ad preſens tractamus. quoniaʒ in fine huius prime p
tis ea in praticaʒ põemus notul ſignatis. nũc auteʒ qualit̄ nõ ſp

iter mi ⁊ fa sit semitoniū declaremus. ⁊ qualiter mutationes cō iūctarū sint neccessarie dicemus. uel uoces tonales efficientur semitonales: ⁊ ditonales semiditonales ⁊ e contra: iuxta qd recte intelligendū que sequūtur diligenter pscrutemur Capitulū septimuz reprobans guidonis sequaces ⁊ ueritatez rei subtiliter demonstrans

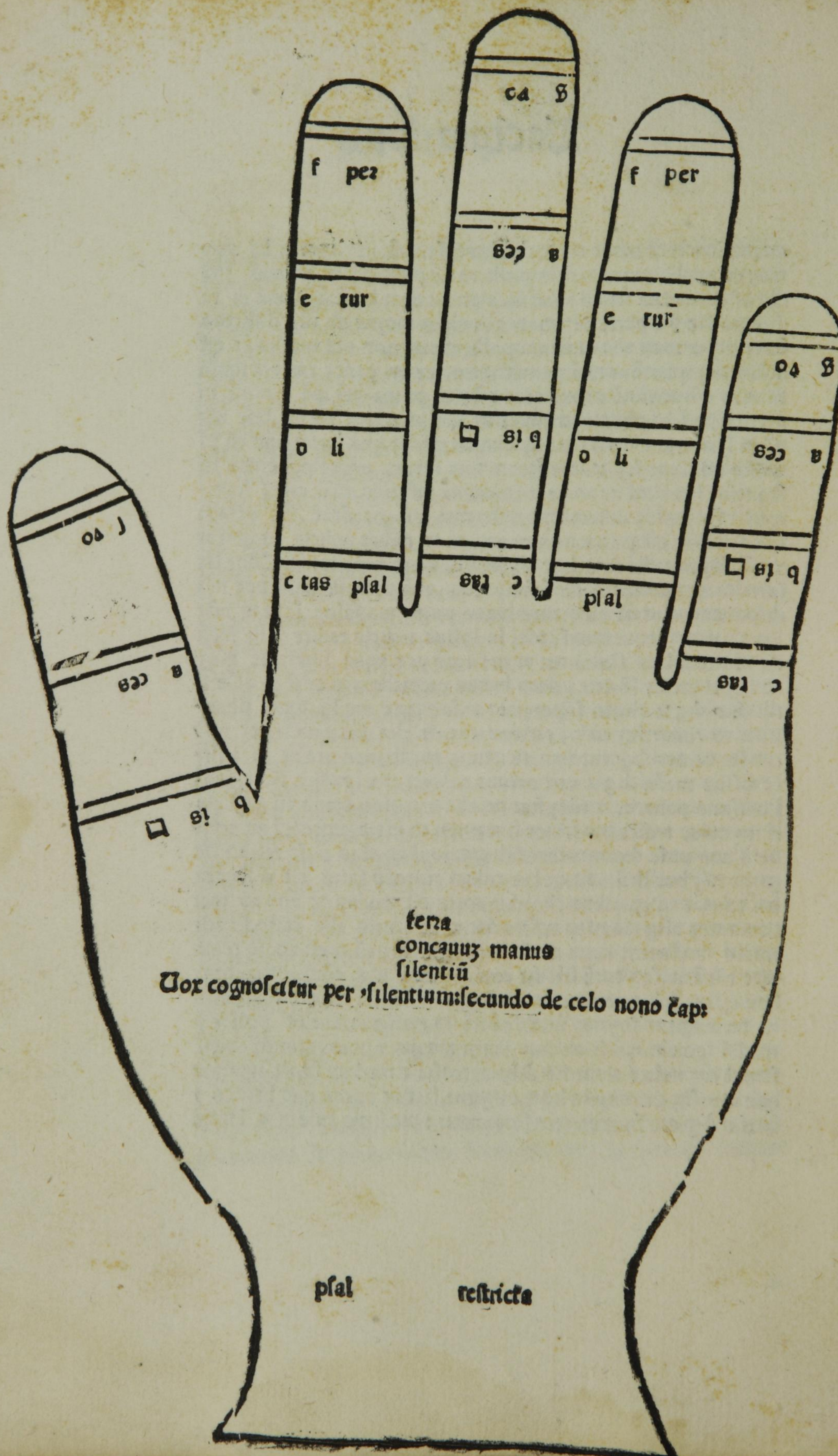
Erscrutata enī musice differentia atq3 pspecta restat probādū qualiter uoces tonales fiant semitonales ⁊ e ɔtra. iuxta quod sciendū q cantus in ascensu. vt dicit io haues de uillanoua uult uocē fortificari. ⁊ in descensu molle fieri unde dicit ipse q si cātus psalat a c d. ⁊ nō reuertatur ad c: quāuis deberet dici re fa sol ut ordo demōstrat. debz tamē dici ut mi fa propter hoc qr a. c. nō est semiditoni. sed ditoni itercapedo aut illis met uocibus. sc3 re fa si pronūtietur ut dicatur diton⁹ subintellectus: Item si cantus fiat sic g f g: ⁊ iterū nō tangatur f est semitoniū subintellectū. quāq3 dicatur sol fa sol siue re ut re. Idez eē arbitratur semp synemenon fiendū cū post notulā positā in b fa ♮ mi sequitur alia in mese: siue a grauibus līis ad ip3 puenerit siue ab acutis descendēs ipsū tetigerit: presertī3 si pluries eundē locū repcusserit: Idez quoq3 si cantus hūc progressuz fecerit d b c d c d d ⁊ sisuis octauis b c ē tonus. ⁊ c d semitoniū bis factū: ⁊ sic aut subintellecte uoces tonales tenebūt se⁹ aut mutatō fiet mi in re: que uox est coniūctarū. ēt dicit ipse ioānes ex ditono sēiditonū fieri hoc mō si cantus dicat la fa sol sol n̄ ueiēs iterū ad fa. aut subintellecte sēiditonus erit aut mutatō fiat la ī sol ut dicatur la sol mi fa fa ⁊ ad hūc mō3 diligens lector de elis poterit iudicare hoc mō dispositis: et tales note debent esse signate hoc signo sc3 uel isto Ad maiorē euidētia3: igitur qui cantū cōponere uult multū d3 aduertere circa hec de q/bus ēt subtilius i secūda pte dicemus: nūc uero ad cōfusionē ex guidōis uocibus cōsequta3 declaranda3 pauca ista sufficiāt. benē quidez dixit de his mutatiōibus ipē fr ioaēs carthusinus. nō dico uocis i uocē mutatōnē s3 ab ābage i ambagē uariationē solū ifert tonos ⁊ sēitonia anotare. ⁊ p līas gregorij canere hoc equidē de uocibus meis dico: na3 qui per nr̄as cantare uoluerit uoces unica3 tm̄ mutatōnē i vna diapasō facere tebūtur. quod ē cū cantus ultra c acutū cōscēderit tas i psal mutabimus ⁊ sic fiet mutatio tas sal. At cū deorsū veīr uoluerit psal i tas mutabūr. hoc: n. mō

17

Prima pars

⁊ in graui fienduꝫ. atqꝫ etiā hoc facere non cogant adiſcentes:
qm̄ quandoqꝫ unuꝫ pro alio dicere ꝑmittimus ſꝫ ſoluꝫ regulas
ſupradictas aduertere hoc eſt ſpecies tonoꝝ aut ſemitoniorū ob
ſeruare conſueſcant. ita ut non unā pro alia faciant: ſicut contin
git ſolfizantibus ut aiunt per uoces guidonis in tantuꝫ eniꝫ neo
thericorū fides catholica circa guidonis uoces creuit ꝑꝑ conſue
tudinis longitudineꝫ. ut ugolinus urbeueteranus ferrarie in eccle
ſia cathedrali recluſus cuꝫ de uocibus tractare incipit eas dicti
ones grecas appellat ⁊ adoꝛt. greci tantuꝫ habebāt quinqꝫ ſcꝫ re
mi fa ſol la Carentes ut. probat hoc qr ars illoruꝫ a proſlābano
meno incipit· qđ eſt are inde cōcludit intentuꝫ ſuuꝫ. veruꝫ hoc ñ
eſſet in luceꝫ ⁊ in publicuꝫ adducenduꝫ: ſed pro ridiculo ⁊ ludi/
brio habenduꝫ. nos igitur in hac noua noſtra ſpecioſiſſime artis
forma mirifice delectati ſtatuimus in ccantuꝫ īchoare tuꝫ qr il/
la uox nobilioreꝫ tonuꝫ teneꝫ ut poſt dicetur: tū etiaꝫ qr ut ipſe
guido ait natura numeroꝝ eaꝫ reperimus primaꝫ: Faciemus igi
tur ſibi diapaſon unaꝫ in grauiori pte aliaꝫqꝫ in acutiori. ita ut
tribus diapaſon muſica noſtra ꝯtineat ut non ſoluꝫ ſit utilis ec
cleſiaſtico cantui: ꝟeꝝ etiaꝫ ſeculari curioſiori. Erit igitur muſi
ca gregorij ambroſij auguſtini bernardi iſidori odonis enkiridion
guidonis qui ab iſtis quaſi totaꝫ aſſumpſit ſuoꝝqꝫ ſeqtiuꝫ. ſicut
lex ſcripture que ñ omnibus data fuit: naꝫ aliqui ſine ea odier/
na die cantant. noſtra auteꝫ catholica ſiue vniuerſalis erit ſicut
lex ꝑarte que legeꝫ ſcripture in ſe continet atqꝫ nature ſic etiaꝫ
noſtra totuꝫ quod iſti eccleſiaſtici uiri ⁊ ſapientiſſimi muſici anti
qui dixerunt ⁊ inuenerunt continebit· Cuꝫ igitur octauaꝫ ſub c
ponimus uoceꝫ ne mirentur italici ſqr conſtat ñ eſſe nouuꝫ ſꝫ fre
quentiſſime uſitatuꝫ ⁊ omnia fere policborda neotbericorū illud
hñt: antiquoꝝ ṽo monochorda in eadeꝫ c graui feciſſe principiuꝫ
reppitur ꝑ inſtrumenta: inde ergo nos in cantu in eadem littera
ſtatuimus principium. in monochordo autem ſḿ grecos boeti
uꝫ ſequi in a. nunc autem artem memoratiuam hoc ē ꝑ digitorū
iuncturas litteras canendas cum uocibus hoc modo in palma co
locamus. non ſine rōne. ut guido ad libitū ſed cū maxima rei
ſimilitudiē voces diſpōemus hoc mō: Sit cōcauū inſtrumētum in cō
cauo manus vbi ſilentium ponatur: qm̄ ibi nulla vox fieri debet
eritqꝫ ſicut terra. deinde prima vox in reſtricta ponetur ſub qua
grauior non ſit ponenda quia ſilentium erit: naꝫ concauū manus

carens iunctura motu caret diſtincto. ſꝫ reſtricta motuꝫ hꝫ pri/
muꝫ ex applicatione mõtis pollicis ad pinguedinẽ manus. Ĩnd̃.
igitur qꝛ motus ibi eſt ſonũ locabimus deinde ſecũda uox in ra
dice pollicis ĩ parte exteriori vbi alius motus ab iſto diſtictus
ẽ: tertiuꝫ uero in alia iunctura pollicis exteriori ubi motus ẽt eſt
diſtinctus. quartã uero ĩ penultima exteriori eadeꝫ ratione: quin
ta uero qm̃ maiorẽ conuenientia hꝫ cũ prima quã ipã quarta in
uertice policis ponemus cõuerſaꝫ. i. reſpicienteꝫ primã. hoc ide
o qꝛ illa uox ⁊ alie tres ſequentes eiuſdeꝫ qualitatis ſunt cũ pꝛ
miſſis quatuor ſcꝫ diatheſſaron ⁊ ſic ſextaꝫ uoceꝫ ponemus in
ſequenti iunctura interiori reſpicientẽ inferius. ⁊ ſic etiaꝫ ſepti/
maꝫ ⁊ ſic ſepteꝫ differentes differenti mõ ponẽtur. Sꝫ octaua
que ſimilis eſt prime acutior tamen in radice indicis locabitur
⁊ qm̃ digitus ille ſubtilior eſt pollice clare monſtratur Chordaꝫ
ſubtilioreꝫ uoces reddere ſubtiliores. aliã uero diapaſõ hoc mõ
diſponemus ut ſit cũ octaua huius prime diapaſon ſcꝫ tas põa
mus primaꝫ ſequentis ſ. pſal in ipſius indicis radice ⁊ in ſecũ
da iũnctura l:in tertia tur at in ſũmo per. aqua ſumitate uſqꝫ
ad digiti medij ſũitateꝫ duas lineas protrahemus talr̃ ꝙ uidant̃
illi duo digiti aligati ſuperius: ⁊ in ſumitate medij digiti pone/
mus vo conuerſaꝫ eadeꝫ ratione qua de alia diximus. ſic et uo/
ces ſequentes ſequentibus iuncturis aptabimus: ita ut in radi/
ce ipſius medij digiti vox octaua colocetur ⁊ ĩ radice m̃dicj pſal
ĩ uniſono ponatur ⁊ ideꝫ fiat de alia diapaſon tertia cũ auricula
ri in cuius radice tas faciet fineꝫ. non qꝛ ultra procedeĩ ad acuti
ores non poſe dicamus: nec ſub grauioribus al'as poſe reniti ne
gamus: ſꝫ hoc dicimus qꝛ his tribus diapaſõ ſatis eſt dillatata
doctrina. ⁊ in grauibus chordis uocis eſt modus ut non ad taci
turnitateꝫ uſqꝫ grauitas deſcendat ⁊ in acutis ille cuſtodit̃ acu
minis modus: ne nerui ut dicit boetius nimiũ tenſi uocis tenui
tate rũpãtur. ſed totũ ſibi ſit conſentaneũ atqꝫ cõueniens: totuꝫ
hoc igitur ſubiecta patefaciet figura locus manus ſequentis
hanc igitur figuraꝫ ſic diſpõitã ita ymaginamur ut pollex p
mediũ ſecetur. quaſi ad concauum manus ⁊ pars interior erigat̃
ſimul cuꝫ indice a medio diſparato: ſic ⁊ medius ſuper ligatura
que utroſqꝫ per capita ligat erigatur. fiet ut uoces que litteris ꝯ
uerſis ſignate ſunt erectis figurentur: medicus autem a latere

ca G
f per
f per
a ces
e tur
e tur
o li
o li
b is ♮
b is ♮
b is ♮
a ces
a ces
G ro
c tas psal
c tas
psal
c tas
tema
concauuz manus
silentiũ
Vox cognoscitur per silentium: secundo de celo nono cap:
psal
restricta

medij stans erecte auricularez per capud conuertet exigendo: ita ut radix eius in acumine sit: et ita primis quindecim chordis si ue uocibus similitudinez antiquorum demonstramus: ideo ponim⁹ eas in una erectione. sed illas octo quas iungimus ad perfectio nez ibi iungimus denotandaz ut pz i figura: Sz de his hactenus nunc ad priores species que prius dicte fuerunt quoniaz in illis tota uis pendet harmonie conuertamus orationez

Capitulū octauū in quo subtiliter quot modis una queqz spe cies fiat declaratur

nimaduerte lector q vna queqz spēs tot modis fiet quot interuala continet hoc ideo qr semitoniū qd iter uallum hz inequale per alia interualla rotat. vñ quan doqz i primo: qñqz in secundo aliqñ vero i tertio col locat interuallo. spēs uero que semitoniū nō tz unico mō fiet etiaz si plura teneat interualla ut diton⁹ et tritonus vnico sp si ūt mō. Semiditonus uero qm duo hz interualla vnum scz toni et aliud semitonij. duobus mōis fiet: uno quando semitoniū est in altiori interualo ut a c siue d f uel g b aut b b disiunctiz. et in istorum octauis. alio mō quādo semitoniū est in inferiori inter uallo ut b d siue c e aut h b coniunctiz et i istorum octauis diathes sarō qr tria ptinz interualla duos tonos scz et unuz sēitoniū trib⁹ fiet mōis qm qñqz semitoniū ē in medio ut a d et d g atqz g b coniunctiz et b l disiunctiz et in eorum octauis. et iste dicit primus modus quoniā ars boetij incipit ibi: Secūdus uero est qñ semi toniū est in inferiori loco ut b e et e h sic et b l cōiunctiz et i isto rū octauis. Tertius modus est qñ semitoniū ē in altiori ut c f f b g l et i istorū octauis: diapente uero qtuor modis fiet quoni az quatuor continet interuala tres vz tonos: unūqz semitoniū: pri mus igit modus hēbit semitoniū in secūdo iterualo ut a e l d h sic et g l in coniūcto h m in disiūcto et in eorum octauis. Scds mo dus hēbit sēitoniuz in priō ut e ▭ et b m in cōiūcto et in istorū octauis. tertius vero modus hēbit semitoniū in quarto inter ualo ut f l d disiūcto b n et in suis octauis: Quart⁹ vero modus hē bit semitoniū intercio interualo ut c g l f k in piūcto aut gk in disiūcto et in istorum octauis hoc in ordine inteligitur nāli: qm in accidentali ab vna quaqz chorda ad aliam uenientes veni entes diuersas omnes. quatuor possumus facere diapente sic

13

sic ⁊ alias species. sed ista ponimus ne doctrina fiat confusa et cantus ecclesiasticus intelligatur qui regulariter est ordinatus a/ lij uero cantus potius lasciuia quã uenustate compositi nunquã uel raro regulam seruant de qua paulo post loquemur: prius tam̃ de omnibus speciebus loquamur que tredeciz a multis esse pu/ tantur. species uero secunduz boetiuz est quedaz positio propriã bñs formaz secunduz unuzꝙqz genus unius cuiusqz proportiois consonantiaz facientis terminis constituta scz ab equalitate di scedentes usqz ad diapason per additionez semitonij fiunt: pria igitur equalis dicitur unisonus. post hanc minor quantitas est se mitoniuz deinde tonus qui ualet duo semitonia post hunc semi ditonus qui tria semitonia continet tonũ scz cũ semitonio ⁊ sic deinceps: ditonus diathesarõ Tritonus diapente diapente cuz se mitonio que greco nomine exas minor. quoniaz sex uocuz ca/ pax ẽ ⁊ ultra diapente tantũ hz semitoniuz. diapent cũ tono ap pellatur exas maior vel exachorduz: hz etiaz tonuz supra diapẽ te. sic eptas minor ⁊ maior siue eptacorduz. quia septez cordarũ aut uocuz est capax. Diapente est cũ semiditono ⁊ diapente ꝯ ditono Diapente cum diathessaron. que ut diximus simul iun cta faciunt diapason: ut igitur sumatim dicaz. species quibus o/ mnis cantus regit̃ he tredeciz esse putantur vz unisonus. semitõi uz. tonus. semiditonus. ditonus. diathessaron. tritonus diapente cuz qua replicantur priores usqz ad diathesaron ⁊ isto modo cõ pletur ipsa diapason Diceret tamen aliquis quare dicimus di apente et diathesaron que simul iuncta ꝯplent diapason. nũquid enim idez faciet ditonus cũ exade minori aut semiditonus cuz maiori? Sic et tonus cũ eptade minori: et semitoniũ cũ maiori? dicenduz ꝙ ueruz est. Sed quia ille sunt partes maiores scz dia pẽte ⁊ diathessaron In quas ipsa diapason primo diuidit̃ dicit̃ diapason ex illis integrari. naz qui bene inspexerint quantitatez chorde i prima figura b. a. In medio equaliter distat ab utraqz d. et diathesaron cũ a: et diapente resonat cũ b Est igitur tanta quantitas chorde diathesaron d. a: quanta diapente d. b igitur ni mirum si semper de illa quantitate diapason perfici dicatur in quaz prius diditur: sic et cantus i suo processu suaui⁹ procedit per illas uoces: que has species formant: q̃z per alias: ut pau lo post dicetur: non tamẽ arbitrent̃ aliqui ex hoc esse tantaz quã

titatez diatbessaron in sono quantā est diapente. qm̄ per tonū ut dictū est exceditur. est tamen alia quantitas que quasi nihil differt in sono in quā diapason diuidi pōt. ut puta tritonus et diapente imperfecta que uocatur semidiapente. ut b f ₇ f ♮ qm̄ tanta distantia est inter f b: quāta inter f ♮ nec differt practicorū dīa secus tamen theoricorū. qui differētiā semitonij speculātur. in sono tamen non minus discors est. quā ipse tritonus inmediate considerata: Jdeo nō fecimus mentionez semidiapent̄ loco: n. triton accipitur in sono. notāter tamen diximus inmediate. qm̄ si p uoces intermedias procedatur tā in ascensu quā in descensu suauis est ₇ lasciua. ut f e d c b et e cōtra b c d e f. non tamen debet cantus quiescere in f quando ascendit sed conuerti ad e. sic ₇ in descensu conuerti debet ad c. tritonū facere ut frater iohaēs carthusinus dicit nō est peccatū mortale ut multi credūt. imo necessarius est. nā alias non esset dare tertiam speciem diapent̄: qd̓ esset manifeste falsuz et contra ueritatez. loco et enīz suo necessarius uidetur ut si cātus ascendat hoc mō f g. a ♮ c. dulcior asēsus est quā iste f g a b c. in descensu tamen contrario mō: sed de his hactenus. nūc autez de speciebus ipsius diapason quot sunt et que et quomō disponūtur dicendū est. in quo tota uis pendz harmonie et dicūtur modi siue tropi aut etiam toni.

Tractatus tertius in quo de tonis siue modis aut tropis plena cognitio ponitur.

Edeamus igitur ad ipsam musice speciem: que totā harmonie uiz dicitur continere. Cū igitur ex octo uocibus fiat septez cōtinentibus interualla quinqz uero tonos ₇ duobus semitonijs septenis fiet modis: quoniā si ex diapente et diatbesaron recte conficitur. et diapent̄ quatuor: diatbessarō ꝟo tribus modis fit. relinquitur ipsam diapason septē modis esse uariandā: ut igitur a proslābanomeno ordiamur: usqz mese erit pᵃ species. que diuiditur in diatbessaron et diapet̄ per licanon hypaton diuidentez chordā per mediū. hēbit igitur hec species diapason primaz diatbessaron a d. cū prima diapent̄ d b. qm̄ semitonū utriusqz in secūdo collocatur interuallo. secūda species diapason erit ab hypate hypaton in paramese: que diuiditur per chordam equaliter medio diuisam per hypaten meson. habebit ergo secūdā diatbesaron scz b e et secūdā diapent̄ scz e ♮. quoniā semitoniuz

20

d 1

atriusq3 in primo collocatur interuallo hoc est in inferiori.tertia igitur species totius cōcentus fiet a phypate hypaton in trite diazeugmenon que diuiditur ut alie in parypaten meson. habebit igitur tertiam speciem diathessaron et tertiā diapenē qm̄ semitonium diathesaron in tertio collocatur interuallo. ⁊ diapenē ina/rato. Quartā uero speciez diapason facis a lycano hypaton in paneten diazeugmenon diuidendo p lycanon meson :hēbit igitur quarta species diapason primā diathessaron. sed quartā diapenē. quoniam semitonū in tertio collocatur interuallo et in hoc a prima specie satis cognoscitur differe. verū si diapenē fiat a lycano meson in neten sinemenon idē erit ꝙ prima. nec aliqua ē differētia. qm̄ semitoniū erit in secūdo interuallo sicut in prima. et quia diathesaron omnino similis est relinquitur nullā esse differentiam inter has species sic dispōitas. nisi quis dicat eas differre. q: diapenē prime speciei fit a linea in lineaz ut d h. ⁊ diapēē quarte a spacio in spaciū ut g l. istu et eniz cognitio nulla est. qm̄ linea uel spaciū nō arguit differentia in musica ut frater iohanes carthusiensis conatus est probare fuisse solū quindeciz neruos ab ātiquis positos propter hoc. quot are ⁊ alamire secūdo in spacō collocantur :sic et relique chorde que post alamire ueniūt simili modo respondent. na si sic tertia spēs diapentis similis essz prime. et quarta secūde. quoniā eodē mō lineas uel spacia tenent ñ ergo dissimilis prime sed eadez est quarta spēs diapenē si sumat thetrachordū synemenon. hoc eteniz mō chordā diuidentes m̄dio quatuor species diapason facimus differentes nec plures esse poterunt: verū si per chordā nō per mediū: sed per tria diuidamus alias quatuor differentes faciemus non ꝙ omnino differant. sed q: diathessaron erit supra diapente et nō inferius: ut quita a lycano hypaton in paraneten diazeugmenon. qm̄ diapenē erit eadem quā tenuit prima supra ipsaz intendatur diathessaron: et satis in hoc a prima differe uidebitur: Sexta uero dyapenē meson in neten diazeugmenon. que diapenē hēbit eandez quā habuit secunda diathessaronq3 similiter. sed intensā supra diapenē. et in hoc differt ab ipsa secūda. Septima uero species diapason fiet a parhipate meson in trite hiperboleon sumēs diapenē quā tenuit tertie. i tendensq3 supra ipsaz diathessaron. octauā facimus hoc modo a licano meson intendimus diapenē eadez :quā tenuit quartam pa

ranete diazeugmeno supra quã intendimus. primã diathessaron i paranete hypboleon. Si autez sumat synemenõ erit sicut quinta: propter banc igitur differentiã coniuncti scz et disiuncti additur species diapason octaua. Quomõ autez ex his speciebꝰ: mõi siue toni proueniant nunc diseremus.

Capitulum secundũ de origine tonorũ;

X diapason igitur speciebus ut ait boetius existũt qui ãppellantur modi quos eosdez tropos uel tonos nominãt sunt eniz tropi constitutiones in totis uocũ ordinibus vel grauitate uel acumine differentes: Constitutio uero est uelu ti modulationis corpus ex consonantiaꝝ cõiunctione consistens Appellat eniz boetius bos modos nomine proprio distinctos: vñ dicit ipse quo eniz una queqz gens gaudet eodez nomine nũcupatus est. ut dorius qꝛ dorici eo gaudebãt sic appellatus est. et ex prima specie diapent et prima spẽ diathessaron intensa supra diapent constat: f. d h r h l. quaz diapason in quarto loco locataz diximus esse. Cum autez hec diapente habet sub se diathessaron remissa idest d. a: appellatur hypodorius. qꝛ sub dorio collocatus est. Secundam uero speciem diapent cuz secunda diathessaron i tensa ut e ♮ ♮ m appellat phrygiũ quia apud phrigios erat in usu. Sin uero secunda species diapente secundã sub se remittat diathessaron hypophrigius dicitur ab ipso ut e ♮ e b diathessarõ remissa. tertiam uero diapent cũ tertia diathesarõ intensa appellat lydiuz ꝙ in. lydia unde tusci trabũt originez maiori cũ gaudio frequentabatur ut f k diapent k n. diathessaron intensa. quod. si diathessaron nõ supra sed infra tenuerit. hypolydius nominabitur ratione predicta ut f k diapent f c diathessezon: Quarta uero diapente spẽs cũ prima diathessazon intẽsa caret nomine proprio sz quia iuxta lydiuz proposita est mixolidius est appellatus. ut g l diapente intẽsa l o diathessarõ intensa: quod si diathessaron supra se non intenderit. sed sub se remiserit hypmixolydius est nuncupatus ut g l diapent g c diathessaron remissa. propter banc igitur conformitatez tam in re quã etiã in nomine greci et etiã nostri antiqui tantũ quatuor esse dicunt modos quia spẽs diapent quadruplex est. et sic prima species appellatur protus grece qd latine primus interpretatur: Secũda deuterus grece latine secundꝰ. tertia tritus grece latine tertius. quarta tetrartus grece. latine quartus.

Prima pars

Quando igitur protus diatessaron habet supra se. dicitur protus
auctenticus idest primus auctoralis siue magister . sed si diates
saron sub se recipit auctentica carens elleuatione plagis proti
nũcupatur idest collateralis uel discipulus ut dicunt moderni . qd
si utrumqz habuerit mixtus dicetur sic et de alijs tribus intellige
de hac tamen mixtione nunc superficietenus dicimus. quoniam
tantum de ipsius diapason speciebus tractamus ex quibus illi
octo proueniunt toni: quando uero isti toni suam quisqz implẽt
diapason singuli perfecti sunt: Si uero deficiant sunt imperfe
cti. si superabundant superflui. non autez sunt plusqz perfecti ut
vgolinus asserit et iohannes de muris quem ipse nimium laudat
ac marchetus reprobatus a fratre iohãne : ego enim dico. tonum
qui implet suam diapason nec plus nec minus esse perfectuz :
qui autem excedit uel deficit imperfectus est superfluitate aut
diminutione. Istos eniz octo modos moderni sic appellant.
ut protus auctenticus dicatur primus. Eius plagalis secundus.
deuterus auctenticus tercius. plagalis quartus. tritus auctentic9
quintus : eius plagalis sextus . tetrartus auctenticus septimus .
eius plagalis octauus. Sed uidenduz nobis est. quomodo tro/
pus siue modus intelligatur: utrum scz simpliciter intendẽdo dia
pente. intendendo uel remittendo diatessaron uel a prima uoce
idest ab inferiori usqz ad superiorem per omnes intermedias uł
alio quodammodo sit procedenduz in cantu: quoniã sicut quatu
or differentes posuimus. ita in cantu differentiam teneant erit
necesse. Qualitas eniz unius in modum hystorie recto tranquillo
qz fertur in cursu : Alter uero anfractibus et saltibus concinitur.
alter garrulus: Alius autem seuerus in sublime uocem extollens
audientium animos elleuat : alter uero placidus lectitiam indi/
cans morum. Ex quo notandum est qꝫ musicus motus ab ipso
modo proto scilicet uel deutero aut alio qualitatez trahit et dif/
ferentiam: de hijs ergo singulariz dicendũ est

Tractatꝰ tertiꝰ

Capitulum tertium in quo musice mundane humane ac instrumentalis per tonos conformitas ostēditur:

Sta etenim musica instrumentalis maximam habet conformitatem et similitudinem cum humana mundanaqz: cum humana quidem hoc modo nam quatuor illi modi quatuor complexiones hominis mouent: Unde protus flegmati dominatur deuterus uero colere. tritus sanguini. tetrartus autem segnior ac tardior melancolie. protus ipse modus flegma mouet a somno excitando et sic eius figura colore cristalino depingitur. quoniam celum cristalinum ex aquis fertur esse factum: quod elementum flegma creat. Sed ponimus cristalinum et non aliarum aquarum colorem. quia non omnes homines flegmatici sonum suauem perpendere ualent: Sed uiri ingeniosi et sicut cristalum perspicui qui cum aliquantulum aut cibo siue crapula aut aliquo alio extrinsecus accidenti flegmate grauantur: soporem aut aliquam pigritiem inducente uel tristiciam proto modo personante alleuiantur. At uero suus plagalis contrario modo se habet: nam primus tonus ut dicit lodouicus sancij est mobilis et habilis ad omnes affectus: scilicet optabilis ut in canticis. Secundus uero est grauis et flebilis. et miseris et pigris maxime conueniens ut in trenis et lamentationibus hieremie. Ex tristicia enim sonum ob fleumatis motionē prouenire non dubitamus vnde illud. erant oculi eorum grauati pre tristicia. erat autem pythagoricis in morem ut cum diuturnas in somno curas resoluerent hypodorio uterentur ut eis lenis et quietus somnus irreperet. experrecti uero dorio stuporem somni. Confusionemqz purgabant: Scientes nimirum. ut ait Boetius quod tota nostre anime corporisqz compago musica coaptatione coniuncta est. et ut se se corporis affectus habet. ita quoqz

22

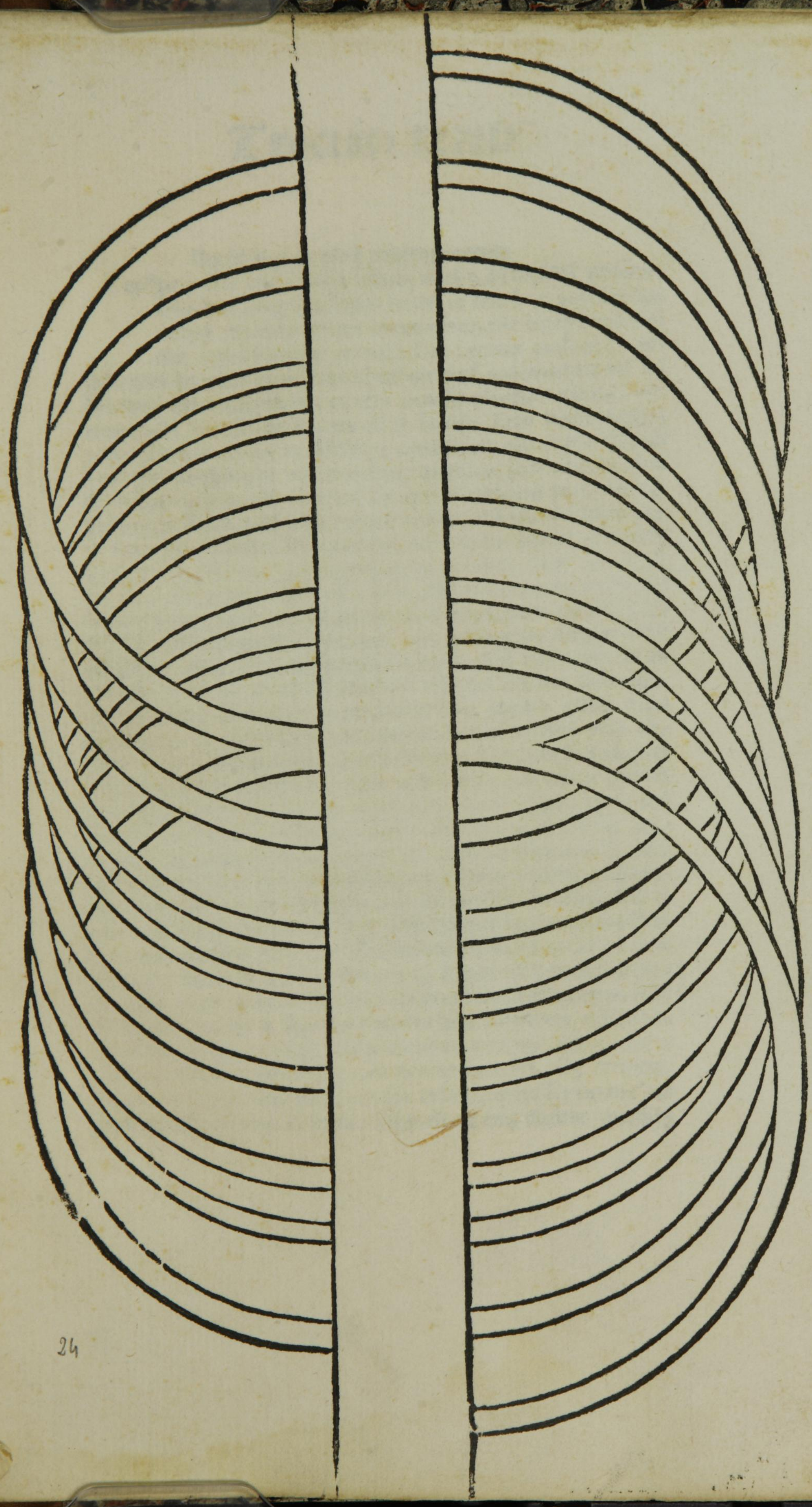
pulsus cordis motibus incitantur: Deuterus uero modus cole
ram mouet incitando et ad iracūdiā prouocando: inde ergo igneo
colore depingitur. quia seuerus est: et incitatus in cursu suo for/
tiores habens saltus ut suo loco dicemus. hic tonus hōibus sup
bis iracūdis et elati asperis et seuis maxͤ cōuenit ꝛ eo gaudet ōb hͦ dic
boetius. qui asperiores sunt getarū durioribus delectantur mōis
qui uero mansueti mediocribus. Boetius hoc tono dixit iuuenē
tauromonitanū incitatuꝫ ita ut scorti fores frangere accingeret
et hypodorio fuisse sedatū eius uo plagalis i. tonus quartus dici
tur blandus garrulus. adulatoribus maxime conueniens: quia i pñ
sentia uerbis blandis homines mulcent sed in absentia pungūt
ita hic tonus uidetur esse lasciuus. sine uenustate tamen: et quā
doqꝫ incitatiuus secūduꝫ mixturā. tritus auteꝫ tropus auctenti
cus sanguinis dominiuꝫ obtinuit. ideo tonus iste a beato augu/
stino dicitur delectabilis modestus et hilaris. tristes et anxios
lectificans. lapsos et desperatos reuocans. ideo sanguineo colo
re depingitur: de hoc dicit Boetius ꝙ lydij: qui maxime iucūdi
sunt. et lecti hoc delectantur: ꝛ presertiꝫ eorū mulieres a quibus
russi exorti dicūtur. qui maxime choreis et saltationibus oblec/
tantur: Eius uero plagalis est piꝰ lachrimabilis conueniens illis
qui de facili prouocantur ad lachrimas: quia uoces hꝫ maxͤ coa/
dunatas: ut dicetur in codeꝫ. Tetrartus uero auctenticus parteꝫ
habet lasciuie ꝛ iucunditatis. preterqꝫ incitationis uarios hñs saltꝰ
et mores adolescentie representās: ideo melācolie dominiuꝫ te/
net quandoqꝫ scilicet resistens. quandoqꝫ uero adaugens. et hoc
secundum cōmixtioneꝫ. quā cū alijs facit: ut paulo post dicetur
propterea luteo colore semicristalino depigitur. plagal' uero eius
suauis et moratus atqꝫ morosus secūdū modū discretorū. ut ā/
brosius refert. Mouent igitur septimus et octauus melancoli
am modulo suo tristes homines atqꝫ remissos ad mediuꝫ addu
cendo. uidelicet auctenticus incitando. plagalis uero lectificādo
Ex his igitur patet musice instrumentalis ꝛ humane cōueniētia
ꝙ auteꝫ musica mundana cuꝫ instrumentali maximaꝫ habeat ꝯ
formitateꝫ patet habita tulij comparatione. nam a proslambano
meno usque ad mesen disponitur ordo planetarum cum firmamē
to: ita ut luna sit proslābāomēos Mercuriꝰ hipate hip. uenꝰ pari.
Sol licanos hip. Mars h pate mesō. Jupiter paripate mesō.

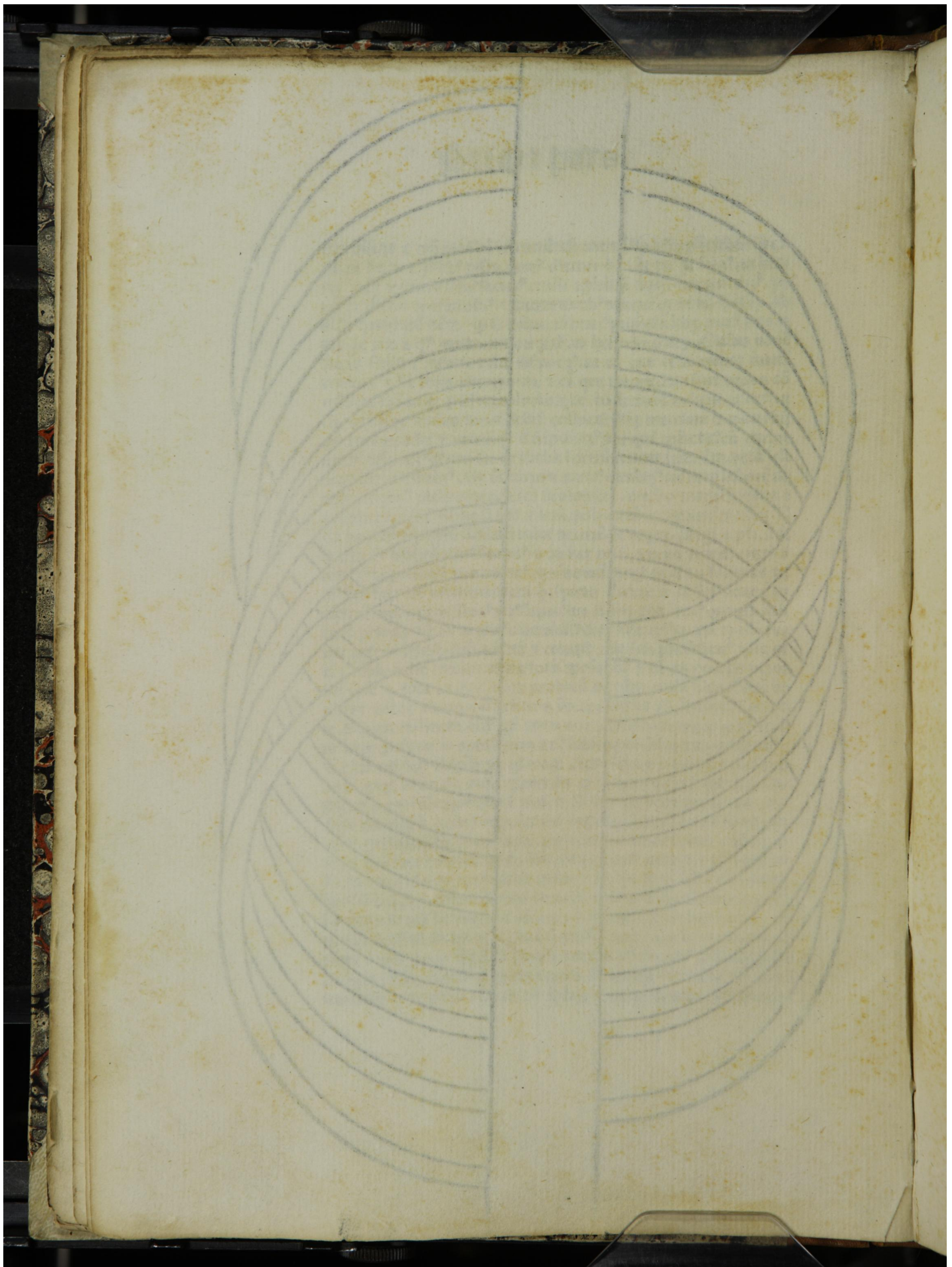
Tractatꝰ tertiꝰ

Saturnus licanos mesō:celuʒ stellaruʒ mese:Si igitur luna a pro
slābanomenos.sol uero lycanos bipaton:liquet istos duos pla
netas in diathessaron specie cantus collocandos.atqʒ ideo lunā
hypodoriū.soleʒ uero doriū moduʒ tenere. Ex quo liquido cōstat
lunaʒ flegmatica ⁊ humida homini adaugere:soleʒ uero ipsa hūi
da et flegmatica desicare:inde ergo isti duo planete.quia pricipal
⁊ lumiaria sūt primū moduʒ regunt.cū secundo hoc est portum
auctenticū ⁊ plagaleʒ proti .nā dorius primus auctenticoruʒ rec/
te soli comparatur :qr principatū tenet inter omēs modos sicut
sol inter omēs planetas :naʒ omnes exhalationes terrestres·et
uapores marini solaribus radijs eleuantur·ex quibus impressioēs
metheorice creantur:conueniētia igitur inter soleʒ et lunā clara
est ista lucet nocte ille nocteʒ fugat . hypodorius somnū' ducit.
dorius uero expellit .Concordant ergo et loco ⁊ cōformitate in
diathessaron consonātia. Mercurius uero hiposohrigiuʒ reget.nā
iste modus adulatorū est.qui uiciosos ⁊ sapiētes probosqʒ equo
modo collaudant ⁊ ad utrāqʒ ptem facile conuertuntur hoc ē ad
lamentuʒ et adlecticiam :ad incitationeʒ ⁊ ad sedationeʒ qual
est natura mercurij.qui cū bonis bonus :et cuʒ malis est pessimꝰ.
Mars uero phrigiuʒ tenet .qui totus colericus est et iracūdus:
nā omnia mundi bona iracondia sua coātur destruere:Junctus er
go morcurius cū eo :aut in aspectu quodā:ira malus est sicut ipse
mars:naʒ ille ense uulnerat:ista uero lingua.hipolidius uero ipsi
ueneri est attributus:que fortuna est. feminea tamen:qr prouocat
ad lacrimas pias quandoqʒ. lidius uero ioui fortune maiori .qui
homines sāguineos eu beniuolos crear.miresqʒ atqʒ iocūdos ꝫ
cte compatur cū semp gaudiuʒ notet . Cōuenientia cū uenere in
diathessarō atqʒ i bonitatis fortuna concordāt .nec differūt nisi
uocuʒ differentia.iferior eniʒ uox nō ita dulcis.est sicut acuta ne
que suauis .maxolidius uero attribuitur saturno.quoniā circa me
lancoliā uersatur hipmixolidius uero totaliter ponitur castalinꝰ
quoniam celo attribuitur stellaro siue firmamento.nā hic modꝰ
sup omnes alios habʒ quādam isitaʒ dulcedineʒ cum uenustate
⁊ i munis ē ab omibus qualitatibus :⁊ omni negotio cōueniens
guido ⁊ odo dicūt ipsum gloriaʒ representare nec multū descen
dūt.ut dicūt per septē etates.discurētes laboramus i octaua uo
requieʒ ab omnibus laboribus expectamus. Ex his ergo ꝫ mu/

ſice hūane ⁊ mūdane cū iſtrumētali ꝯueniē.ſꝫ hᵒ ſupficieter dic. eſt.iu ſo.n:⁊ 3ᵒ libᵒ mlta ſumꝰ dicturi. hec āt hic poſuiꝫ.ut iterꝫ aiūꝫ lectoris aſſuefaciaꝫ.⁊ illi igōrātiā ñgatiōis auferaꝫ.pꝫ igr̄ ex dictis ꝯparatioībꝰ ⁊ auctoritatibꝰ unūquēqꝫ tonū diuſaꝫ ab alio qualitatē hēre. ꝙ ſi adhuc id certiꝰ probare libꝫ.auctꝛ ⁊ com patiōe pid a qᵒ muſ'traxit originē.ut heſiodo placꝫ.Muſas nouē filias iouis ⁊ mēorie talit diſpōeꝫ.ut eā que bella narrat marti tradamꝰ ⁊ ſic tono phrygio.ita ⁊ eā que trogoedias ſiue cedes cō mēorat ſat'no.ac p hᵒ mixolydio:que vo lecticiā indicat ueneri.⁊ ſic unāqꝫqꝫ muſaꝝ locis debit collocatiꝰ ſꝫ marciani ⁊ macrobij auctoritates.ſic ⁊ unicuiqꝫ vſū iponeꝫ per quē ꝯuēient.cū muſ'de notet.diſpōeꝫ gᵒ eas ſic ut thalia ſilētiū teneat ſicut t̄ra.deiñ cli oneꝫ lūe attribueꝫ.Sꝫ calliopen mercᵒ dicabiꝫ:ac terpſichorē ue neri affigeꝫ melpomenen ſol dcolorabit.erathomartē icitābit: euterpees iupit beniuolā fcit ⁊ letā.polymniā vo ſaturnꝰ ꝯtriſtat.vl tie vo euranie celū ſtellatū dabit decorē ac regeꝫ.cū igr̄ a p.i.a ſi lentio ad ultimā circ'facimꝰ ⁊ ad haꝫ totū ꝯcentū remittentes i curriꝫ hypodoriū procreamꝰ.quēadmōuꝫ igr̄ de iſtis fecimus de reliqs faci'eē arbitramur.ita ꝙ ſpiras facere ñ ceſſeꝫ donec ad ultimā muſā perueniamꝰ a q.ſuperflua ſi fiat erit itenᵒ quoniā ꝯpli catō prioris eſt.ut rogeriꝰ caperō āſſebat eſſe criſiꝫ noceꝫ illā ſupra neten hyperboleō additā ⁊ corupb que ſub proſlābanᵒ ipſe et eiꝫ credo i dle eretico arteꝫ totā ꝯpoſuerit ⁊ cū ad corupb perue nit ipſe ꝯ tota corruit.nāqꝫ probatū eſt iſtaꝫ muſā ſilenn.aliā vo altiaꝫ noceꝫ altioreꝫ teneꝫ:nos vo caueamus ab ātiquitat aucto re.aliquid trāſvtere.erit igr̄ prior uox proſlābanomeōs.ultᵃ vo ñ te hyperboleon in quorū oiuꝫ ex.ſubſcriptā ſubiecimus figurā:

Ex hac igr̄ figᵉ diſpōe pꝫ qr̄ tropi dicti ſit:qz unuus ſ.ex aᵒ pro creat naqꝫ iſtoꝝ ſic ordo procedit ut ſi quis primā ſpecieꝫ diapaſon a proſlābanomeno i meſen cū his qs extreme uoces me dias claudūt i acūeꝫ itendat toᵒ hypatqꝫ hypatō eod tono ate nuet ceterasqꝫ ōs tono faciat acutiores acutior totus ordo pro ueiet quā fuit priuſquā toni ſuſciperet itenſioneꝫ:erit igr̄ tota cō ſtitᵒ acutior efecta ypofrigius mōus ⁊ i alijs quid ſitis eſt i acūeꝫ itenſiōeꝫqꝫ proceſſus ñ ergo tropi dicti ſt ꝙ i grauibus icipient: i acutas ſe trāſfet uoces ⁊ ad fineꝫ icurrent.i grauibus finiūt. ut placuit lo:ſctō aliqui.n ſt qui ñ i gra.b i acut icipiūt ut paulopoſt dicet d unoquoqꝫ ſigulati pertractantes.p.tñ quedā oibns gñalis per que cātus cognoſci incognitus ſi ſit corrigi ſi minus bñ ꝯpoi tus extat ⁊ de nouo aliū recte ꝯpōere ſcire poſſimus:diſſeramus.

Tractat⁹ terti⁹

Secunda pars idest contrapunctus:

Cap.ᵐ primũ in quo noticia ꝯſtiuz uocũ ⁊ dissonātiũ ponitur.
Aliter hucusqz prosequti fuim⁹. ut tantũ de uocibus suc
cessiue prolatis aliqua loqueremur. nũc autez que illarũ
due simul pluresue percusse siue cantate consonent uel
dissonent breuiter explicetur. Qualiter autē consonantia aut dis
sonantia aurez ingrediatur et utrũ uera sit platonis opinio . aut
nicomachi quoniā speculatiua est in secũdo libro iuxta ingenij
nostri uires declarare et diffinire conabimur. nũc autez quoniā
practicos paulatiz ad doctrinaz hanc attrahere procuramus breui
ter ⁊ quasi per modũ corolarij ea . que ad practicā pertinent ex
plicemus. Dictuz est totũ corpus musice unā esse diapason que
uocibus octo constat. Si igitur has octo uoces inuicez referendo
declaremus. sufficiet . per moduz igitur doctrine scias uoces eq̃
les concordare idest unisonũ secũda dissonat cũ prima tertia con
sonat prime. quarta sola cũ prima discordat. Concordat autez qn
ta ⁊ sexta: Septima discrepat. equissonat peroptime octaua: Quē
admoduz igitur fecimus ad primā omnes alias referendo sic ad
secũdaz et tertiaz et ad reliquas: ita ut tertia dissonet cũ secũda.
quarta uero consonet. et ita de ceteris hoc modo: ratus ordo
monstrabit ut autez iconsonũ sciamus euitare. cōsonũ uero eli
gere. dicem⁹ discrepantes uoces esse tres uidelicet secũdā. quar
taz . septimā. Secunda uero maior aut minor quia tonus aut semi
toniuz. Quarta similiter qr diatessaron aut tritonus: septia eod
modo quia heptas maior aut minor . sed concordantes sũt uni
sonus . tertia . quinta sexta octaua . de unisono tamen nulli dubi
um quia idez a se ipso non differt. nec propterea inter cosonan
tias computatur: quia consonātia nõ est similiũ sed dissimiliuz in
unuz redacta concordia aut dissimiliũ sonus pmixtus et consoris
suauiterqz auribus accidens . Dissonantia uero aspera ut ait Boe
tius et in iucunda collisio: quia uterqz itege nititur peruenire:
nec alter alteri cedit. ut latius in theoricis demonstrabimus. Est
tamen unisonus i musica sicut unitas in arithmetica ꝑicipium
numerorũ . fons et origo consonantiaruz . unisono igitur preter
misso dicemus species concordantes quatuor esse scz tertiam.
quintā: sextā ⁊ octauā: quarũ due sũt perfecte quita s: ⁊ octaua Im
perfecte uero tertia et sexta: Imperfecte eniz dicũtur quoniaz

25

uariabiles sunt .quia per additionē semitonij uel subtractionez consonantiā nō mutāt .sed semper bene sonant hoc est tertia di tonalis uel semiditonalis: sed differt in hoc qr illa dicitur maior ista uero minor. Sic de sexta dicendū. diapent cū tono uel cū sē tonio est maior minor ue. Octaua uero nec augmentū īcipit nec decrementū quin dissonet & discordet. qr semper quinqz tonos et duo semitonia uult habere nec plus nec minus. ideoqz perfectis sima uocatur & equisona. qr eque uidetur sonare cū prima sicut unisonus. vnde si uir cū puero psallat in unisono uidetur et tñ sunt in octaua. Quinta uero si augmentū uel decrementū recipi at semitonii .uel in sexte trāsit proprietatē: uel in tritoni duriciē ac discrepātiaz conuertitur. qua propter perfecta quidez. Sed nō ut octaua. Alias autez rationes mathematicas in theoricis dice/ mus . quas practici non multū curarent. si hic poneremus, nec etiā recipere potuissent. quoniā oporterz illos prius scire propor tiones & proportionalitates. Assentiant igitur rationibus dictis quoniā omnino circa practicā uersantur .et ita lacticinia comedē tes ad cibos duriores adducentur: his igitur sic cognitis si a q̄ cūqz speciez siue consonantiarū octauā intēderimus uel remiseri mus. eādez speciez sine dubio procreabimus. quoniā sepe dictuz est totū esse concentū diapason. quicquid igitur de prima et de ei9 octaua: similiter erit differt tamen in hoc quia acutius aut graui us sonat: erit igitur octaua sicut fons. nona sicut secūda .decima ueluti tertia: undecima sicut quarta duodecima uelut quinta tert^a decima sicut sexta. sed decimaquinta discrepat ut septima. Deci ma quinta equisonat sicut octaua: eodez modo a decimaquīta us qz ad uigesimā secūdā faciendū est: et sic tātuz quatuor species sūt differentes cōsone. que per diapasō augmētuz sepius replicantur uocabūtur autē prime simplices alie composite. tertie decompo site ut patet in figura Jtaqz si spēs creans dissona est uel per fecta aut imperfecta & procreata ista autez procreatio cōsonātia/ rū secūdarū est quādocūqz est altior cātu plano spēs a que intēdi tur octaua uel sub eodē qñ remittitur: Sz quid si fiat e cōuerso: h9 est si a spē inferiori itendat diapason: uel a supiori remittatur: di cendū q̄ a tertia sexta prouenit: & a sexta tertia & a quinta quar ta. ideoqz tertia et sexta eiusdez sunt condiciōis quoniā ipfecte sz quīta et quarta max^e ꝯueniūt de quo i theoricis nr̄is Sz i hoc

uolumiue quando de pluribus uocibus tractabimꝰ dicturũ me po
liceoꝛ. ad presens autẽ sit satis scire ꝙ quantũ quinta habet
perfectionis. tantũ quarta ad dissonantiã accedit ⁊ a cõsonãtijs ꝛ
cedit. sicut qñ sexta ex tertia procreatur. et ecõtra. si creãs ẽ ma
ior: creata prouenit minor et ecõuerso. Idez quoqꝫ de dissonãti
is qꝛ a ꝭa septia formatur et ꝯtra. Sꝫ si maior est creãs erit mi
nor creata ⁊ ecõtra. nũc autez quoniã sup datũ cantũ organizare
curamus. quasdaꝫ regulas breues antiquoꝛũ. prius ĩseremus. qua
rum prima est. incboãdũ ⁊ finiẽdũ ẽ in spẽ perfecta. aut in uniso
no: secũda nõ unã post aliã similez facere nec ꝯnisonũ licet. 3ᵃ imꝑ
perfecte due aut plures unã post aliaꝫ posse dari. 4ᵃ si cãtus cõti
nuetur in eodez sono per duas uoces aut plres organũ ĩ eodem
sono nõ quiescat sed per diuersa loca mutetur. Quĩta regula sex
ta maioꝛ cõiungit ad octauã: minoꝛ uero disiungit ad quintaꝫ.
Sic ⁊ 3ᵃ maioꝛ ad quintã disgregat. Minoꝛ autẽ ad unisonũ addu
cit: Sexta si tenoꝛ ascẽdit: Cõtrapũctus descẽdere procuret. pria
eniꝫ regula sic declaratur. cũ incipimus organizare ponamꝰ uocez
in quinta uel in octaua aut ĩ aliqua alia ab istis cõposita ꝭꝫ vocis
cõmoditatez. et etiam in unisono ⁊ cũ finimꝰ hᵒ idez faciendũ: hᵒ
aũt ẽ propteꝛ hoc qꝛ alie cõsonãtie nõ sunt tãte perfectionis. ꝗꝫ
te sũt iste. ideo in pricipio meliorẽ facere ⁊ in fine debemꝰ. i me
dio uero. ĩpfectioꝛes interserere licitũ est. ꝭa regula intelligitur
sic. nõ debemꝰ dare hoc ẽ bis perfecte consonare cuꝫ tenore ascẽ
dente uel descendente simili specie pfecta: quoniaꝫ tũc idez pro
cessus uideretur. nã si tenoꝛ d c. ⁊ organũ l k. in octaua ead uox ui
deretur esse. sic ⁊ de unisono etiã si dicat b g prohibetuꝛ eadez ra
tione: nõ ꝙ omnimoda sit similitudo sꝫ qꝛ magna. Tristanus ue
ro de silua ĩ quinta ut ait nõ prohibet totaliteꝛ quoniã põt fieri
quinta post quintã: dũ tñ una sit semidiapent alia vo diapent si
cut repeꝛimus in cantilena sois enpꝛantis: ⁊ in alijs ãtiquioꝛibus:
sꝫ hoc nõ est cõcedendũ in integris. bñ tñ in fractis. idest ĩ dimi
nutione notulaꝝ. de qua paulo post dicemꝰ. Dissimiles tamẽ pꝑ
fecte possunt fieri permiƚte. hᵒ est post quitã octaua: aut pꝰ octa
uã quita hoc mõ: ut si tenoꝛ d. e: c. d. organũ ueꝛo. l. m. k: h. ⁊ sic ĩ
alijs. 3ᵃ regula sic est intelligẽda si tenor ascẽdit c. d. e: organum
poterit eodez mõ ascendere e. f. g. Idez in dscensu ⁊ eod mõ cuꝫ
sexta siƚiter in alijs locis. nõ tñ ex hoc arbitretur organizans

Scda pars

si tenor steterit ꝑ duas. aut plures notas in eodeꝫ sono. duas aut plures in eodeꝫ loco imperfectas cũ organo facere posse. ⁊ sic ḋclaratur rĩa quarta quãquã istud nõ nimis prohibitũ ẽ a multis preterꝫ ĩ cõpositione triũ aut quatuor uocũ. quoniã ibi licitũ ẽ Quinta sic declaratur si tenor descẽdit d. c. nos ascendimꝰ ♮: k. quoniã si descẽdit ab e in d: uel alio simili loco. nõ dꝫ facere organũ k l. qr sexta minor qḋ si facere uelimꝰ oꝫ nos k eleuare. si ab inferiori ascendimꝰ parte aut substinere si a supiori descẽdimus uoce. ꝙ si depingatur debet sic figurari . Ex quo sequitur unũ notabile documentũ et ẽ. si cãtus descẽdat ꝑ f. e. d. organũ k k l facere nõ licet. quoniã sequit̃ unũ duorũ icõuenientiũ: vꝫ aut a sexta minori inoctauã cõduci. aut ĩ eodẽ loco uoces ĩequales pronũtiare. loco cuius decꝫ facere l k l. aut b k l: quoniaꝫ tũc ĩ pꝰ mõ solũ descendit per semitoniũ subintellectũ: in bo; ḋo per ditonũ ascendit ⁊ si depingatur signetur ut supra. vnde aduertendũ est: quod in pª parte diximus de semitonio subintellecto ⁊ considerãdũ qñ nota est eleuata a proprio loco uel depressa ⁊ cauendũ a speciebus pfectis si cõtrarie sint: ut si tenor d f g: psallat ⁊ tales cõditiones habuerit. per quas a loco proprio f sit eleuata. organũ nõ unisonũ neqꝫ perfectã specieꝫ faciet super eãdeꝫ. eodeꝫ mõ psalens tenor d c d inmediate reuersus supra c nõ sonabit perfecte. secus si pauset in c. aut distictioneꝫ ibideꝫ faciat. ꝙ auteꝫ sexta minor disiũgat ad quintã sic probatur. Tenor stans in eodeꝫ ꝑ duas uoculas aut plures uti d d d: organũ faciat b b b. Simĺr si cãtus descẽdat ꝑ semitoniũ realiter aut subintellecte organũ stans in quinta maneat in eaḋ. ut si tenor sit f e f. organũ erit k k k. quidã uero istud prohibent s. organũ per tres notas in eodeꝫ sono uagari. quãquã spẽs sint diuerse: dicũt propter hoc qr cõtrapunctus uideret̃ esse cãtus firmus. sed istud minĩe obstat qr utraqꝫ uox recte dici posset organũ ⁊ tenor cũ notulã integraꝫ utrobiqꝫ ponamꝰ. sꝫ qr ab usu comuni discedere nolumus. qḋ nõ faciãt cũ eis ꝯcordãtes prohibemus: s. qḋ ultra duas notulas non quiescat organũ in eodẽ sono. gº in exº prehabito dicat b k k ꝙ auteꝫ 3ª maior ad quintã disgreget sic exẽplificatur. sit teñor b g f: organũ k ♮ k qua propter cauendũ sicut in sexta si tenor cãtauerit g e d. organũ nõ faciet g g b: sꝫ potius e g b: aut ♮ g b et e g ditonus est ⁊ ♮ g semiditonus ⁊ sic efficit̃ tertia maior cum

tenore quoniã g eleuatᷣ p̄prio ⁊ ſi depingitᷣ ſignetᷣ ut ſupra: Jd
quoqꝫ ſi dicatᷣ f d c. organũ f f g nõ faciet ;poterit tñ hoc facere
b f g. aut d f g. ⁊ tñ b f ſemiditon⁹ eſt. d f uero ditonus: qd̓ ſi depi
garur dꝫ ſic ſignari . ꝙ aũt t̃tia minor cõiungat organũ cũ teno
re pꝫ ſi tenor dicat f e f. optime ſonat b g f. Sic ẽt ſi tenor ſit
f g b. organũ k b b. nõ tñ k ♮ b. quapropter cauendũ ſi tenor ſit
f f g. organũ nõ faciat k b g. aut ſi tenor ſit g g b. organũ nõ fa/
ciat l ♮ b. bene tamẽ l b b: Si autẽ tenor p̄ſalerit hoc mõ g f g.
poterit organũ facere g b g aut ♮ b g: quoniã illa tertia ⁊ ſi maior
uideatur ſubintellecte efficitᷣ minor. iſtud tñ de 3ª maiori. aut mi
nori pleriqꝫ ñ obſ̃uant propter qd̓ eoꝝ cõpoſitiones ⁊ ſi prima
facie delectent q: inaudita eſt cãtilena cũ ad frequẽtiorẽ uſũ confe
runtur in dies magis ac magis diſplicẽt ⁊ ignorãt cauſas cãtoꝛis
⁊ has quas diximus: ⁊ alias quas de diminutione paulop⁹ dicem⁹
Sic igĩ cõtrapũctus ad ſpeciẽ p̄pinquiorẽ dꝫ icedere. ut a ſexta
in octauã uel in quitã: a tertia in uiſonũ uľ i quitã. ⁊ ſic de ſpe/
cieb⁹ cõpoſitis ac decõpoſitis. Sꝫ aliqñ organũ pſalat p diatheſ/
ſarõ ⁊ diapentᷣ aut etᷣ diapaſõ: ⁊ tũc a 3ª põt i octauã uenire. ut ſi
tenor ſit f e. org.ᵐ h m. uel ſi tenor g f. org.ᵐ g h: aut ſi tenor d d
c d d e d: organizatio bona hec eſt f n m b l k l ⁊ in alijs tropis ſi
militer. Eſt tñ mod⁹ organizãdi optim⁹. qñ organũ imitatᷣ teno
rẽ i aſcẽſu aut deſcẽſu nõ in eodẽ tẽpore. ſꝫ poſt unã notulã uľ
plures icipit in eadẽ uoce eũdẽ cãtũ facere aut ſimilẽ i diathe
ſarõ uel diapentᷣ aut ẽt diapaſon: uľ in ſuis cõpoſitis ac decõpoſi
tis ſub aut ſupra quẽ mõꝫ practici fugã appellãt. propterea ꝙ
una vox aliã ſequitᷣ ſimili arſi aut theſi. ut ſi tenor cãtet: l n m
l n m o. organũ põt eũ ſequi in diatheſſaron infer⁹ poſt primã
notulã ⁊ dicere b k ♮ b k ♮ l: ſic ⁊ in diapentᷣ ſupra ead̓ pauſa ſ̃
uata organũ dicet p r q p r q s. Jdẽ quoqꝫ de eoꝝ cõpoſitis.
de uniſono aut diapaſon: Si tenor d e f g d c f e d. organum p⁹
duas notulas idẽ poterit i octaua ĩſonare: q: l m n o l k n m l:
Jdẽ in uniſono ac in ſuis ſub ⁊ ſupra octauis. ſꝫ in his exẽplis
põim⁹ illas ultimas uoces in organo tenore ñ hñre aliquid p̄o
eis. ut ſimilitudo oſtenderetᷣ. q: ſupponimus ꝙ uoces que ſequẽtᷣ
in tenore nõ diſcordent cũ illis: q: cũ fuga icipit diſcordare in ſi
militudine fiat imediate diſſimilitudo. ita ut non faciat contra re
gulas ſupradictas: Sexta autẽ regula ſic declaratur ſi cantus iten

derit uocez: discātus remitat ad spēz oportunā secūdū regulas assignatas. Et si tenor descenderit cōtrapūctus ascēdz et hoc ē quod frequentius in cōtrapūcto est obśuādū: naz ex hoc fertur as sūpsisse uocabulū: Caº secūdū in quo error quorūdā repre/ benditur ⁊ ueritas demonstratur.

Omnia autez predicta intelligūtur fere qñ tenor gradatiz intenditur uel remittitur. Sed quid si per saltus ⁊ an/ fract9. dicendū ꝙ quādo taliter incedit. tūc magis orgaº oz uoces suas coadunare: ū si tenor psallat d h d. organū faciet l k l. aut l m l: siue l m n. sic in alijs modis diapent. ꝙ si diathe saron hoc modo d f c. organū l k k. uel si tenor c f d: organū k k l. Ugolinus quibusdā barbaris metris regulas posuit comunes de o mnibus speciebus tam simplicib9. ꝙ cōpositis. quaꝝ alique ue rum tenent. quedā uero minime. Sz ū ūitas elucescat: falsitas āt erubescat ⁊ ꝯfundat easd breuit hic explicabo hº mō dicendo pri9 de unisono ascendenti. Tertia sit infra unisonus si tendit una. tertia ul' quarta si tendit: infra diapent tenebit. si quitā ascēdit diapason tantū terminabit. Scda reª de uisono descēdēdo: tertia sit supra: unison9 si remittit una. ad quitā tendit si ter/ naz quartaz ue remittit: octauaz petit si quintā uel ultra depo nit. si plura pertrāsit rationis ordo docebit 3ª rl'a. d. 3ª ascendendo.
Unisonus fiat unā si tertia tendat. si plures tendat unisonus tandez fiat. tertia remittit si ter uel quater ascendit.

Quarta regula de tertia descendendo

Quinta ter fiet si ternā solā remittit: si plures fuerint eas qui ta terminabit. si tertiā uel quartā octauā superintendas. quita supra fiet. si cū octaua iūgat: 5ª rl'a de 5ª ascendendo
Quinta querit ternā si fit ascensus in unā unisonū dicas si ternā uel quintā intendas. 6ª rl'a de quinta descēdendo.
Octauā quinta petit si solā unā descendit. erit octaua sexta si al teri sit sociata. post quintā octaua fiet si ternaz infra remittet si quartā uel quintā decimā intendere sinat 7ª rl'a d sexta ascēº
Sexta ternā cupit si supra notā intendit 8ª rl'a de sexta descēº
Sexta uult octauā infra si tendit ad unā: et plures fiāt si antece dunt octauā: uult decima sexta tertia remittens ⁊ infra.

nona regula de octaua ascendendo

post octauā quinta si cātus intendit una: si quartā uel quinta psa

lit:tertiā iure poſcit. Decima regła de octaua deſēdendo.
Octaua decimā ſi ſolū deponit unā. tertia ſi fuerit tūc duode
cima fiet: vndecima regula de decima aſcendendo.
Decima uult octauā unā dū taxat intenſaꝫ. plura ſi tranſcendit
tūc quita locū hēbit: duodecima regᵃ de decima deſcēdo⁹
Decima deſcēdēs duodecimā cupit habere: 13ᵃ rᵃ d 12ᵃ aſcēdo⁹
Unaꝫ intendens duodecima decimaꝫ querit. octauaꝫ tertia quar
taqꝫ quita quintaꝫqꝫ ſequenteꝫ 14ᵃ rła de 12ᵃ deſcendendo.
quinta cū decima p⁹ duodecima fiat; Si ſocietur tertia cū de
cima detur: tertia cū decima quintaꝫ undecima poſcit.

Prima regula ſic redarguitur ſi tenor plallat f g. organum
ita poteſt dicere f c ſicut f e ꝙ ſi tertiaꝫ aſcendit. ū ipſe
dicit melius organū manet in tertia quaꝫ uadat ad quintaꝫ. ꝙ ſi
quartaꝫ h°⁹ g k :tenor. orᵍ⁹ recte faciet g c ꝙ ſi diapent ſicut f k.
orgᵘ⁹ ita recᵉ faciet f f. ſicut f c. Scda vo rła ſi tenor deſcendit f
d. orgᵘ⁹ ita bene faciet f f ſicut f b. 3ᵃ uero ſatis bene. 4ᵃ uero regᵃ
ſi tenor pſallat f e d c. organū ita recᵉ faciet h g □ k. ſicut h g
f g. Similr ſi tenor fecerit f d. orgᵘ⁹ ita bene faciet b b ſicut b
l. vᵃ regula reprobat ſilr quia ſi tenor pſalerit f b orgᵘ⁹ ita bene fa
cit ⁊ melius k f uel k k: quaꝫ k b: ⁊ ſi tenor d b: orgᵘ⁹ 1ᵃ bene di/
cꝫ b f. ſicut b b: ⁊ quandoqꝫ b k ſꝫ raro niſi uariationis cauſa. Se
xta rła ſatis bn̄ tranſit uerū ſi tenor pſalerit f c: orgᵘ⁹ 1ᵃ bn̄ k lz. ſi
cut lz m ſilr ſi g c tenor orgᵘ⁹ 1ᵃ bn̄ l lz ſicut l m. Septᵃ ſat bene
vuꝫ ſi tenor e f. orgᵘ⁹ 1ᵃ bn̄ lz lz ſicut lz h. qz ex sexᵃ mior bn̄ tēdi/
m⁹ i quitaꝫ: 8ᵃ rła bona vꝫ. ſꝫ et tenore dicente f d orgᵘ⁹ potit
dicere l l ſicut l n: nona redarguit qz ſi tenor dixerit c f orgᵘ⁹ po
terit lz lz dicere ſicut lz b 10ᵃ reprehēdit qm̄ ſi tenor pſalat e c.
orgᵘ⁹ meli⁹ faciet m m quaꝫ m o: vndecima uero multū diſcedit
a ueritate. qz cū tenor ſaltus facit ⁊ anfractus organuꝫ debꝫ uo/
ces ſuas coadunare. naꝫ ſi ambo per ſaltus ⁊ anfractus diſcucr/
rant. certamen pocius quaꝫ harmonia diceᵗ. ut ſi dicat c d organū
melius faciet m b quam m l: ⁊ tunc tantum quantum tenor icipi
at ſaltus ⁊ anfractus facere tan⁹: organum incipiat coadunare
ū cum tenor c e: organuꝫ m □: tenor c f. organuꝫ m lz tenor c g
organum m l In hoc eniꝫ exemplo ſi aduertas maxima eſt cōue/
nienᵃ quoniam tenor a ſecunda uſqꝫ ad quintam paulatiꝫ icipit
pſalere or⁹ vo exᵃ qnta uſqꝫ ad ſecundaꝫ uoces coadunauit hoc

nimodo harmonia generat ī aīmos audientiū quādaꝫ īsitā dulce dineꝫ que nō potest explicari ſmone. verū nostri cātores hec mi nime ꝯsiderāt. ſꝫ illud tātū quod imaginationi seu fantasie sue placet ſꝫ accidenteꝫ dispositioneꝫ credūt oibus aduenire: ⁊ inde est ꝙ uulgus ad musicā uel ut uerius loquar ad harmoniaꝫ nouā non ita spōte ꝯuertitur: sicut solebāt ātiquitus verū de his ratio/ nibus in secūdo libro euidentissime dicemus. hec aūt diximꝰ ut quosdā cātores ab opinionibꝰ erroneis abstraheremus: ⁊ ad ueram musices agnitioneꝫ reduceremus. Alie regule satis ueritati ꝯso/ nant: uerū ī hoc sūt reprobāde qr supflue: nā ultra diapasō semper est reiteratio prime: ⁊ si dicat ꝙ propter quintā ul' quartā dicemꝰ proprerea dedimus moduꝫ cōponendi quīta a quarta et ꝯtra. ⁊ reliqua diligenti īdagatori relinquimꝰ: his eteniꝫ paucis regulis tota ars contrapūcti uel organi poterit ꝯstringi. Cetera uero que circa organizationeꝫ accidere possent in arbitrio canentiū reliqui/ mus dū tamen cōtra regulas aliquid facere caueāt quoniā ⁊ si mi nime probātur. a vitate tamen non discedūt. Huet quoqꝫ modum ī arsi ⁊ thesi. hoc est ab īferiori uoce ad altioreꝫ sui ipsius sit moꝰ ordinatꝰ ut tropus: ⁊ peneumata huet ⁊ pausationes ī dādis per/ fectis speciebꝰ ut si tonꝰ siue modus sit primi consonātie per/ fecte in d in h l frequentēt: quādoqꝫ aūt in f uel in o raro in g. ul' in k. nūquā tamen in e uel in b q° h° tamen est intelligendū cū di/ stinctione: qm̄ alias ubicūqꝫ possūt fieri. Seruet etiā organizans pneumata tropoꝝ ut pneumata pneumatibꝰ correspōdeant. nam si pneumata tenoris fuerint primi. ⁊ organizātis erūt. ut si te nor f d c d g d c g e f d. Orꝰ non faciat h ♮ m l ♮ ♮ k ♮ k: h ♮ Sed potiꝰ h l m l l n m l m k l. Quoniaꝫ pa organizatio est phrygij. secūda uero dorij: ne quis arbitrari possit ista ꝑua exēpla non sufficere ad tota doctrinā capescendā sub ⁊ supra ꝑ totā manū damus eis modū subtilioreꝫ: ut per lineas ⁊ spacia ista disponāt exa deinde ideꝫ: qd fuit dorij ponat in phrygio ⁊ in lydio ⁊ ī mi xolidio et de suis plagalibꝰ siliter fiat et quando spēs aliqua bo naꝫ consonantiaꝫ non fecerit eleuet per signū aut deprimat ut cō sonantia pa totaꝫ sui recipiat quantitateꝫ. aut dimittat si quid su perfluū hꝫ. ut aūt oia que dicta sunt facilius teneantur ante ocu los subijciatur exꝰ tenor d d e d f e f d c d e d. f g f g h g h h d f e f g e d. Orꝰ l h k l l m h l m l k l. h ♮ l l k h° h k l h g h h° k l

Tractatꝰ primꝰ

Jquet his paucis exemplis p̄missis tota ars cōtrapūcti cōcludi per uariationez exēploꝝ per diuersa loca per fictaz per rectāqꝫ musicā eadez uariata. sicqꝫ per idez ex° in diuersis tropis parua facta mutatiōe nimietas uaria crescit. ꝗ si unū pneuma tot modis uariatur ut dictū fuit i tropis. quāto magis cū cōsonātijs diuersis uariabit: ꝛ sic predicta in hac parte sufficerent. sꝫ cū tot ꝛ tāta superuacanea incomoda inutilia prolixa atqꝫ superflua in prima parte artez guidonis mu͡e tribuisse monstratuz sit sequaces ei⁹ ceco ducatu claudicātes subtilia se credentes inuestigasse: peiora prolixiora inutiliora tribuerūt: est aūt ut ipsi dicūt qui ꝯtrapūctare procurat exachordū nō exeat cātu plano supra uel subter psalente qȯ dicūt ipsi gama h° est ꝗ tota manus illoꝝ gama ꝛ ela cōtenta est. cū uno exachordo in themata assūpto concordet et sic septez gamata faciūt. Juxta septē exachorda ꝛ pri° appellāt ♮ bassuz. 2ᵐ natura bassaz. 3° b molle bassum: quartū ♮ medianū. quītū naturā altaz: Sextū b molle altū. ꝛ sep/timū ♮ altū hoc autez superfluū esse etqꝫ diminutū rationibus firmissimis demōstabimus. ipi ponūt gamata que per alia pote/rūt iuestigari ꝛ dimittūt alia que sūt necessaria vꝫ cōiūctarū. nos uero qui ābages fugere ꝛ ueritatez in lucez adducere falsitatezqꝫ confūdere ꝛ prolixitatez euitare curamus oīa gamuta reperiendi ꝛ dinutionez eoꝝ adiplendi falsitatezqꝫ euitādi facillimū dabi⁹ moduz. Accipiam⁹ igi͡r p° exachordū s. tetropolis ꝗ terminatur i d sol re loq̄mur. n. per terminos ipōꝝ: respiciez⁹ igi͡r per totam manū que uoces ei⁹ ꝯcordāt. et sic istud cōponem⁹. gamaut igi͡t ex isto exacho° hēbit re quia unisonus: fa q͡r 3ᵃ la q͡r quīta. Are ut 3ᵃ subtus. mi unisonus: sol 3ᵃ supra bmi: re 3ᵃ sub: sed unisono carebit: la 3ᵃ supra. cfaut ut mi sol: dsolre ut re fa la. elami re mi sol ffaut. ut mi fa la: gsolreut re fa sol: alamire ut mi fa la: bfa ♮ fa la: ♮mi re la. ꝛ hucusqꝫ differētia fuit i quolibꝫ loco: postea uero csolfaut sicut cfaut ut mi sol obtinebit sic dlasolre sicut dsolre ut re fa la ne differūt nisi ꝗ si illorū sunt simplices istoꝝ ꝯpōite sūt. ꝗ si prioꝝ ꝯposite istorū decꝯpo͡e erūt ȯ qua ꝯpositiōe iā dixim⁹ supra: idez quoqꝫ ȯ ãliqs locis seriariꝫ dic° ꝗ si facillie uolum⁹ ꝛ alia gamaᵃ sine mag° labore ꝯponer̄. disposito p° sic faciez⁹. cfaut quīto loco sedꝫ ab ista ꝯiūcᵃ sic g° quinis i locis se rn̄debūt ar/guez⁹ igi͡r sic: tātā distātia est īt͡ s ꝛ s quāta īnt gamaut ꝛ dsol͡r ut g° se huit illȯ s ꝯ sut ita istȯꝝ dsol͡r qm̄ ī fa la ē ut° biqꝫ ꝯso͡e eeȯ sit

28

sic elami cũ are q2 i utroqz ut mi sol ratio est demõstratiua quo
niaz tantũ distat elami a suo gama: quãtũ are ab eo cui ɔparatur
sz cũ pueni m⁹ ad ffaut τ b mi nõ tanta distãtia est q2 aliđ per semi
tonũ aliud vo per tonũ distare monstrat nec sil'r signa inter se di
stant per diapent queadmoduz ipsa exacorda siue gama. vñ in h°
non eođ modo procedit arg°. qua propter cauendũ τ in his τ i ali
is cũ ita contingerit ne ɔsonãtia perfecta in altero illoꝝ signorũ
ponat sic ergo b mi tãtuz habebit re la 3ª sub τ supra. sed in bfa ♮
mi loco siue signo qui duplicez locũ hz idez semper faciendũz
quoniã primũ gama perfectã hz cũ fa hz uero cũ mi ita τ i suis oc
tauis. 3°. gama ponimus hoc modo diat remissa ab isto ho uenit
in gamaut. quale g°. se hz gama ad gama ita τ signa que in eadem
locata fuerint differentia. vnde sicut hz i d sol re ita 3°. in are τ i
alijs quoqz unde ffaut ac b fa re sol tantuz tenent sed ♮ mi insu
per mi obtinet quitã sic cũ ad elami acutũ peruenit ♮ mi τ elãi
ut mi sol la tenent sz b fa la q2 quinta mi quoniã octaua perfect
carebit: unde uulgatũ est a practicis mi ɔtra fa nec e7°. in spẽ per
feta nũquã fiendũ i iperfectis autez bene quia recipiũt maiorita
tez τ minoritatez errant tñ in hoc per defectũ qm̃ illud idez et đ
alijs potest dici uocib⁹ ut paulo post ostendemus Cũ aũt quar/
tuz gama ex istis ɔponere uelis: a 3°. diapent itensa in d sol re ca
dit: vñ signa diapent distãtia easdez ɔñas habebunt nã sicut i 3°. est
are ita et in quarto elami q2 re fa. la sz cũ bmi ac ffaut diapent ñ
differant ffaut perfecta carebit sz quartũ in ♮ mi sicut 3°. in elãi
q2 ut re fa la. bfa aũt perfectis carebit. quod si 5°. creare s procuras
diat ab isto remittas qđ are notat: igr sig°. que diat distãt easdem
ɔñas habebũt. vnde sicut 4°. i elami ita 5°. i bmi τ i alijs eođ mõ
distãtibus. sz in ♮ mi quitũ habebit qđ quartũ in elami tenuit acu
to at tamen bfa q2 nulli proportionatur in istis duob⁹ exacbordis
siue gamatibus ideo maxime ab oibus dr: quoniã tantũ habebit
mi fa sextã maiorez atqz minorez τ i alio ab illis cõpositas
Cumqz sextũ exacbordũ creare procures a primo diat intendas
quod inter are bmi locatur coniũcta g°. sicut gamaut i p°. ita cfaut
in sexto τ sic de alijs locis diat distãtib⁹ τ sicut ffaut b fa ut mi
fa la sz ♮ mi perfectis carebit: quod si septimũ gama iã ɔplere đ
sideras. quartã a sexto intendas que iter elami ac d sol re cadet.
sig°. ergo que diat ab isto altiora distarent ĩtr se habebũt g°. sicut

cfaut in sexto ita ffaut in septᵒ· ꝛ sicut sexᵒ in ffaut: ita septimū i bfa qꝛ utrobiqꝫ ut mi sol sꝫ ♮ mi. Cassus perfectis mi solā tenē bit sic. nāꝫ ꝑspectis documētis poteris oīa gāmaᵗᵃ sine labore ꝯplet nec credas hᵒ supflue positū si documēta guidonis neccᵃ ponis. tu qui sequeris ipsū nā ꝛ crebrius ueniūt semitonia subintellecta quam realia quibus cauēdū ē a perfectis nisi per istas ꝯiūctas supleatur. vn̄ bn̄ ꝯponētes uidebis imediate signare. Sꝫ bene qdē a pte superiori perfici gama pn̄t mō predicto dices uerꝫ ab iferiori quaᵗr. sit tibi documētū generale: vn̄ aspicias pro uno quoqꝫ loco iplēdo eiꝰ octauū ꝛ hita formatiōe predicta hēs itērum ꝙ si siplices fuerit vꝫ unisonꝰ tͥa quita sexta octaua ꝛn̄debūt hᵒ mō pro sexta 3ᵃ pro octaua unisonꝰ realiter sēper habebis. sꝫ pro 4ᵃ 5ᵃ ꝛ ꝯtra vn̄ animaduertas oꝫ ꝙ si i sigᵒ cōpōito hēs fa qn rā i ꝯponēdo sequērez uocez accipias scꝫ sol qm̄ illō fa 4ᵃ uox ē sic ꝛ de alijs uocibꝰ faciēdū. Ut i gamaᵗᵉ ꝓ cfaut carenti aspecto c solfaut ut mi fa la per ornato hēbimꝰ cfaut ut mi sol la adipletuꝫ: sꝫ scias oꝫ ut cū pro mi fa est accipienda poni nō oꝫ sꝫ ille locus quinta carebit ut i eodͦ gama ♮ mi re mi sol cōpositū: est sꝫ bmi solas re sol obtiebit quoniā fa que. loco mi erat accipienᵈᵃ diapent n̄ eit. sꝫ alamire ut re fa la: dre ꝩo ut mi fa la sic ꝛ gama ut re mi sol. qꝛ gsolreut ut mi sol obtinere uisū est sic gᵒ habes ꝯpletū gama ꝑꝫ sicut nāꝫ istō gama ꝯpletū est ita ꝛ alia ꝯplenda tibi relinquo Itē notādū est qꝛ quemadmōꝫ locꝰ ꝯponendꝰ carꝫ diapent cū fa pro mi est accepturꝰ ita cū ꝯpōitꝰ cassꝰ sit pfecta qꝛ mi ꝯponendus obtiebit ut i gamaᵗᵉ quito sᵒ d sol re locꝰ csolfaut caruit mi quita quoniā ꝯtra fa fieri n̄ potuit iō tātū re sol obtinuit ꝩuꝫ cfa ut re fa sol sibi uendicat iherere sꝫ si ꝯtigat la 5ᵒ ꝯpōitū locū habere ꝯponendꝰ carebit eadͦ qᵒniā ultͣla nͣla uox est i ista docᵃ ꝯfuᵃ Cuꝫ igͥ alia gamata ꝯpōere uellis signis 8 ꝯparatis iō euemet at etͥ i ꝯplemento iō faciᵒ que oīa in suciectb figura cōtinentur.

Patet ex hoc qꝛ nec fa nec ut cōtra re fieri potest ut tertiū gama ꝛ septimū in are . nec re nec la ꝯtra fa fieri posse. pꝫ ex ꝯpatione tertij exachordi ad ffaut sic et alie uoces ꝯtra alias in diuersis exachordis fieri non poterūt quod diligenti lectori reliquizꝰ idagādū: Animaduerte igitur lector quanta a sequacibꝰ guidōis secuta mira vn̄r. torū istō tn̄ asse uendi pōt recte itelligentibꝰ nraꝫ doctrinā: ipsi aūt pꝰqꝫ doctrinā uniꝰ gamatis cogōscūt multa se scire arbitrāt ne dū cū duo ut ab uno i aliū iuicez

Ela	20 19 17 17 15 13 12 2019 17 15 15 13 12 19 17 15 17 13 13 10 re mi ſol ũ mi ſſ la ũ ꝛe fa la re fa ſol ut mi ſol re la mi la
Dlaſol	20 19 17 15 15 13 12 19 17 15 15 13 12 10 17 15 13 17 15 13 12 13 12 10 ut re fa la re fa ſol ut mi ſol ũ mi fa la re fa la ũ mi ſſ la re mi ſol
Cſol fa	19 17 15 15 13 12 10 17 15 13 13 10 17 13 15 13 12 13 12 10 8 ut mi ſol ũ mi fa la re fa la re ſol ut ſol re fa ſol ut ꝛe fa la
♮ mi	17 13 13 12 10 17 15 13 12 13 12 19 8 15 13 12 13 10 10 re la re mi ſol ũ mi ſſ la ut re fa la re fa ſol mi la mi
b fa	17 15 13 13 10 17 13 13 10 13 mi 13 mi 15 13 12 10 12 10 8 re fa la re ſol ut ſol ut fa mi fa ũ mi fa la ut mi ſol
Alamire	17 15 13 12 13 12 10 8 15 13 12 12 10 8 15 13 12 10 13 12 10 10 9 ũ mi ſſ la ut re fa la re fa ſol ut mi ſol ũ mi fa la re mi ſol re la
Gſolreut	15 13 12 12 10 8 15 13 12 10 10 8 6 13 10 13 12 10 8 10 8 6 5 re fa ſol ut mi ſol ũ mi fa la re fa la re ſol ut re fa la ũ mi ſſ la
F fa ut	15 13 12 10 10 8 6 13 10 10 6 13 10 12 10 8 8 6 5 ũ mi fa la re fa la re ſol ut ſol ut fa ut mi ſol ꝛe fa ſol
E la mi	13 12 10 10 8 6 5 13 12 10 8 8 6 5 12 10 8 10 6 6 3 re mi ſol ũ mi ſſ la ũ re fa la re fa ſol ut mi ſol re la mi la
Dlaſolre	13 12 10 8 8 6 5 12 10 8 8 6 5 3 10 8 6 10 8 6 5 6 5 3 ũ re fa la re fa ſol ut mi ſol ũ mi fa la re fa la ũ mi ſſ la re mi ſol
Cſolfaut	12 10 8 8 6 5 3 10 8 6 6 3 10 6 8 6 5 6 5 3 1 ut mi ſol ũ mi fa la ꝛe fa la ꝛe ſol ut ſol re fa ſol ut re fa la
♮ mi	10 6 6 5 3 10 8 6 5 6 v 3 1 8 6 5 6 3 3 re la re mi ſol ũ mi ſſ la ut re fa la re fa ſol mi la mi
b fa	10 8 6 6 3 10 6 6 3 6.m. 6 8 6 5 3 5.b.3 1 re fa la re ſol ut ſol ut fa mi fa ũ mi fa la ut mi ſol
Alamire	10 8 6 5 6 5 3 1 8 6 5 5 3 1 8 6 5 5 6 5 3 3.b. 3 ũ mi ſſ la ũ re fa la re fa ſol ut mi ſol ũ mi fa la re mi ſol re la
Gſolreut	8 6 5 5.b.3 1 5 6 5 3 3.b.1 3 6 3 6 5 3 1 3.b. 1 3 re fa ſol ut mi ſol ũ mi fa la re fa la re ſol ũ re fa la ut mi ſol
F fa ut	8 6 v 3 3 1 3 6 3 3 ſub 3 6 5 5.b.3 1 1 3 5 ũ mi fa la re fa la re ſol ut ſol ut fa ut mi ſol re fa la principiuꝫ
E la mi	6 5 3 3.b.1 3 6 5 3 1 1 3 5 5:b.3 1 3.b: 3 augmentuꝫ re mi ſſ ũ mi ſol ũ re fa la re fa la ut mi ſol re la 3 5 9 principiuꝫ mi ſol la
D ſol re	6 5 3 1 1 3 5 5.b:3 1 augmentũ 3 1 3 3.b:1 3 3 6 ũ re fa la ꝛe fa la ut mi ſol 1 3 5 6 re fa la ut mi ſol re ſol principiuꝫ ũ mi ſſ la
C fa ut	5.ſ.3 1 1 3 5 6 3 1 3 3 5 6 3.ſ. 3 1 3 5 3 5 6 8 ut mi ſol ũ mi fa la re fa la re fa ſol ut ſol re fa ſol ũ mi fa la augmentũ principiũ principiũ
b mi	3 ſub 3 iii 6 iii.ſ.i iii .iii 5 6 8 i iii 5 augmentũ augmentũ ꝛe la re ſol ũ mi ſol ũ mi fa la re fa la iii 5 6 iii 6 principiũ mi ſol la ut mi
Are	iii.ſ. i iii iii 5 6 8 i iii 5 5 6 8 augmentũ iii 5 vi vi io ũ mi ſol ũ mi fa la re fa la re mi ſol i iii 5 vi re fa ſol re la principiũ ũ mi ſ.la
ſ ut	v iii v v vi 8 augmentũ vi 8 io iii v vi iii v vi 8 6 8 10 ꝛe ſa la re mi ſol i iii v vi re ſa la re ſa ſol ũ mi ſa la ut mi ſol ũ mi ſ:la
Gammata ſeptem	primũ retropolis · ſecundũ c ſaut · tertium gamaut · quartum d ſol re · quintum Are · ſextum Bmi · ſeptimum elami

Tractatꝰ primꝰ

Tertia pars in qua de numeris harmonicis copiose ptractat

Jnas longas maximã binasqz breues longã atqz breuez duas semibreues·sz ꝛ semibreuez duas minimas intra se cõtinere.iã liquido mõstrauimus per geometricã demõstrationez in prima parte tertio tractatu capitulo de notulis : Jn ista uero parte que tota nuerorũ ẽ qualiter eadez nota tres aut plures pos sit ualere dicendũ restat . Cõsideratione tẽporis accepta.que in pulsus noscit palpitatione scire nos oportet utrũ duplari aut tri plari aut quadruplari eaz contingat aut etiã dimidiare aut trifa riaz siue quatrifariaz diuidere.prima eniz cõsideratio modus di citur non amodulando uel a mouendo ut supra dictũ est.sz a tẽ porũ modificatione uel cõputatiõe dictũ arbitramur . Secũduz vo magistrũ frãchonez est cõiũctio soni tẽporisqz longis notulis mensurati. ꝙ nihil aliud est.quã ꝙ modus est cõiũctio proportio nis que consurgit ex notis lõgis et breuibus uiaz mẽsure men surando scz tempus ipsuz .prolatio eniz a proferendo: qꝛ cũ tẽ pus diuiditur ĩ partes melius proferẽ:ut in versuuz cõtingit scã sione. Egidius uero de morino dicit ꝙ ideo dicitur prolatio qꝛ tempus diuidit in partes minutiores ut melius proferatur. naz absurduz esset ut ait quod potest pronũciari nõ possit scribi. Jnõ in hac parte tertia nũerorũ species habemus tres ut sit modus tempus et prolatio ꝛ sicut modus põt duplicari :ita prolatio m̃ dio diuidi. Cũ igitur modos coniũgimus inuicez modũ maiorẽ appellamus. E contra uero cũ prolatio secatur maior prolatio nũcupatur si eniz tempus pro unitate in medij digiti ponamus sũmitate modus in indice correspõdebit ex augmẽto minori pro lationi in medio posita ex diuisione . sic et in police modus ma ior:in auriculari prolatio maior recte collocabuntur ꝛ cuz maxia rei similitudine supra quidez tactuz est notulã siplicez dici tẽpꝰ Modus ergo minor hẽbit longã. Maior uero maximã que duplex longa a plerisqz est appellata:prolatio minor sẽibreuez.que et mi nor est nuncupata sed maior miniãz post quas scilicet odas poni tur punctus augẽtans diuidens aut reducens . postquaz dĩnute notule scilicet seitonia cursee Minaria fusea.haꝝ autez noĩa ꝛ quot modis una queqz notula figuretur in capitulo de notulis latius diximus.hic uero stricti ꝛ per moũz correlarij earuz noti tiaz breuiter ostendezꝰ·quarũ cognitio a breui procedit:que notu

la eſt quadrata ſic .ſed ſi ad latus dextrũ tractũ i ſurſuz aut
deorſuz habuerit hoc modo efficitur longa. ꝙ ſi lõge cor
pus fuerit duplicatũ ſic . Maxima nũcupatur a mo
dernis ab antiquis rectius duplex longa dicebatur hoc eniz acci/
dit in augmento ipſi breui. ꝙ ſi ab angulo in angulũ ſecetur dia
metraliter hoc pacto . due ſemibreues efficiũtur que ab an
tiquis minores dicebãtur verũ ſi ſemibreuis in ſurſuz aut d
orſuz habuerit tractũ :efficitur minima ꝙ ſi minima fuerit d
nigrata ſemiminima:que ſi ad caput ſit retorta curſea
ſiue curſuta aut crocea.que ſi fiat ſic minarta.que ſi hoc
modo fuſea eſt appellata.⁊ iſto modo oẽs notule cogõ
ſcũtur.uerũ ſemibreuis breuis ⁊ longa alijs modis:dabimus igi
tur modũ longã et ſemibreuez cognoſcendi. ⁊ ſic breuis cogno/
ſcetur:que diuerſis ⁊ uarijs modis figuratur in ligatis ligatura
duaruz pluriuz ue notaruz habens primaz altiorez ſequentis ſe
carentez tractuz ex parte ſiniſtra ſurſuz aut deorſuz longe dicit
ſed ſi aliqua iſtaruz defuerit cõditionũ longa nõ erit:ueruz ſi q̃
drata non fuerit ſiue altior ſiue inferior fuerit carens tractu ali/
quo ſemper eſt longa:ultima uero contrarias ſi habuerit condi
tiones longa dicetur :Ex.º ligatura uero duarũ pluriũ ue notula
ruz in arſi aut theſi quadratarũ ſiue non aut prime quadrate ⁊
aliarũ nõ habens tractuz aſcendens ex parte ſiniſtra due ſemper
prime et ſi fuerint ſole ſemibreues dicũtur·Exempluz ſignabiꝰ
igitur longas littera l ſemibreues uero ſigno s.cõſignabimus ut
cũ poſtea in cantibus ſimiles ligaturas repperimus. que ſint lon
ge que uero ſemibreues facile cognoſcamus.Ceteras uero odas
que nec ſemibreues nec longe fuerint relinquũtur eſſe breues. du
bitaret tamen aliquis nec inmerito quare iſte notule ſic appella
te ſint:dicemus quia breue eſt tempus notula temporis breuis
appellatur.unde illud quoniam mille anni ante oculos tuos tan
quaz dies externa que preterijt. longa uero quia maior eſt ipſa
breui.Semibreuis uero nomẽ habet ex re:cũ breuis in duas ſẽi
breues ſecetur. Cuz uero in tres appellantur minores: Maxima
uero ⁊ minima dicte ſunt per cõparationez .nã poſita breui in
poſitiuũ reſpectu fractionũ magna dicitur:ꝙ ſi magna longa ma
ior neceſſe eſt .⁊ ſic ſequitur maxima in ſuperlatiuo.ſed eadez
breuis pua dicitur reſpectu longe ⁊ eſt maxie ꝙ ſi parua minor ẽ

est semibreuis et sequitur minima in superlatiuo. nomina autē fractionuz a modernis inuenta sunt. Ideo non sunt tante auc toritatis: ut dicatur semiminima quoniaz media minima sic et cursua a cursu simili modo deriuata: al. inarea l. area minima quia in ualore minor precedentibus est. fuseā uero quidam di cunt a similitudine figure quia ad moduz fusi facta. Alij uero quia cantuz neemus circūuolentes cū fusis. sed de his hactenus et ipsa diximus capitulo de notulis: nūc autez ut ualorez ista ruz notularuz cōprehendere ualeamus sciénduz nobis est tres numeros esse quibus utimur in hac parte. perfectuz scz imperfe ctuz ⁊ diminutū. perfectus est cū notula triuz sequentiuz ualoris est. imperfectus cū duas continet. diminutus cū pro una tantuz ponitur subsequenti. perfectuz dicimus ternariuz non persuasi ue nec ex cōparatione ut ioānes de muris dicit: qz trinitas in di uinis ⁊ in anima intellectiua: nā defectus est in matheseos disci plinis per cōparationez aliqua probare. la muratio terna corpoi ris dimensio linearuz aliquantulū est naturalis sit tamen eaz etiam improbamus. quoniaz eodez modo senarius prior ⁊ per fectior dici poterit. quia sex punctis terminatur ⁊ punctuz prius est in mathematica abstractione rationez uero quaz tradimus nos mathematica est. s. quia perfectus numerus dicitur ternari⁹ quoniaz partibus aliquotis ⁊ quotis simul sumptis est equalis ⁊ excedit ergo senari⁹ in perfectione. nā pars quota dicitur quelibet pars infra ipsuz numeruz cōtenta. ꝙ omnis ergo pars aliquota potest dici quota non tamen econtra. quando igitur aliqua in alijs scientijs debēt probari. ad mathematicas necesse est recu rant demonstratiōes: quoniaz hic demonstratur illic āt compara tio sufficiet: illi igitur qui in musica perfectionez dicūt per cō parationez: perfectionez suaz auferunt ab ea. hec de numero per fecto. Imperfectus āt numerus dicitur binarius quia per unitatē distat a perfectione. sed diminutus quia per binariuz: qui uix numerus dici deberet nisi quia in hac facultate notule frangun tur ⁊ per respectuz ad duas medieiates ueruz tenebit. Aliter aūt in arithm.ca ponitur numerus triplex. perfectus scz superfluus et diminutus: per cōparationez ad partes aliquotas: unde senari⁹ cu ius partes aliquote sunt. 1. 2. 3. que simul iuncte senariū iplēt nec excedūt. dicitur perfectus. s3. 12. cuius partes 1 2 3 4 simul

sumpte sunt ro. excedũt superfluus habetur diminutus numerus io: quia eius partes. s. 1. 2. 5 ad totius sũmã non accedunt: et 8. similiter cuius partes. s. 1. 2. 4. septem nõ excedunt. itaqz omnis inequalitas aut in maioribus aut in minoribus terminis considratur illi enim inmoderata quodazmodo plenitudine proprij corporis quantitatem partium suarum numerositate excellũt. illos aũt uellut paupertate inopes opressosqz quadam nature sue inopia minor quã ipsi sint parciũ suma cõponit. sz de his hactenus. nunc uero differentias numerorũ colligamus:

Capitulum secundũ in quo figura per que numeros distiguntur:

D uerã igitur istorũ numerorũ cognitionez: quedam signa que ab antiquis ex geometricis figuris fuerunt adinuenta declaremus. deinde alia que neoterici ponũt subiungemus. quadrãgulus cũ tribus tractibus hõ mõ pro m. perf. ponebatur: et cuz duob. sic pro imperfecto. sed pro tempore cũ prolatione perfectis ponebatur o cũ tribus punctis in medio sic et pro imperfectis C cũ duob. punctis in medio sic ȼ si C cũ tribus sic tempus erat imperfectuz et prolatio perfecta. se si O cũ duobus põitur sic tempus perfectũ & prolatio imperfecta credebatur. Alij uero figurabant indorũ figuris hoc modo 3 3 2 2 inferior dnotãs tẽp. superior uo prolationẽ. n. si 3 2 3 2 uo ptẽporãet partiz geometricis partiz indorũ utũtur figuris: namqz unũ modi & tempore ponãt aliud uero temporis cuz prolatione. utrũqz uero quadruplicitet factuz. modi cũ tempore sic o3 c3 o2 c2. sed temporis cũ prolatione hoc modo ⵙ Ͼ ⵙ C: hic modus signandi hac ratione cõpertus est. quia circulus figura perfecta perfectaz denotat speciez. sed cũ due circuli tantũ partes ponũtur. duas illius speciei partes amissa tertia denotant. de hoc uero signo 3 uel de isto 2 non est ambiguitas: primuz esse perfectũ secundũ uero imperfectuz. in primo et eniz signo quardipartito Circulus aut semicirculus mo. ostendunt minorez 3. autem. tempus subtilis igitur lector per ea que posuimus siue modi siue tẽporis perfectionez poterit inuenire. In secundo uero signo qd 1 alio moduz in hoc tempus designat. si eniz punctus in cent.

ponatur prolationis demonstrat perfectionem quod si non imperfectionem. ita et in semicirculo. ut patet in figuris.

figura modi cum tempore figura temporis cum prolatione

Has igitur figuras sic dispositas hac ratione reperimus. quia contrarias numerorum passiones inter se custodientes cognovimus. nam in primo signo quadripartito signum superius qui sinistram tenet legentis. et temporis et modi perfectionem affirmat in sua vero contraria modi qui universalior est perfectio denegatur idemque in subcontrariis reperitur. inferius vero qui dextram tenet legentis: contrarias eo recipit passiones: sic et sinistrum inferius contra dextrum superius. nam id quod negatur in una. affirmatur in alia sua contradictoria et econtra quod si utrumque negatur in una ambo affirmantur in altera sua contradictoria. subalterne vero poterunt dici eo quod modus qui universalior est idem esse videmus. sic et de alio signo quadripartito dicendum est ut patuit in figuris. Verum quia in hac parte quicquid per varias fractiones diversasque diminutiones canitur ad quandam certam integritatem determinatamque mensuram reducitur scire nos oportet per signa diversa in quibus notulis mensuram integram debemus tenere: mensura enim ut diximus est illud tempus sive intervallum inter diastolem et sistolem corporis eucrato comprehensum. De cuius inequali alteratione insurgunt inequales musice proportiones. de quibus paulo post dicturi sumus. Cum igitur cantor recte et commensurate cantare desiderat instar pulsus istius pedem aut manum sive digitum tangens in aliquem locum canendo moveat. Et cum per primum cecinerit signum quadripartitum mensuram istam ponat in brevi: tunc enim longa in istis o ꝛ o ꝛ tribus temporis modulis mensurabitur in istis vero c ꝛ c ꝛ duabus. Duplex vero longa in his o ꝛ o ꝛ sex: sed in istis c ꝛ c ꝛ 4. tantum valebit. ipsa vero mensura in istis duobus o ꝛ c ꝛ per medium in duo tantum semibreves secat. quatuorque minimas: In istis vero o ꝛ c ꝛ equaliter in tres dividit semibreves sex quoque minimas. nisi comparatio inequalis fiat cum tenore. quoniam tunc insurgit quedam inequalitatis habitudo de qua in proportionibus dicemus. Sin vero per secundum cecinerit signum quadripartitum modulam ponet in semibrevi et tunc brevis tres mensuras valebit in istis o duas vero tantum in his c. et sicut in aliis divisa fuit e

qualiter in duas aut in tres ſẽibreues .Jta in iſtis duas minias
aut in tres prout ſignuꝫ perfectioneꝫ aut iperfectioneꝫ denotat
diuideretur . ſic et in 4 aut in ſex ſemiminims .⁊ iſtud ē quod fre
quentius obſeruatur .Aliĩ auteꝫ propter cantus nimiaꝫ dinutio
neꝫ . cantores menſuraꝫ que in breui erat obſeruanda ponunt i
ſemibreui. Ꝺt ſi erat in ſemibreui tenenda tranſferunt illaꝫ i mi
nima. taliter ꝙ iaꝫ pro maiori parte omnes tenent ⁊ ſcribunt i
cōpoſitione pro hoc ſigno   uel hoc   ꝙ menſure morula i mi
nima teneatur integra:et ſi in tenore ſignū diuerſuꝫ ab alijs po
naturꝛ .ut ſi   in tenore ⁊ hoc Ꝺ in alijs mima tenoris tantuꝫ
ualet .quātū aliarū:valet ſemibreuis qꝫ morulaꝫ integraꝫ Ꝺt ſi
in alijs iſtud oꝛ ponatur:quātuꝫ breuis.et iſtud ſeruat olregam
buſnois dufai ⁊ iohanis de monte ⁊ alij uiri in hac facultate fāo
ſi:tinctoris uero uiā ū̇ritatis ignorans quedaꝫ ponit que in lucē
non eſſent deducenda.uerū in proportionibus aliqua dicaꝫ de eis
ne rectus ordo perturbetur.ignorantis opinione.nāqꝫ buſnois ⁊
iſti magni uiri fundantur in antiquitate ⁊ ſicut quantitas ex uno
latere creſcendo aġmentatur ſic ex alio diuidendo minuitur. ſi e
niꝫ antiqui ponebant menſuraꝫ in breui in longa et quandoqꝫ ī
maxima ita nos in breui ſemibreui ⁊ aliquando in minima: ſed ꝺ
menſuris hactenus nūc de perfectione aliaruꝫ ſpecieruꝫ dicam.

Capituluꝫ tertiuꝫ inquo ſigna aliaruꝫ ſpecieruꝫ:

eſtat quoniaꝫ ſumus numeros in omnibus ſpeciebus
diuiſuri ꝑ.ab imperfecto in mō prolationeqꝫ maiori
bus quibus figuris diſtingatur declarare hoc autē me
lius aſſequemur ſi prius pauſaruꝫ notitiaꝫ quaꝫ in p̄ˢ
parte poſuimus ad memoriaꝫ breuiter reuocemus . quaruꝫ qui
deꝫ cognitio ſicut in notulis ab ipſa incipit temporis pauſa que
a linea in lineaꝫ totuꝫ ſpaciuꝫ implens figuratur hoc modo
que ſi duo uel tres linearū ſpacia occupet ſic   pauſa longa di/
citur :ſi uero quatuor ſpatia amplectitur hº   modo   pauſa
maxime ultra quaꝫ nulla maior appellatur   ⁊ pauſa   gene/
ralis quando generaliter omnes aduenienteiᵃ cantu nō   ter /
minato quieſcunt appelatur quoqꝫ finalis quoniaꝫ ſē   per ī
fine cantus ponitur. ꝙ ſi pauſa breuis diuidatur medietas que a
linea pendet ſuperiori eſt ſemibreuis ſi pars uero que ab inferio
ri erigitur pauſa minime nūcupatur:que ſi ad capud ſit hoc modo
ꝛeꝛoꝛta pauſa ſemiminime nominatur. Aliarū uero fractionū

ob nimiaz sui breuitatez pausa non repitur. verũ quidaz ut Io
hanes urede kissimus noster regis hyspanie capelle magister
pausas posuit curse hoc modo perscriptas fundat⁹
in hoc quod notulis accidit. semiminima enĩ si caput habet re
tortuz efficitur cursea medietas. s. minime. q si cursea dupliciter
sit retorta efficit minarea. medietas scilicet cursee Sic igitur
de pausa fienduz qr si pausa minime ad caput sit retorta efficit
semiminimã ergo si bis sit retorta cursee. nos aũt illud posse fieri
non negamus qr ratione fundatũ arte cognouiz⁹: uerũ non debu
isse fieri cõclusimus. quia cũ notula illa tante sit leuitatis que
uis potest in cantu cõprehẽdi. quomodo in pausatione spiritus i
ea quiescet. non ergo illud esse fiendũ cõcedimus sed euitandũ
fore proponimus. his ergo pausis sic cognitis facile perfectionez
⁊ imperfectionez in alijs speciebus cognoscimus Cuz eniz tres
pausas longe positas simul aut una precedente alias duas simul
uel omnes tres solutas in aliquo cantu inspexerimus procul du⁹
maiorez moduz ⁊ ex inde maximaz longas tres ualere uia artis
intelligimus. q si bine ponantur et bine. imperfectuz esse iudica
mus. uerũ si eadez pausa longe tria occupet spacia. minorez p
fectuz ⁊ ex hoc longaz tres breues ualere arte cognoscimus: im
perfectuz uero si duo tantuz occupet spacia: sic ergo minore exi/
stente imperfecto maior perfici poterit ⁊ econtra sicut in aliis
signis. perfectio etiaz temporis pausis breuiuz denotatur aliter
ꝑ nos aliter uero ꝑ antiquos quoniaz ut ait magister franciscus si
pausa temporis occupat totuz spaciuz totuz tempus denotat per
fectuz. sin uero duas spacii partes occupauerit duas temporis
partes demonstrat. si autez tantuz unaz. unicaz partez module
qr unaz minorez ostendit. neoterici uero non sic: sed quando du
as temporis tertias uolunt insinuare duas pausas semibreuis
unã iuxta aliaz hoc modo disponunt ⁊ tunc perfectuz eẽ tẽ
p⁹ recte cogõscimz⁹: qr totã pausã breuis z minores ualere itelligi
m⁹. ex q° ibi due tertie z nõ tota itegrapõita sit. nã qñ tẽp⁹ ẽ iper
fectũ pausa tẽporis tãtũ ualz quãtũ pause duaz semibreuiuz. ad
qd g° deberent poni due sic si una h°° sufficeret. frustra fit
p plura qd põt fieri per pauciora. eodẽ mõ dd de prolatiõe perfe
cta quoniã si due pause minie h°° reperiant. perfectã ĩnotãt pro
lationez et si aliud nõ fuerit sig⁹. nã qñ prol° est imperᵃ tãtũ ua
lz pa⁹ semibreuis sic quãtũ due p. minie h°° igit sic õ tẽp⁹ sig⁹ ⁊

per quod pfectio aut iperfectio in maiori prolatione distinguat
non omnibus cantoribus cōstat nec musicis quibusdaz ut tristão
de silua amico nostro qui crassaz io. de muris opinionez affir-
mat. dicens prolationez perfectaz esse maiorez imperfectazqꝫ
minorez. quā et antiquoru auctoritate et nouoruz prouectorum
exemplo et mathematica demonstratione uolumus improbare
primuz sic: Egidius de marino de minima tractans ait merito
tertiaz debet amittere partez. punctuz uero quia nihil habz sub se
tantuz medietatez. Si igitur minima tertiaz potest amittere par-
tez quero quid aliud quā semiminima illa pars tertia est. tres gᵒ
tertie totū integrū implent. relinquit ergo minima tres semimi-
nimas posse ualere quod patet exemplo io. olregā in missa alo
me armet. ubi quando debebat semiminimas duas pro una mi-
nima scribere ut uolunt cantores cū musico tristano de silua. po
nit minimas euacuatas ad caput retortas hoc modo quas
diximus apellari curseas. Ex quo musici speculantur minimaꝫ
tres ualere sēiminimas: nedum qꝛ auctoritas ipsius egidij et ā-
tiquorū clare in contrariuz monstratur. Cū dicit sunt ⁊ alie figu-
re que uocantur minime imperfecte hoc modo facte .
et habent maiorez effectuz quā semiminima qꝛ sunt plene ⁊ mi-
norez effectuz quā si caput haberent erectuz ex quibus uerbis pꝫ
ꝙ nos qui econuerso facimus nigruz scilidet pro albo ponen-
tes. Cuz pro minima duas ponimus albas curseas ut ipse io. ol
regaz facit quia maioris ualoris est hec alba quā ista nigra.
si cursee due miniāz iplent: sēiminias tres fore neccessarias. ma-
thēatice uero probatur suposito quod ipsi met faciunt scilicet ꝙ
mensura in prolatione perfecta ponat in minīa. si eniz integra
tēporis morula in minia est. ⁊ tēpus perfectionez ⁊ iperfectionē
recipiat: sequitur ipsaz miniaz quandoqꝫ in duas quandoqꝫ in
tres partes equales diuidi posse: ꝙ si non nec seibreuis Cuz po-
nitur i ipso nec breuis eadez ratione. Alijs autez modis illa
duo signa quadripartita a quibusdaz perfigurantur antiquis ut pu-
ta modi cuz tēpore sic. oo. co. oc. cc hic autez modus ab illo n̄
differt naz id quod denotatur per ꝫ patefacit o ⁊ quod intelligiꝫ
per ꝛ per c cognosciꝫ. Si igitur hec signa in pria disponant
figura. idez erit quod fuit in illa Alij uero ut magister meus
Johanes de monte qui fuit primus qui me musices ibu-

ces imbuit rudimentis ad latus signuz unuz ut disposuimus
negabat esse ponendum et unuz sub alio concedebat hoc modo
o:c.o.c. ut si geometrice figure indorũ karatheribus misceantur
o.o:c.c: h°° .o.c.o.c. Ita tamen ut superius signũ istoꝝ
teneat uicem 3.3.2.2. prioris alioruz antiquorum ratio
ne fundatus .nã si ipsi disponunt tempus cũ prolatione hoc mõ
3 3 3 2 Cuz nihil aliud sit z quã o nec c quã 2 rationabile
3 3 2 2 uidetur ut similiter de modo cuz tempore faciaz⁹
tempus uero cũ prolatione quod diximus sic figurandũz o c.
dicebat sic esse ponenduz quoniaz tunc recte monstra
tur prolatio intra tempus reclusa. perfeccio et imperfectio utri
usqz clariori modo cognoscitur .nos uero diximus illi primum
moduz esse subtiliorez . fundati eniz in hoc unamquãqz notulam
duaruz sequentiuz ualorez tenere natura: geometrica demonstra-
tione probauimus .Cuz igitur aliud signuz non reperiretur con
trariuz natura sua canendus est cantus. scz per binariuz numerũ
at cũ uia artis ternariuz facimus aliquo signo perscribimus ita
ꝙ et si notula duas tantuz ualebat natura.per artez facim⁹ tres
Cum igitur alteruz istorũ o:c.ponimus signuz:prolatio quoni
am signuz eius nõ est imperfecta iudicatur.cuz uero signuz idest
punctuz in medio circuli aut semicirculi ponitur perfectio circu
li designatur prolationis perfectionez denotantis. Magister ĩo
robertus anglicus proprietatez notularũ in geometria ignorans
contrariuz dicebat:hoc est quando signuz temporis non repꝑit
perfectuz esse tempus arbitrabatur omnes fere cantus signis ca-
rentes male compositos esse dicebat .ipse eniz inscius doctri⁹ ar
tem ꝑponebat nature.cuius contrariuz manifestuz est quia ars
imitatur naturam inquantuz potest:non tamen dicitur ꝙ natura
artez imitetur:cuz sepe artez aberrare uidemus naturaz uero raro
uel nunquam

Alijs autẽ adhuc signis perfectuz dicernimus ab imperfecto ut
puta si notule nigre intẽ albas in aliquõ cantu sine societate pro-
pinqua ĩperiantẽ signum est ꝙ ponitẽ nigra ut tciam partez amit
tat nõ ergo terciaz ptem haberz nisi tres ualerz.gº cuz notulas
repimus nigrãs sine societate propinqua illaz speciez dicimus
esse perfectaz notantẽ tamen sine societate dicimus propinqua

dicimus propinqua quoniã si alique nigre eaz sequantur ita ꝙ tres pro duabus ponantur nõ clare distinguitur: nazqz potest hoc in utroqz accidere numero perfecto scz et imperfecto priores vo musici atqz cantores notulas nigras ut nos albas rubeas uero ũ nos ponimus in nigras depingere solebãt. ponebãt etiaz albas id/ est in medio uacuas ut nos facimus modo quando scz in prũp/ tu rubeuz colorez ut placet egidio de marino non habebant. ugo linus uero ista non bene scrutatus: in codez melo nigras rubeas qz notulas posuit ꝛ uacuas: quoniaz uidebatur sibi ut nigre eẽnt perfecte rubee uero imperfecte uacue ãt diminute. sed hoc qꝛ nz ab aliquo alio factuz reperimus unquaz . a nullo esse fiendum censemus. Alio etiam modo secũduz magistruz franchonez per fectuz discernebant ab imperfecto antiquiores ponẽtes scz su/ pra notulas binarias b supra ternarias uero t. ꝛ sic clare ostẽde batur ualoris notularũ differentia . sed cuz note modi impfecti ꝺ tempore canebantur perfecto . ꝛ note modi perfecti de tempore imperfecto . priores signabantur b: binarias scz diõez inuente: se quẽtes uero figurabantur ↄ. opõituz scz precedentiuz denotãte

Sicut igitur errant per defectuz qui sine aliquo signo pfectaz eaz speciez male preuidentes diiudicant. sic etiaz per excessum qui cuz uno possit dignosci pfecta aliud subiungnut. vt si in cãtu pausa longe tria occupet spacia errãt qui hoc signuz o. adiũgũt sic et si pausas binas semibreuis hoc modo reperiantur su/ perflue ponitur istud o. uel hoc ↄ si minime pause sic dispo nantur maxime si utrũqz reperiatur quoniaz aliter pos set quis dicere ad id quod defuit denotanduz põituz fuisse: hec de figuris hactenus.

Capitulum quartuz in quo canones et subscriptiones subtili ter declarantur

Acite pretermittenduz esse non arbitror si quis auc/ tor uelit sub cantu per quod perfectuz aut imperfec tuz uel diminutuz possit sine aliquo signo dignosci ali quid subscribere. uel ẽt si aliter signatuz fuerit per ca nonem aut subscriptionez contrariuz edisse: dicitur eniz subscri ptio quia semper sub tenore scribitur. Canon uero qꝛ ẽ quedã ꝛ a

uolūtatē componentis sub quadā ambiguitate obscure et in e nigmate insinuans. ut in missa si la face aypale: ubi ponitur crescit in triplo et in duplo: et iacet. quandoque etiā canon do cet cantare per contrariū incipientes a fine in pricipio finiunt: ut fecit busnois. ubi alpha ibi o et ubi o finis esto 2 eniz nos si mile clandestinis uerbis in quodā carmine posuimus dicentes in uoce que dicitur contra cōtra sic canitur cānone mutatur etiam locus. ut busnois nesoires cacefatō sume. licāos ypaton. notu la eniz prima est in g. que licāos est meson et tamē canon ponit illā in d quì locus est licanos ypatō: mutatur etiā canōe mod⁹ procedendi ut tantū quantū uox debebat eleuari deprimitur. ut fecit busnois antiphrasis shenorizar ipos duz epiptōzizat: Cui⁹ sententia est fiat subtus quod supra erat fiendū et econtra. simi liter ibi tes assint ceptra ubi arsis et econtra. ubi in tantū uox eleuatur inquantū deprimenda uidebatur. aliquando ex una uo ce alie insurgunt in fuga aut in unisono uel in diatessaron aut diapente etiā in diapason. ut diximus nos in quodā uersu ma gnificat fuga duorū unisona numero saluato perfecto. est eniz tantū uox una et post morulas sex in eodem sono eam sequit altera: Diximus etiam in missa quā sasmansie composuimus Duz boetiū in musica legeremus medietas harmonica fiat et quelibet uox suū numerū saluet. precedit eniz prima uox alia uero octo pausatis in unisono sequitur illāq: non habet pro portionē cū aliqua ad quā fieret relatio: quā sequitur alia post sex inchoans in diathessaron inferius alia uero quatuor spectādo inchoat diapente sub ista diapason uero sub primā: et sic quatuor flumina ex uno fonte emanabāt sed in moteto tulūcz ubi posui mus in perfectione minimorū. per tria genera canitur melorum quod bononie duz publice legeremus cōposuimus. Insinuauim⁹ quālibet uoculā per sillas in lineis et spacijs denotatas 6 men suras ualere sicut si hoc C esset signū quoniam pausa tempo ris in principio ponitur. et ideo una queque sillaba unū tempus denotat. que uero sint tria genera melorū diximus in prima p te tra. 4. nā canitur ter prima uice notula secunda eleuatur a p ma per triemtoniū. in secunda uice per tonū et in tertia per semitoniū: alios uero quā plurimos canones terminis musi⁹ ueteres ꝯposuiz⁹: h⁹n. maiores nr̄i ꝯsueuerūt facere ī suā doctrinā

36

⁊ intelligentiā demōstrarēt: quos idocti imitari uolētes canōes
ponūt sua fantasia fulcitos. quorū nullū hic ponā ut memoria
careat: qd non est ibutuz doctrina: Alij uero sacre scripture appro
priant modū procedendi ut descēdāt i profundū quasi lapis. pro
fundu z in musica est cuiuslibz uocis sua octaua inferius sz e con
tra cū dicit suspendimus organa nostra: nos etiā sacre scriptu
canōes attribuendo q̄z plurimos posuimus. ut in re qui ez eter/
canō ut re quiescāt a laboribus suis. insinuamus ꝙ ut ⁊ re sileāt
cetere uero cantent sz ⁊ si quiescāt numero tamen cōputādo ua/
lorez notarū in pausis sz cuz secūdo dicitur si tenes cū domio
agamenon de capite nullos amittes capillos in paranete neteqz
sinemenon illorū sed opera secūt illos omnes illas notulas in
canone priori dimissas. esse resumendas intimat: itaqz nota que
fuit dimissa in ut. notulā in ut positā sequat. ⁊ que in re quieuit
post notulaz re laborando reclamet. ut uerba cōsonent rebus. et
cū ex superioribus habeamus paranetē sinemenon esse k in con
iuncto netē vo. l. in eodez sequitur ꝙ opera illorū sequūtur il/
los in diapente reclamaudo. Et sic cū notule in secūda parte sic
disponant: f g h. debet facta operū aditione f k g l l h cantari it
ꝙ ualor precedentiū notnlarū integre resumatur: sic ⁊ i alio ubi
diximus ut quiescar donec optata ueniat: uolnmus ostendere
notula que fuerit in f s que dicitur ut p uulgariū dictiones quie/
scat idest sileat nuādo donec ad finez fuerit peruentuz. sed cum
in parte sequenti diximus et sicut mercenarij dies eius: ut su/
pra uolumus ostendere id quod incōclnū remansit in prima in p
aneten sinemenon resumat in secūda. vt in alio fecimus canone
ad moduz mercenarij cuius dies in ffallo ad satisfactionez in ali
is cōputātur. Cū uero dicitur ne recorderis clare ostenditur q̄
re nō ponatur in chorda idezqz est re ⁊ mi intelligimus. cū ne
qz reminisstraris ponimus. cōputatis tamen notulis canendis. cū
uero penultimo diximus requiescāt in pace clare monstramꝰ re
neqz in cātu neqz i pausa esse ponendū sed in tacto dimisso ad ali
am uocem nos trāsferamus. Cū uero ultimo dicit Amen intelli/
gimus eodez modo fiend. alios aliorū canōes uidimus per mul
tos: alios ⁊ nos posuimus quā plurimos. vuz quia de particula/
ribus scia nō pōt haberi aut si aliqua minima pars cōfusa sēper
extat de canoibus ad ingenia subtiliandа ⁊ acuenda dicta sufficiāt

Capitulũ primũ in quo de triplici proportionalitatũ genere
ſubtiliter diſputatur

Icut igitur ex numerorũ multiplicatione relata pro
portionũ genera redũdarũt. ita proportionũ cõmixti
one perſpecta proportionalitas concreatur: eſt n. pro
portio duorũ numerorũ ad ſe inuicez habitudo . pro
portionalitas autez eſt duaruz proportionũ ad ſe inuicez rela
tio: Cuz igitur huc uſqз de proportionibus aliqua fuerimus p
ſcrutati: reſtat. ut de proportionalitatibus ad huius primi uolu
minis cõplementũ quedaz practicis neceſſaria diſcutiamus. pro
portionalitas hec ſecatur in cõtinuã ⁊ ſeparataz. eſt eniz conti
nua cũ numerus medius bis ſumitur ad extrema cõparatus . ut
4. 6. 9. Dicimus eniz ſicut ſe habet quatuor ad ſex . ita ſex ad
nouez: qr ſeſqulrera eſt utrobiqз: Cũ autez non unus ſed duo
medij ſunt numeri. dicitur ſeperata aut diſcõtinua. ut in his nu
meris 4. 6 8 12 fit diſcurſus hoc modo ſicut ſe habet ſex ad qua
tuor. ita duodeciz ad octo. Si igitur terminos permutamus: cõ
cludimus ſic. ergo ſicut octo ad quatuor. ita duodeciz ad ſex. in
primo eniz diſcurſu ſeſqualtera utrobiqз in cõcluſione uero du
pla; Si igitur hoc modo in uocibus arguere uoluerimus quatu
or uoces ex monochordo: que hoc modo ſe habeant ſumere de
bemus. Sint autez a. c. d. f. in quibus diſcurſuz faciemus hocꝰ.
ſicut a. ad. c. ita: d. ad: f. permutatis uero litteris cõcludimus. gͦ
ſicut a ad d: ita c ad f. in antecedente triemitonij eſt ãbarũ inter
capedo: Sed diatheſſaron in cõſequenti utriuſqз proportionis ẽ
interuallũ. poſſunt et in hac diſiuncta proportionalitate plures
iungi proportiones ut in his numeris 2. 3: 4. 6: 8. 12: et tunc fit di
ſcurſus hoc modo ſicut 2: ad: 3. ita. 4: ad. 6. ⁊: 8. ad 12. quia in omi
bus ſeſqualtera proportio cuſtoditur. Coniungendo uero nume.
ros miores a maioribꝰ ſeparatos cõcludimꝰ hoc mõ. ergo ſicut
2. 3. 4. inter ſe. ita 6. 8: 12 inter ſe. et in uocibus hoc pacto ſi ſit
c: d. e. f: g. h. Arguimus ſicut c. ad: f. ita d ad g ſic et e ad h. naz i
omnibus diateſſaron eſt cõſonãtia. Cõiunctis autez primis uo
cibus tribus a ſuperioribus ſeperatis cõcludimus: ergo ſicut c. d
e. inter ſe. ita. f: g. h. inter ſe. in omnibus eniz his tonus differenti
az facit. Multis et uarijs etiaz alijs modis iſta proportiõalitas
uariatur. de quibus paulopoſt idest uolumine ſecundo latius dice

mus.rursus ea que cõtinua est triplicez recipit uariationez:aut eniz numeroruz excessus consideratur aut in utrisqz proportio conspicitur aut excessuuz et terminorũ cõparatio coequatur. prima eniz arithmetica est secũda geometrica dicitur. Tertia uero dulcez ac delectabilez facit harmoniaz . his igitur trib⁹ discussis huic primo practicorũ uolumini finez imponemus. Cuz igitur numeros tres cõtinuos. aut equali distantia separatos inuenerimus proportionalitatez arithmeticã inter eos esse dicemus. ut in his numeris 1 2 3 . Eadez eniz quãtitate qua medius minorẽ excellit uincit a maiori . quoniã per unitatez. Ergo est arithmetica proportio quoniaz equalitas attenditur excessus et nõ proportionũ similiter in his numeris 2 4 6. binarius differentiam facit et in istis 3. 6:9 ternarius ⁊ de inceps ad hũc ordinez . talibus eniz uestigijs inherentez nullus ab eadez similitudie error abducet: Ex hac tamen medietate notatur ꝙ in minoribus terminis maiores proportiones in maioribus minores cõparationes necesse est inueniri. ut in his 4. 6. 8: In minoribus terminis sesqualtera. in maioribus uero sesquitertia reperitur: Geometrica uero medietas. que hanc sequitur expediatur. ipsa sola uel maxime proportionalitas appellari potest. propterea ꝙ in eisdez proportionibus terminorũ. uel in maioribus uel i minoribus speculatio ponitur: in qua quidez equa semper proportio custodit numeroruz quãtitate neglecta. Contraria eniz arithmetice medietati. ut in his 1.2.4 uel in his 6.12:24. dupla est utrobiqz. sic et i tripla: ut in his. 1.3. 9. aut in his. 2. 6.18: et in quadrupla et in ceteris similiter. in hac autez proportionalitate notatur proprietas ꝙ in maioribus uel in minoribus terminis semper equales sũt proportiones

Capitulũ secũdũ in quo medietas harmonica discernitur

Armonica uero medietas est: que neqz eisdez differentiis. neqz equis proportionibus constituitur. sed illa i qua sicut maior numerus ad minimũ se habet: sic differentia maximi et medij contra differentiã medii atqz minimi comparatur. ut in his terminis 3:4. 6. Senarius eniz quaternariũ sua 3ª parte superat i: binario. Quaternarius uero ternariuz sua quarta idest uno quare in his neqz eadez proportio terminorũ reperitur neqz eedem differentie inueniuntur : est autez queadmodũ

maximus terminus ad minimuȝ. sic differentiu maximi et me
dij ad differentiā medij atqȝ postremi. patet hoc quoniaȝ diffe
rentia inter mediuȝ et minimuȝ unitas est et medij ad maiorē
binarius differentiā facit: Ergo dupla inter eos proportio repe
ritur quaȝ tenuit maximus. i. senarius ad minimuȝ idest ternari
uȝ. proprietas autеȝ huius medietatis contraria est arithmetice
medietati. in illa eniȝ in minoribus terminis maior erat pro/
portio. et in maioribus minor. in hac uero econtra: quoniaȝ in
maioribus terminis maior proportio. et in minoribus numeris
minor habitudo reperitur: atqȝ ideo arithmetica medietas ei rei
publice cōparatur. que paucis regitur. Idcirco quod in minoribꝰ
eius terminis maior proportio custoditur: geometrica proporti
onalitas popularis quodāmodo est. namqȝ in maioribus uel in
minoribus equali omniuȝ proportionalitate cōponitur: et est in
ter omnes paritas quedaȝ medicratis equiuū ius in proportiōi
bus conseruatis: Musicā uero medietateȝ optimarū dicūt esse
reȝ publicā: ideo q in maioribus terminis maior proportionali
tas inuenitur. quare iste proportionalitates sic appellate sunt: a
lia scilicet arithmetica alia geometrica alia harmonica. ratio est
quoniā arithmetica dispositio equas tantuȝ per differentias
diuidit quantitates. Geometrica uero terminos equa pro/
portione coniungit. sed harmonica ad aliud refertur q2 neqȝ so
luȝ in terminis speculationeȝ proportionis habet neqȝ soluȝ in
differentijs. sed in utrisque communiter. ipsarū eniȝ musicarꝰ con
sonantiaruȝ. quas symphonias nominant proportiones in hac
pene sola medietate frequenter inuenies ipsa eniȝ symphonia
diatessaron in epitrita proportione cōsistit ut est 4 ad 3. diapen
te cōsonātia in hemiolia proportione ut 6 ad 4. At ipsa omniū
concordia diapason in dupla consistit ut 6 ad 3: in hac igitur me
dietate has tres sīplices symphonias terminorū cōparatiōe re
perimus. q si ad differentias terminorū cōparatio fiat alias sim
phonias nō simplices procreabimus: ut si minimi ad differen
tiaȝ inter minimuȝ et mediuȝ fiat habitudo triplā custodiet pro
portionē. Ex qua diapason et diapentē cōsonantia redūdabit:
Sed si medij ad differentiaȝ interipsuȝ et minimū fecerimꝰ re
lationeȝ quadruplaȝ proportioneȝ reperiemus. que bis diapason
consonantia resonabit. quod si ideȝ numeri binario ducantur ut

38

efficiantur 68 intercedes consonantie manebunt. Sed inter. 8 et 9 potest alius numerus interseri. qui ad extrema cōparatus eas quas tenuit octonarius proportiones cōseruabit. contrario tamen modo: quia hic scilicet nouenarius ad grauem partem diatessaron et ad acutam seruat diapente. octo uero per contrarium. ad se inuicem uero sexquioctauam custodiūt proportionem: ex qua species que dicitur tonus redūdat. hec enim species est excessus diapente supra diatessaron si autem 9 et 8 binario ducamus. habebimus 18 et 16 quos in sexquioctaua proportione esse cognoscimus. inter quos ut ait boetius medius numerus collocatur scilicet. 17 qui ad maiorem cōparatus semitonium reddit minus. ad minimum uero maius. Maior enim proportio est sesquidecimasexta sesquidecimaseptime collatione: quomodo autē symphonias ex proportionibus redūdare intelligamus propter nouos cantores licet rursus clarius discutere.

Capitulum tertium in quo primarie monochordi diuisiones ad numerorū rationes aplicantur:

In prima monochordi nostri regularis diuisione Boetium numeris et mensura suū mōchordū regulare subtiliter diuisisse diximus: nos uero propter nouos per continuā quantitatem uulgaribus fractionibus nostrum diuisimus ne et arithmeticā et geometriā adiscentem prius cognouisse esset necessarium: nam esset incidere in errorem quem probibuimus. diximus enim nihil horū illi ad nostram doctrinam capescendā esse neccessarium modo primis rudimentis esset edoctus propter quod diximus chordā medio esse diuidendā aut quantitatem duplicandā triplicandam aut per tria fore secandam. qui termini notissimi uulgaribus sunt. nunc uero quia de quantitate discreta hoc est de numeris et numerorū proportionibus aliqua. que magis cantoribus esse necessaria cognoscebamus. declinauimus. easdē: quas posuimus chorde uulgares diuisiōes ad rationē numerorū applicantes in quibus proportionibus consistant ostendemus: hoc modo. Est enim chorda in tota sui longitudine exempli gratia quatuor cū uiginti digitorum. que q. s. pūctis terminatur. cum igitur eam medio secamus littera h. sectionem signantes q. g. duodecim digitorū ad q s. uigintiquatuor in dupla colatione respondent. Si igitur chordam in tota sui longitu

dine percusseris et sono perpenso digituz in puncto b. superpo
nentes chordam b q impuleris consonantiaz diapason resonare
deprehendes. sic igitur diapason in dupla dicitur eē habitudine
Cuz uero b a: mediaz diuidimus quantitatez littera d in medio
consignantes chorda d. q. 13. digitorū eē constat . que ad totaz cō
parata sexquitertiaz fuit proportionez . Inde ergo est ꝙ a d dia
thessaron est symphonia. At uero cū quantitatez b q medio se
camus litteraz p. in sectionis medio configentes. constat p q:
scz tantū eē digitoruz: qui numerus quater ductus 24 implet.
ergo quadrupla erit habitudo necessario. Inde ergo est ꝙ p litte
ra ad o bis diapason resonat melodiaz. cumqz h p medio diuisa
littera l sectio signatur 9 eē l. q. digitoruz quantitatez recte con
spicimus: quā si ad totā comparemus dupla superbipartientē co
lationez inueniemus diapason et diatessaron consonantiaz cō
fuantez: quam ut ait boetius solus ptolomeus inter consonan
tias admittit. sed de his quia et in cōpositione triū quatuorqz
nocuz experientia aliqua monstrabimus et ratione paulo post in
speculatione per multa dicturi sumus hic supersedemus . Cum
igitur totaz chordam per tria diuidentes et a littera q uersus
a uenientes in trienti litteram ponimus mset in hese e. m. q .8.
ēe digitorum clare monstrabimus que ter ducta 24 integre meti
tur et sic triplaz fuans proportionez diapente et diapason ad
totam chordaz resonat symphoniam: sed e q: 16 qui ses
qualter totius reperitur ac per hoc diapente resonat cū a. ueruz
in b d: quātitatez medio secamus littera f sectionem configu
rantes: quoniam b: 12: d. uero 18 digitos habere monstratuz est: f e
quindecim eē digitorū indubitanter cognoscimus. quas si ad . d.
referamus sesquiquintam habitudinē cōprehendimus. excedit. n.
18 15 ternario qui quinta pars minoris est uerū si ad b cōparetur
in sexquiquarta colatiōe eē deprehendimus et ex ista cōparatiōe
diton⁹ siue bitonus cōsonantia fit ex illa uero semiditonus siue
trietoniū spēs generatur quaz ex tono perfecto et iperfecto cō
stare manifestū ē . quod si eiusdē f ad a fiat cōparatō supertripar
tiens quintas reperitur habitudo excedit enim 24 numerus nūe
rū quindenarium in tres quintas minimi partes et hac eim cola
tiōe diapentē cū semitonio siue sexta mior aut eras mior ɔsonan
tia resonabit quod si eiusdem f ad l fecerimus relationem

superbipartientez inter eos reperimus proportionē. superatur eniz nouenarius a quindenario numero senario qui ex duab⁹ nouenarii partibus integre cōficitur. ista autez habitudo sextaz siue exadez creat maiorez: sic igitur oēs nostras q₂ uulgares et ñ difficiles sunt fractiones facillimas fecimus diuisiones. Guido uero per nouez passus monochordu₃ docet diuidere suū quod laboriosuz et rediosū esse intuētibus liquido patet hoc ideo: q₂ ut diximus tonus in sexquioctaua consistit proportiōe. difficilius eniz est alicuius itegri octauaz. quā medietatē aut tertiaz sūmere partez et per nostrā diuisionez sicut et per suuz tonus efficaciter reperitur ut ḋe. quā 18 et 16 numeri iplent aut l m. que 9 et 8 nūerorū ambitu cōscribūtur. sed de his hactenus: nūc eūr que seitonia monochordi canēda sint que uero eitanda uideātur. quoniaz unuz maius aliud min⁹ reperitur discutiamus.

Capitulū nonuz in quo seitonia ca nenda ānt euitanpa

Uoniaz dictuz est tonus i duo equa non diuidi semitonia et oia tonorū spatia istrumenti perfecti in duo semitonia monstrauiz⁹ esse diuisa: dicendū restat quod illorū sit canendū et qḋ euitandū sic et de aliis speciebus que per seitonia uariantur. et ita huius primi uoluminis cōplementū practicis principaliter deputatuz ordinate perficiemus.

In arte igitur prima iperfectā in prima scilicet monochordi diuisiōe unū tantuz est seitoniū qḋ euitari debet illud. scz qḋ apotome a platone dictuz fuisse constat. Igitur cantores aut instrumētoꝝ pulsatores nūquaz faciant transitū a uoce siue chorda b. in ♮ nec ecōtra: quoniaz illud sēitoniū in simphonia nō ponitur cū neque in diatessaron neque in diapent neque in diapalō aut in aliis imperfectis speciebus aut discordantibus simul et concordantibus sucessiue cōuenire nnquaz uisū sit: In monochordo uero perfecto multa loca sūt in quibus transitus in cantu euitandus est. per modū igitur doctrine ea practicis assignabimus. theoricis uero in sequenti uolumine rōnibus firmissimis ueritatē dēonstrabiz⁹. Ad mēsurataz igitur figurā que in pª parte tractatu secundo capitulo quinto posita fu

fuit redeamusꝛ Est eniꝫ pꝛima uox siue choꝛda a. secunda uero prima b. i. pꝛima b mollis cõiuncta. hic eniꝫ transitus bonus est quoniaꝫ per semitoniũ ꝗ symphonijs adaptatur distare uise sẽ sed a prima b in b transitus non fit. quoniaꝫ illud semitonium non cantatuꝛ quod apotome uocatuꝫ est: a qua b in. c bonuꝫ sẽi/ toniuꝫ est sed a c in pꝛima ♮ malũ. ab ista in d bonũ. a qua in secũda b similiteꝛ bonũ a qua in e malũ. sed ab e in f bonuꝫ. ab f ueꝛo in secunda ♮ maluꝫ: Sed ab ista in g bonuꝫ a qua i teꝛtia b similiteꝛ bonuꝫ: A tertia b in b malũ ab b in i. siue in b bonũ ab b in ♮ aMaluꝫ et deinceps ad hunc moduꝫ in suis octauis mala malis bona ueꝛo bonis cõrespõdẽt: Transitus auteꝫ tono ꝛuꝫ bonorũ atqꝫ maloꝛũ qui nõ ad sequenteꝫ . sed una semper in hoc instrumento medio dimissa fit. sic declaratur. ab a in b. tonus bonus est qꝛ ex semitonio maioꝛi atqꝫ minori cõponituꝛ ⁊ a pꝛima b mollis cõiuncta in c. similiter eodeꝫ modo a litte ra b in prima ♮ a qua ad secũdaꝫ b. malus eodeꝫ modo a secun da ♮ ad tertiaꝫ b. et in suis octauis similiter: Ceteri uero tran situs tonorũ uua intermissa sempeꝛ singuli sunt boni. triemto/ nia ueꝛo duabus inteꝛmissis ubiqꝫ sunt bona nisi cũ ordo accidẽ talis alteri accidentali miscetur ut a pꝛima b in pꝛima ♮ et a secunda b ad secũdaꝫ ♮. ideoqꝫ tertia b non est bona cũ ♮ Di tonus ueꝛo qui quatuor fit intermissis ubiqꝫ est bonus nisi a lit tera b in secundaꝫ b ⁊ a pꝛima ♮ in f. nec ab e in teꝛtiaꝫ b nec a secunda ♮ in b uel in i. et ita in istoruꝫ octauis. Diatessaron uero que ad sextã in hoc instrumento fit sempeꝛ uoceꝫ ubique est bona nisi a teꝛtia b. in tertiaꝫ ♮ et in suis octauis. Diapenẽ uero que fit ad octauaꝫ ubiqꝫ est bona pꝛeteꝛquaꝫ a prima b qua dꝛo in tertia b. quoniaꝫ ad quartaꝫ b est diapenẽ peꝛfecta. de sex ta ueꝛo minori que ad nonã sempeꝛ fit choꝛdaꝫ sicut de tertia minori sentimus. Choꝛda eniꝫ que triẽtonio cassa fuit eadem ca rebit minori. sic sexta maioꝛ ⁊ tertia maioꝛ. nã choꝛda que di tono caruit eadem maioꝛe pꝛiuatur. sic et septima maioꝛ aut mi nor sicut tonus et semitoniũ: neqꝫ sicut iste ad fonteꝫ sic eptas maioꝛ aut minor ad eius octauã se habent: has et eniꝫ choꝛdas siue tꝛactus quibus choꝛde percutiuntuꝛ. qui uulgariter tecle sũt nuncupati in monochoꝛdo sic disponũt contemporanei nostri: ut tractus oꝛdinis naturalis recto modo procedũt abiecto sy

nemenon ut in priā menſurata oſtendimus figura. At uero tecle
ſinemenon et ordinū accidentaliū: aliquātulū ſuper his eleuate
ponuntur diuerſo depincte colore ut patet in figura: Sed notan
dū eſt et ualde notandū de illa chorda inter b ⁊ g collocata: qui
daz eniz practicoruz minus benī preuidentes ita illā diſponunt
ut cuz h ſit bonuz ſemitoniuz. cuz g uero maluz. et ſic diapente
cuz prima b quadro illaz faciunt reſonare que diapenē inutilis
eſt quoniaz rarior ſit et ut uerius loquar numquaz fieri debet. uer
ſi quis dicat ad hoc ponitur ut cū tenor deſcendit ad a per b diſ
cantus habeat ſextā maiorez in illa tendens ad diapaſon h: re/
ſpondemus ꝙ tunc in tenore debet fieri uariatio hoc eſt deſcē
dere per primaz b mollis coniunctaz que ſexta maior eſt ad g
et ſic fiet tranſitus non ſoluz ita bonus ueruz melior dulcior
atqꝫ ſuauior. et ſi media uox interpōatur habet tertiaz maiorez
in d a qua ueniet in quintaz ſcilicet e regulaz ſupra poſitaz ſer
uans: quaz nō habet ſi alio modo deſcendat. nāqꝫ ſecunda b nō
coniungitur huic ratione ſignata.

Et ſi quis uellet dicere ꝙ ibi renaſcitur prorus ⁊ condicio/
nes quas habuit d debet et h obtinere. et cum d ſemitoniū ſub ſe
et ſupra ſe hēre monſtratum ſit eodē modo et h. reſpondebim⁹
dicentes argumentum non procedere quoniam illud habuit g. q̄
totalem ſimilitudinē ſub et ſupra in ſynemenō tetrachordo uē
dicat ſibi. nō tū b quia ſub ſe duos tonos habet. licet prima di
apēt ſit in diſiūcto intēſa: ſic et diateſſarō. uerūtamen diatheſſa
ron ſupra diapēte primā non habet ſed ſecūdam: Igitur illa chor
da i cōiūcto deuterus eſt tam auctenticus quā plagalis. Alij ue
ro practici dicūt ſi hoc fieret diapenē. e b quadro non haberet
tertiam mediam. que maior ad iferiorē et minor ſit ad ſuperi
orē. ut i parte diximus ſecūda. tractatu tertio cōpoſitiōis: Sed
hoc ū obſtat quia cum illa phrigij ſit incitatiua ū refert ſi ter/
tia careat media uel ſi maior ad ſuperiorem et minor pōatur ad
iferiorem. Quidam uo uolētes utrique ſatiſfacere parti aliam
chordam iter tertiam b et h interſerunt quaz a tertia b per co
matis ſpacium diſtare faciunt. hoc tū non laudatur propter hoc
qr eſſet tunc aliud genus mixtum et non diatōicum ſiplex: tri/
ſtanus uaro de ſilua amicus noſter iter f et ſecundam ⊢ aliaz
chordaz dicebat eſſe iterpōendaz ſic et per numeros ſe reppe/

nisse testabatur: melius tamen primi senserunt Cuius veritatem in sequenti volumine firmissimis numerorum rationibus enucleabimus. Nunc autem epilogando supradicta huic operi finem imponamus.

Epilogus

a Verte igitur iucundissime lector ex animo tuo segnes pristine ignorantie nebulas ꝛ opusculi nostri huius claro irradiãte fulgore piceam ab oculis tuis expelle caliginem. intuere ꝛ dispice omnez hanc musice nostre supellectilez: Circumsper limina. Cuncta perlustra. Locos omnes rimare. quo perspicatius animũ intẽderis: eo magis nobiscuz senties. Et vbi ad hui⁹ pulcherrime veritatis quã in comunez vtilitatez adducere curauim⁹ ducente deo perueneris agnitionem: Gratias deo ages mei memoriã seruabis. opusculo isti ꝛ labori meo fauebis Sic eniz facias necesse est. si turpissimum voles crimen ingratitudis euadere. Si quid tñ a ratione dissonum ꝛ veritati nõ consentaneuz reperis: correctioni locuz relinquo in me examen admitto. sꝫ vniz oro ut priusq̃ʒ improbes intelligas nec ad iudicandũ preceps eas. pugnã non timeo. si presente ꝛ iudicante ratione pugnabitur. Animaduerte oro q̃ʒto cũ sudore quorũdam musicoꝝ cantoꝝq; leuissimas opiniones refellendo quorũdaʒ uero quibus magis fauebat veritas approbando ꝛ que indigeste ꝛ tumultuarie tradita videbãtur ab alijs. ad perpendiculum dirigendo libelluz istuz ꝯposuerimus. In quo si euz qui in Boetio est eloquentie florem non videris: veniaz dabis. Ego eniz semper veritatis q̃ʒ facundie studiosior fui. Et nobis ut plurimũ in hoc opusculo sermo est ad cãteres qui maiori ex parte imperiti rudesq; comprobantur. Et non nunq̃ʒ eoꝝ inconcinna dicta ꝛ barbaris contexta vocabulis necesse fuit vt improbarẽtur operi interserere Prius igitur vt omnium dictoꝝ breue colligam epithoma sonos successiue ꝛ seriatim prolatos ad totum vsq; concentuz discutiendo qua

41

litates ipoꝝ modorum per mundanam atqꝫ humanam musicam tran seuntes miras ⁊ diuersas esse ostendimus. Et per alia duo meloruꝫ genera subtiliter ⁊ non ab re ab antiquis pervigilata transcurrentes ad ipas antiquoruꝫ neotericoruꝫqꝫ simphonias diffiniendas accessi mus. Deinde per numerorum passiones ingressi ⁊ friuolas cantoruꝫ opiniones iuxta proportiones euitantes ad proportionalitates quib⁹ simphonie tanqꝫ fundamentis in nituntur accessimus ⁊ monochordū nostruꝫ recte per numeros esse diuisuꝫ subtiliter insinuauimus. sꝫ qui verā ⁊ pfacilem hui⁹ discipline viam sine argumentoꝝ obscuritate siū probationū improbationumqꝫ longis ambagibus percipere deside rat: libellū nostrū musices quē introductoriū seu isagogicon appella uimus inquirat. illic habunde breuiter ⁊ dilucide rei summā inuenies Et cū ea q̄ illic videbis firmare rationibus et altius intueri voles: ad opus hoc reuerteris. qđ est quasi arx illius ac propugnaculū. ex isto ad declarandum defendenduꝫqꝫ illud opportuna deligere potes in strumenta. Ab alijs igitur excogitata ⁊ quedam per me nuper inuen ta scrutare diligenter. non parum enim in his legendis vtilitatis vo luptatisqꝫ percepturus es. Et in mortali deo bonoꝝ omniuꝫ largito ri qui omnes liberales artes ad hominū perfectioneꝫ delectationēqꝫ condidit vt predixi gratias ages. Cui est gloria per infinita seculorū secula. Amen.

Explicit musica practica Bartholomei Rami de Pareia Hispani ex Betica prouincia ⁊ Ciuitate Baecza Bieñ dioces. vel suffraga na oriundi. Alme vrbis Bononie dum eaꝫ ibidem publice legeret Impressa. anno domini millesimo quatrigentesimo octuagesimo secū do. quarto idus Maij.

